

T.C.
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**KUR'ÂN-I KERÎM'DE KADIN TASAVVURU VE FEMİNİZM
TENKİDİ**

Yüksek Lisans Tezi

Selcan ÇEKİÇ

Danışman
Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

Nevşehir
Kasım 2023

T.C
NEVŞEHİR HACI BEKTAŞ VELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLÂM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**KUR'ÂN-I KERÎM'DE KADIN TASAVVURU VE FEMİNİZM
TENKİDİ**

Yüksek Lisans Tezi

Selcan ÇEKİÇ

Danışman
Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

Nevşehir
Kasım 2023

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Tezi Hazırlayan

Selcan ÇEKİÇ

TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK

“Kur’ân-ı Kerîm’de Kadın Tasavvuru ve Feminizm Tenkidi” adlı Yüksek Lisans tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzu’na uygun olarak hazırlanmıştır.

Tezi Hazırlayan
Selcan ÇEKİÇ

Danışman
Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı Başkanı
Prof. Dr. M. Rahmi TELKENEROĞLU

KABUL VE ONAY SAYFASI

Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI danışmanlığında Selcan ÇEKİÇ tarafından hazırlanan “Kur’ân-ı Kerîm’de Kadın Tasavvuru Ve Feminizm Tenkidi” adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

16/11/2023

JÜRİ

İMZA

Danışman : Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI .....

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Yahya YAŞAR .....

Üye : Doç. Dr. Arslan KARAOĞLAN .....

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulunun ..... / ..... / ..... tarih ve .....
sayılı Kararı ile onaylanmıştır.

..... / ..... / .....

Dr. Öğr. Üyesi Volkan Recai ÇETİN
Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Tezimi hazırlarken desteklerini esirgemeyen, değerli vaktini ayıran saygıdeğer danışman hocam Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI'ya, konu seğimimde önerilerini esirgemeyen eőim Ahmet ÇEKİÇ'e tüm eğitim hayatım boyunca bana inanarak maddi manevi hep yanımda olan annem Filiz ÇEKİÇ, babam Selahattin ÇEKİÇ'e teşekkür ederim.

Selcan ÇEKİÇ
Nevşehir, 2023

KUR'ÂN-I KERİMDE KADIN TASAVVURU VE FEMİNİZM TENKİDİ

Selcan ÇEKİÇ

Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Temel İslâm Bilimleri Anabilim Dalı

Yüksek Lisans, Kasım 2023

Danışman: Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

ÖZET

Kadın, üzerinde en fazla konuşulan, güncelliğini yitirmeyen, tartışılan, hakkında araştırma yapılan konulardan birisidir. Bu konuda yapılan her araştırma, inceleme, akademik çalışma kadına yönelik farklı bakış açıları sunar. Kadına tarihin bir ögesi olarak ilk zamanlardan itibaren yaşadığı çevrenin de etkisiyle belirli roller yüklenmiştir. Bu roller her devir ve zamanda farklılık göstermiştir. Tarih boyunca vahyin doğru bir şekilde anlaşılıp uygulandığı dönemler kadınların en rahat oldukları dönemler olmuştur. İslâmiyet ile kadının konumunda gözle görülür şekilde bir değişim yaşanmıştır. Bu değişimle birlikte kadına yeni haklar verilmiş, ikinci sınıf muameleden kurtulmuştur. Kadın konusu değişen toplumsal koşullarla birlikte ele alınan konulardan biri haline gelmiştir. Günümüzde, kadının sosyal hayatta yer edinmesiyle birlikte kadın erkek eşitliği, kadın hakları, kadının sosyal statüsü, kadının iş ve aile yaşamı gibi konular gündeme taşınmıştır. Bu gelişmelerle birlikte İslâm'da kadın algısı da önemli bir konuma gelmiştir. Bununla birlikte her geçen gün duymaya başladığımız feminizmin kadın haklarını savunduğu savı, İslâmî kesimde de kendisini duyurmuş, hak adı altında birçok öneri sunmuş ve sunmaya devam etmektedir. Günümüzde bazı Müslümanlar, kadın haklarını İslâmî ilkelerde değil yabancı kültürlerde aramaktadır. Bu da İslâm dinine uygun olmayan hakların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Ancak bunlar her ne kadar hak olarak belirtilse de kadını daha zor durumlara sürüklemiştir. Araştırmamızın konusu da Batı'da başlayıp tüm dünyada destekçi bulan feminizm ideolojisini ve kuramlarını ana hatlarıyla ele almak ve Kur'ân ekseninde feminizme karşı farkındalık oluşturmaktır. Amacımız Kur'ân bağlamında kadının konumu ve feminizmin kadını konumlandığı yerin ne olduğu, hangi konuların hak, hangilerinin sorumluluk olduğu, fitrat farklılığı, aile kurumu, özgürlük anlayışı kavramlarını Kur'ân ve feminizm açısından açıklamaktır. Öncelikle İlahi dinlerde kadın başlığı altında Yahudilik, Hristianlıkta kadın konusuna değinilecek sonrasında Cahiliye döneminde kadın ele alınacaktır. Daha sonra Kur'ân Bağlamında

kadının hakları ve sorumlulukları açıklanacaktır. Son olarak feminizm kavramı ve kuramlarına değinilecek daha sonrasında belirli kavramlar bağlamında Kur'ân ekseninde mukayesesi yapılacaktır. Araştırma müstakil olarak ele alınan kadın haklarını feminizm kuramı bağlamında değerlendirmiştir. Kıyaslama yapılması, hem Kur'ânda hem de Feminizm de öne çıkan kavramların neler ifade ettiğini, İslâm'ın kadına verdiği hakları ve Feminizm hak adı altında ortaya attığı savları İslâmî açıdan değerlendirmeye tabi tutup feminizm tenkidi yapması açısından, diğer çalışılan konulardan farklılık arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Feminizm, Kadın, Hak, Sorumluluk.

CONCEPT OF WOMAN IN THE QUR'AN AND CRITICISM OF FEMINISM

Selcan ÇEKİÇ

Nevsehir Hacı Bektaş Veli University Institute of Social Sciences

Department of Basic Islamic Sciences

M.A., November 2023

Supervisor: Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI

ABSTRACT

Women are one of the most talked about, outdated, debated and researched subjects. Every research, examination, academic study on this subject offers different perspectives on women. As an element of history, women have been assigned certain roles with the influence of the environment in which they lived from the earliest times. With the advent of Islam, there has been a noticeable change in the position of women. With this change, new rights were given to women and they were freed from second-class treatment. The issue of women has become one of the most discussed issues with the changing social conditions. Today, with women taking more place in social life, issues such as gender equality, women's rights, women's social status, women's work and family life have been brought to the agenda. With these developments, the perception of women in Islam has become even more important. However, the argument that feminism, which we are hearing more and more every day, defends women's rights, has also made itself known in the islâmîc section, has offered and continues to offer many suggestions under the name of right. However, although these are stated as rights, they dragged women into more difficult situations. The subject of our research is to deal with the ideology and theories of feminism, which started in the West and found supporters all over the world, and to evaluate feminism from an islâmîc point of view by revealing which aspects of women are discussed in the axis of the Qur'an. It is to reveal how the Qur'an and Feminism deal with the position of women in the context of the Qur'an and the place where feminism positions women, which issues are rights and which are responsibilities, the difference in nature, the institution of family, and the understanding of freedom.

Keywords: Tafsir, Feminism, Women, Right, Responsibility.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK.....	ii
TEZ YAZIM KILAVUZUNA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY SAYFASI	IV
TEŞEKKÜR.....	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER	ix
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNSANLIK TARİHİNDE KADININ KONUMU

1.1. İlâhî Dinlerde Kadın.....	6
1.1.1. Yahudilikte Kadın	6
1.1.2. Hristiyanlıkta Kadın	8
1.2. Câhiliye Araplarında Kadın	9
Genel Değerlendirme	13

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUR'ÂN BAĞLAMINDA KADIN

2.1. Kadın ve Erkek Üstünlüğü	17
2.2. Kadının Şahitliği	22
2.3. Kadının Miras Hakkı	29
2.4. Kadının Mehir Hakkı	33
2.5. Kadının Eğitim ve Öğretimi	35
2.6. Eş ve Anne Olarak Kadın.....	37
2.7. Dini Sorumluluk ve İbadet Noktasında Kadın	39
2.8. Çalışma Hayatında Kadın	41
Genel Değerlendirme	43

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FEMİNİZM VE KUR'ÂN

3.1. Feminizmin Kısa Tarihi	46
3.2. Bazı Feminist Kuramlar	47
3.2.1. Liberal Feminist Kuram	48

3.2.1.1. Ekonomik Eşitlik.....	49
3.2.1.2. Bireyin Özgürlüğü.....	50
3.2.2. Marksist Feminist Kuram	51
3.2.2.2. Ev İşleri İçin Ücretlendirme.....	53
3.2.3. Radikal Feminist Kuram	54
3.2.3.1. Cinsiyetçi Sınıf Sistemi ve Yeniden Üretim.....	55
3.2.3.2. Anneliğe Bakış Açılıarı.....	56
3.2.3.3. Kadının Denetimi Meselesi.....	57
3.2.4. Sosyalist Feminist Kuram	58
3.2.4.1. İkili Sistemler Kuramı.....	58
3.2.4.2. Birleşik Sistemler Kuramı.....	58
3.2.5. Kültürel Feminist Kuram	59
3.2.6. İslâmî Feminizm	60
3.2.6.1. İslâmî Feminizm'in İmkanları	64
3.2.6.2. İslâmî Feminizm'e Yönelik Eleştiriler.....	64
3.3. Feminizmin Kur'an Bağlamında Değerlendirmesi	66
3.3.1. Özgürlük Anlayışı	68
3.3.2. Aile Kurumuna Yükledikleri Anlam.....	70
3.3.3. Fıtrat Farklılığı	72
Genel Değerlendirme	74
SONUÇ	76
BİBLİYOGRAFYA	80
ÖZ GEÇMİŞ.....	85

KISALTMALAR LİSTESİ

age.	: Adı geçen eser
AÜİF	: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi
Bkz.	: Bakınız
bs.	: Baskı
c.	: cilt
DİA.	: Diyanet İslâm Ansiklopedisi
DİB.	: Diyanet İşleri Başkanlığı
Ed.	: Editör
haz.	: Hazırlayan
krş.	: Karşılaştırınız
KB	: Kültür Bakanlığı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
s.	: Sayfa
sav	: Sallallahu aleyhi ve sellem
TDV	: Türkiye Diyanet Vakfı
trc.	: Terceme eden
ts.	: tarihsiz
thk.	: Tahkik eden
tlk.	: Talik
v.	: Vefatı
vb.	: ve benzeri
vd.	: ve diğerleri ve devamı
vs.	: vesaire
y.	: yayınevi

ÖNSÖZ

Kadın toplumun yarısını oluşturmaktadır ve kadın her şeyden önce bir bireydir. Herkes gibi hakları ve sorumlulukları vardır. Bir toplumda kadının ikinci sınıf bir muamele görmesi o toplumun yarısının değersiz sayılmasıdır. İslâm dini kadın konusunu titizlikle ele almış, kadını olması gereken mevkiye getirmiş ve kadına hak ettiği önemi iade etmiştir. Tarih boyunca vahyin en güzel şekilde anlaşılıp uygulandığı dönemler kadınların en rahat oldukları dönemlerdir. Günümüzde İslâmiyeti yaşadığını iddia eden toplumların hayatlarına bakarak İslâmiyetteki kadının konumunu buna göre değerlendirmek yanlış sonuçlara sebebiyet verecektir. Çünkü İslâm dünyası hem dinini tam manasıyla bilmemekte, bu nedenle de uygulamada da yanlışlıklar yapmaktadır. Ayrıca Batı'nın düşünce yapısı ve yaşayış şekline etkilenmektedir.

Günümüzde Müslüman kadın haklarını İslâmî ilkelerde değil yabancı kültürlerde aramaktadır. Bu da İslâm dinine uygun olmayan hakların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu çalışmada feminizmin nasıllığı, kuramları, bakış açısı ve İslâm'da kadının konumu ve hakları ele alınmaktadır. Feminizm'in erkek cinsinden, insan kategorisinden ve en önemlisi Yaratıcı-insan ilişkisinden bağımsız ele alınması kişiyi yanlış sonuçlara götürebilmektedir. Bu açıdan araştırmamız önem arz etmektedir. İkinci bölümde ise İslâm'da kadına ne tür bir konum yüklendiği ve kadının hangi konularla birlikte ele alındığını incelenmiştir.

Kur'ân'la ve Hz. Peygamber'in sözlü ve fiili uygulamalarıyla hak ettiği değere kavuşmuştur. Daha sonra ise önce ideolojik olarak daha sonra ise sosyal düzende bir problem olarak algılanmaya devam etmesi ve bir feminizm kavramının ortaya çıkması bizi Kur'ân ekseninde Kadın Hakları ve feminizmin temel prensiplerini araştırmak ve iki konunun kıyaslamasına sevk etmiştir.

Çalışma, öncelikli olarak Kur'ân-ı Kerim ve sahih hadis kaynakları olmak üzere Tefsir ile ilgili temel kaynaklardan, konuyla ilgili kitap, makale ve akademik yayınlardan yararlanılarak ortaya konulmuştur. Çalışmamızın konu tespitinde, kaynak bulma konusunda ve bütün süreç boyunca, yardımını esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Mehmet SOYSALDI hocama teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez savunmamda yer

alan değerli jüri üyelerine Őimdiden teşekkür ederim. Ayrıca haklarını asla ödeyemeyeceğim, beni her zaman ilme teşvik eden, üzerimden dualarını eksik etmeyen kıymetli anneme, babama ve her zaman en büyük destekçim olan eŐime teşekkürlerimi sunarım.

Selcan ÇEKİÇ

16.11.2023

NEVŞEHİR

GİRİŞ

1. Araştırmanın Konusu

İnsanlık tarihine baktığımızda bu süre zarfı boyunca kadının tartışılmalı konuların başında yer aldığını görmekteyiz. Araştırmamızın konusu da Batı'da başlayıp tüm dünyada destekçi bulan feminizm ideolojisini ve kuramlarını ana hatlarıyla ele almak ve Kur'ân ekseninde kadının hangi yönleriyle ele alındığını ortaya koyarak feminizmi İslâmî açıdan değerlendirmeye tâbi tutmaktır.

2. Araştırmanın Önemi

Kur'ân'ın muhatabı insandır. İnsanın sahip olduğu bu değer Yüce Allah'ın ona bahşettiği yaratılışından dolayıdır. Kadını ve erkeği var eden Allah'ın yarattığı herhangi cinsten birini diğerine tercih etmesi, hitabında kadın ya da erkeği, cinsiyetlerinden kaynaklanan bir ayrıcalık veyahut hak vermesi söz konusu olamaz.

Kadın konusu değişen toplumsal koşullarla birlikte en çok ele alınan konulardan biri haline gelmiştir. Günümüzde, kadının sosyal hayatta daha çok yer edinmesiyle birlikte kadın erkek eşitliği, kadın hakları, kadının sosyal statüsü, kadının iş ve aile yaşamı gibi konular daha çok gündeme taşınmıştır. Bu gelişmelerle birlikte İslâm'da kadın algısı daha da önemli bir konuma gelmiştir.

Kur'ân'la ve Hz. Peygamber'in sözlü ve fiili uygulamalarıyla hak ettiği kıymeti ele alan kadının önce ideolojik olarak daha sonra ise sosyale hayatta bir sorun olarak ele alınması ve bir feminizm hareketinin fikirleri bilinmeden haklı olarak görülmesi bizi Kur'ân ekseninde kadın ve kadın haklarını araştırmaya itmıştır. Amacımız feminizm ideolojisinin, kadın haklarının ne olduğu konusunda yeterli olmadığını hatta tam

tersine kadını daha da zor bir konuma getirdiğini ortaya koymak ve İslâm'da kadına verilen önemin kavranmasına katkıda bulunmaktır. Araştırmamız, İslâm'da kadın hakları ile feminizmde kadının konumu ve haklarını karşılaştırması açısından önemlidir. Ayrıca her geçen gün daha fazla duymaya başladığımız feminizmin çelişkilerini değerlendirmesi ve güncel bir konu olması sebebiyle de önem taşımaktadır.

3. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada Kur'ân-ı Kerim çerçevesinde kadının konumu ve hakları, Kur'ân-ı Kerim'de ve diğer ilahî dinlerde kadının sosyal hayattaki konumu nasıldır? İslâm'ın kadına verdiği imtiyazlar nelerdir? Kur'ân-ı Kerim'in kadına bakış açısı nasıldır? Tarih boyunca kadının toplumdaki yeri ve kadına bakış nasıldır? Kadının İslâm geleneğindeki yerinde Yahudi ve Hristiyan kültürlerinin etkisi olmuş mudur? Kadın ve erkek her bakımdan eşit olabilir mi? Feminizm nedir? Bu hareketi etkileyen fikir akımları nelerdir? Dünyada feminizmin özelde Türkiye'deki feminizm hareketinin gelişim evreleri nasıldır? 1. ve 2. Feminizm dalga nedir? Feminist kuramlar hangileridir? Müslüman biri feminist olabilir mi? Kadının özgürlüğü konusunda feministlerin yanılgıları nelerdir? İslâm'da mahremiyet ve aile kavramına verilen değer nasıldır? Feminizmin düşünce yapısı İslâm'a uygun mudur? Kadın ve erkek gerçekten eşit midir? gibi sorulara cevap aranmaktadır. Amacımız feminizm ideolojisini kuramlar ve temel hedefleri bağlamında ele alıp eksik ve yanlışlarını ortaya koyarak Kur'ân çerçevesinde kadının konumuna cevap bulmaya matuf bakış açıları sunmaktır.

4. Araştırmanın Yöntemi

Daha önce ele alınan araştırmaları incelediğimizde müstakil olarak Kur'ân'da Kadın Hakları başlığı altında ele alınan birçok çalışma vardır. Konu açısından baktığımızda, İslâm hukuku ile İran hukuku arasında kadın haklarını mukayesesi, İslâm Hukukunda kadın haklarına yönelik tedbirler, müstakil olarak sadece kadın hakları, Cumhuriyet döneminde kadın hakları başlıklarında çalışmalar yapılmıştır.

Feminizm konusunda feminizmin genel olarak kadına bakış açısı ve kuramlar ele alınmıştır. Konu olarak baktığımızda Radikal feminizmin cinselliğe olan bakışı, Türkiye’de feminizm hareketi, Müslüman feminist kadınların çalışmalarının sosyolojik yönden incelenmesi, İslâmî Feminizm ele alınan konulardandır. Biz araştırmamızda müstakil olarak ele alınan kadın haklarını feminizm kuramı bağlamında değerlendirdik. Kıyaslama yapmamız, hem Kur’ânda hem de Feminizm de öne çıkan kavramların neler ifade ettiğini, İslâm’ın kadına verdiği hakları ve Feminizm hak adı altında ortaya attığı savları İslâmî açıdan değerlendirmeye tabi tutmamız açısından tezimiz, diğer çalışılan konulardan farklılık arz etmektedir.

Görüşler arasında karşılaştırmalar yapabilmek için çalışmamızda birçok müfessir ve hadis âlimlerinin kadın konusundaki görüşlerine yer verilmiştir. Konuyla ilgili daha önce yapılmış çalışmalar gözden geçirilmiş, araştırmamıza ışık tutan yönlerinden istifade ettik. Konumuzla ilgili âyetlerin, farklı müfessirler ve kelamcılar tarafından yapılan tefsirleri ve eserleri inceledik. Çalışmamızda tarihsel süreçte çeşitli dinlerde kadının konumunu araştırdıktan sonra Yahudi ve Hıristiyan geleneği ile İslâm'dan önceki Arap toplumunda kadının konumunu ortaya koyduk. Kur’ân’da belirtilen kadın haklarını ortaya koyduktan sonra feminizm içerisinde kadına bakışın nasıl olduğunu ve kadının statüsünü araştırdık. Kadın- erkek üstünlüğü, kadının şahitliği, miras hakkı, mehir hakkı, eğitim ve öğretim hakkı gibi konuları ilk dönem tefsir eserlerinden ve çağdaş eserlerden inceledik.

Üçüncü bölümde ise feminizmin tarihi ve oluşum evreleri hakkında bilgi verdikten sonra feminizmin çeşitlerini ele aldık. Kendilerini feminist olarak nitelendiren başta Rosamarie Putnam olmak üzere birçok feminist yazar ve eserlerini inceleyip tahkik ettik. Kuramların kuruluş amaçlarını, ideolojilerini, sorunlara getirdikleri çözüm önerilerini ana hatlarıyla ortaya koyduk. Sonrasında aile, fitrat farklılığı, özgürlük, sorumluluk ve hak kavramları bağlamında feminizmi âyet ve hadisler ışığında İslâmî açıdan değerlendirdik.

5. Araştırmamızın Kaynakları

Kur'ân ve sahih sünnet başta olmak üzere temel İslâm kaynakları, konuyla ilgili çalışılmış olan kitap, tez ve makaleler çalışmamızın ana kaynaklarını oluşturmaktadır. Kullanılan âyet meâlleri Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'ân meâlidir. Çalışmamızın birinci bölümünün oluşturulması esnasında yaptığımız incelemelerde, tefsir, hadis başta olmak üzere klasik kaynaklardan da istifade etmeye çalıştık. Bunun yanında istifade ettiğimiz çağdaş kaynaklar da vardır.

Çalışmamızın ikinci bölümünün oluşmasında Rosamaie Putnam Tong'un "Feminist Thought" adlı eserinden faydalandık. Çevirisini Zafer Çilingirođlu'nun yaptığı bu eser feminist ekollerinin genel olarak sınıflandırması ve onlar hakkında deteylı bilgiler içermesi açısından önemlidir. Bunun yanında birçok yerli ve yabancı makaleden yararlandık.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İNSANLIK TARİHİNDE KADININ KONUMU

İslâmiyetin kadına bakışını anlayabilmemiz için öncelikle farklı zaman dilimlerinde, farklı din ve geleneklerde kadın algısının nasıl olduğunu anlamak faydalı olacaktır. Tarihin hangi dönemine bakarsak bakalım kadın ikinci plana atılmış, onu insan olarak değerlendirmek yerine sadece fiziksel özellikleri ve doğurganlığıyla öne çıkartılmıştır.

Eski çağlarda kadının hiçbir şekilde hakkı yoktur. Eski Çin toplumunda kadın kocasının kölesi olarak kabul edilmiştir. Kadın eşi ve çocuklarıyla birlikte aynı masaya oturamaz, ayakta durarak onlara hizmet etmeye devam eder. Mısır'da önceleri kadınlar erkeklerle benzer konumda bulunurlarken bu durum geçerliliğini koruyamamış, Firavun'un emriyle yine köleleştirilmişlerdir. Eski Yunan'da ise durum pek farklı olmamış kadın kölelerle eşit tutulmuştur. Erkek eşini dövebildiği gibi başka birisine hediye olarak takdim edebilmiş, mirasın sadece büyük erkek çocukların hakkı olduğu savı geçerliliğini korumuştur. Bir erkeğe kadın demek ona yapılan en büyük hakaret olarak anlaşılmıştır. Ayrıca kadın tüm kötülüklerin sebebi olarak kabul edilmiştir.¹ Düşünsel olarak yapılan tüm eylemlerde erkeklerden bahsedilirken duygularla ilgili olan eylemler kadın ile özleştirilmiştir.

---

¹ Salih Akdemir, "Tarih Boyunca ve Kur'an-ı Kerim'de Kadın", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 10/4 (1996), 260.

1.1. İlâhî Dinlerde Kadın

İlâhî din; Allah tarafından peygamberler vasıtasıyla gönderilen, peygamberlerin öğrettiği dinlere denilir. İlâhî dinler, Hz. Âdem'in peygamberliği ile başlayıp, son din olan İslâmiyet'le kıyamete kadar devam eder. Kadın konusu ele alınınca akla gelen ilk alanlardan biri de dinlerdir. Geçmişten günümüze geleneksel büyük dinler kadınların toplumsal yaşayışının şekillenmesinde etkili olmuşlardır. Kadının günümüzdeki konumunda doğru bir bakış açısı yakalayabilmemiz için Yahudi ve Hristiyan kültürlerindeki kadının konumunu bilmek önem arz etmektedir.

1.1.1. Yahudilikte Kadın

Yahudilik dünyada kadının konumunu belirlemede etkili olan dinlerin başında gelmektedir. İlâhî dinlerin kaynağı aynı olduğundan ele alınan konularda benzerlik veya etkilenmeler söz konusu olabilir. Yahudiliğin kadına bakışını ortaya koyabilmek için öncelikle Tevrat'ın yaratılış konusunu ele almak gerekir. “Suretimizde benzeyişimize göre insan yapalım ve Her şeye hakim olsun”² diyerek insanı yarattıktan sonra yeryüzünden aldığı toprakla Adamı(Adem) yaratılmıştır. Kadının yaratılışı ise şöyle ifade edilmektedir. “ Ve Rab Allah Adam'ın üzerine bir uyku getirdi ve o uyudu. Onun kaburga kemiklerinden birini aldı ve yerini etle kapladı. Ve Rab Allah Adam'dan aldığı kaburga kemiğinden bir kadın yaptı ve onu Adam'a getirdi.”³ Yahudilikte kadının yaratılışı ile ilgili geçen ifadelerle baktığımızda kadının erkeğin kaburga kemiğinden yaratıldığını, sonradan ve erkek için yaratıldığını söyleyebiliriz. Yahudiliğin kadın algısını oluşturan ilk ve en önemli husus budur. Yahudiliğe göre kadın erkek için vardır. Tek başına bir varlığı söz konusu değildir.

Yahudilikte kadın düşüncesinin temellerini oluşturan ikinci husus ise kadının cennetten kovulmaya sebep olmasıdır. Tevrat'a göre Kadın yaratılmadan önce “ Ve Rab Allah Adam'a emredip dedi: Bahçenin her ağacından istediğin gibi ye, fakat iyilik ve kötülüğü bilme ağacından yemeyeceksin, çünkü ondan yediğin günde mutlaka ölürsün.” şeklinde ifade edilerek Adam uyarılmıştır. Ancak, kadının aldanması çok

² *Kitabı Mukaddes* (İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2003), Yar. 1:26.

³ Yar.2:21-23.

olduğu içindir ki yılanı kanmış ve cennetten kovulmalarına sebep olmuştur.⁴ Hatta bu sebeple kadın veya kadınlar erkeklerle tek başına bulunmamalıdır. Zira kadınlar da Hz. Âdem'in eşinin yılanı kandığı gibi kanıp onlar da tuzağa düşebilirler. “Ve adam dedi: Yanıma verdiğin kadın o ağaçtan bana verdi ve yedim. Ve Rab, kadına dedi: Zahmetini ve gebeliğini ziyadesiyle çoğaltacağım. Ağrı ile evlat doğuracaksın. Ve arzun kocana olacak, o da sana hâkim olacak.”⁵ İfadeleriyle kadın cennetten kovulmaya sebep olmuştur.

Bu şekilde düşünüldüğünde kadın günaha sevk edici, çabuk kanan bir varlık olarak Yahudi inancında yer almış ve kadına karşı olumsuz bir tavır takınılmasına yol açmıştır. Yahudi geleneğinde her gün sabah ibadetlerinde “Rabbim bana bir kadın olarak hayat vermediğin için sana şükürler olsun” duası okunmaktadır. Kadına bakışta geçmişten gelen ataerkil toplum yapısına uygun gelişmiş, sosyal ve kültürel fonksiyonlar cinsiyete göre tahsis edilmiştir.⁶

Kadının ibadetlerdeki rolü ikinci plandadır. Kadın din görevlisi olamaz ve Tevrat tetkiki yapamaz. Kadınların eğitimi faydadan çok zarara sebep olur. Kadınlar cemaaten sayılamaz ve cemaatle ibadete katılamaz, şahitlikleri geçerli değildir. Talmud'da şahitliği geçersiz sayılanlar grubunda kumar oynayanlar, körler, sağır, dilsizler, delilerle birlikte kadınların durumu da vardır. Çünkü kadınlar erkeklere göre daha zayıf, aldatılmaları daha kolaydır.⁷ Yahudi geleneğinde âdet gören kadın, bazen kendisiyle kurulacak herhangi bir ilişkiyi önlemek için evden uzaklaştırılır. Adetli olduğu günler boyunca murdarlık evi olarak isimlendirilen özel evlere kapatılır. Dahası, eğer kadının ayaklarının tozundan da olsa murdar olmuşsa, kocası sinagoga girmekten men edilir. Hanımı, kızı veya annesi âdet gören bir haham, sinagogda duasını yapamaz.⁸

---

⁴ Yar.3:24.

⁵ Yar.3:12-16.

⁶ Celal Erbay, *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 1998), 47.

⁷ Hakkı Şah Yadsıman, “Kadının İslâm Geleneğindeki Yeri ve Konumuna Yahudi-Hristiyan Kültürün Etkilerinde Bazı Örnekler”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2002) 77-79.

⁸ Hakkı Şah Yadsıman, Kadının İslâm Geleneğindeki Yeri, 78-79.

Geçen zamanla birlikte Yahudilikte kadınlar bazı haklara kavuşmuş olsa da erkek otoritesi ve baskısı varlığını korumaktadır. Yahudi erkeği her sabah kendisini kadın olarak yaratmayan Tanrı'ya dua etmektedir.

1.1.2. Hristiyanlıkta Kadın

Hristiyanlık dünya tarihinde önemli bir konuma sahip, bugün birçok mensubu olan bir dindir. Kadını erkeğe nazaran daha aşağıda görme geleneğinin Hristiyanlıkta daha da fazla yer aldığını söylemek mümkündür. Çünkü Hristiyanlığa göre haram meyveyi Âdem'e yedirerek cennetten kovulmasına ve böylece insan neslinin günahkâr olmasına neden olan kadındır.

Eski Ahid'deki kadınlarla ilgili metinler referans alınarak kadın yaratılış, akıl gibi yönlerden daha açıkçası her açıdan erkekten sonra gelir. Bu yüzden de her alanda tek başına bağımsız hareket edemez. Kilise kadını akıllı kıt grubuna dâhil etmiş; babasının, erkek kardeşlerinin ve kocasının gerisinde bir konumda göstermiştir. Hristiyanlıktaki bu anlayış Yunan filozoflarından olan Aristoteles'in (M.Ö. 322) görüşleriyle paralellik göstermektedir. O erkeklerin, kadınların, köle ve çocukların anlama yeteneklerini karşılaştırırken, duygusallıkları nedeniyle kadınların eksik, düzensiz muhakeme yeteneğinin olduğunu iddia etmektedir.⁹

Yeni Ahitteki kadın tasavvurunun kökenleri ise aslen Kitab-ı Mukaddes'teki yaratılış ile ilgili ifadelerle dayanmaktadır. Havva'nın Âdem'in kaburga kemiğinden yaratıldığı, ona yardımcı olarak yaratıldığı, şeytanın kandırması sonucu günah işlemesi ve tüm insanlığın suçlanmasına neden olduğu anlatılmaktadır.¹⁰ Bu açıdan bakıldığında Tekvinde anlatılan yaratılış ifadeleri ile benzerlikler taşımaktadır. Hristiyan geleneğindeki asli günah kavramının temelini oluşturmaktadır.

Yeni Ahitte Hz. İsa'nın etrafındaki kadınlara hoşgörü ile yaklaştığı görülmektedir. Örneğin zina ile suçlanan bir kadına recm cezasının uygulanması sırasında İsa

⁹ Fatmagül, Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın* (İstanbul: Metis Yayınları, 2019), 87.

¹⁰ Yar. 2:18-23, 3:1-17.

“Aranızda kimin hiçbir günahı yoksa ilk taşı o atsın” demiş ve sonrasında esenlikle git diyerek onu affetmiştir.¹¹

Yine Hz. İsa'nın erkeklerden oluşan 12 havarisiyle beraber kadınların da seyahat etmesine izin vermesi ve bazen onlardan yardım alması o dönemki cinsiyetçi tutuma aykırı bir durumdur. Zira Hz. İsa kadınları da tebliğ ve irşad görevine dâhil etmiş, sosyal ilişkilerde evrensel bir tutumla yaklaşarak her kesimden kadına fırsat hakkı tanımıştır.¹²

İsa'nın yukarıda bahsi geçen tutumları daha sonraki dönemlerde ele alınan kutsal metinlerde kendine yer bulamamıştır. Pavlus'a göre, kadının yaratılış amacı erkektir. Kadınlar kocalarına mutlak bağlılık ve sadakat göstermek zorundadırlar. Mesih nasıl kilisenin başı ise kadının başı da erkektir.¹³ Hristiyanlık geleneğinde kadının eğitime izin verilmesi onun öğreneceği şeyi kocasına sorma şartına bağlanmıştır ve kadın evinden vaftiz edildiği, evlendiği, öldüğü gün olmak üzere üç kez çıkmalıdır.¹⁴ Pavlus'un genel olarak sözleri incelendiğinde kadına karşı olumsuz bir tavır takındığı ve onu ikinci plana ittiği, ortaya çıkmaktadır.

İlahî dinlerde ortaya çıkan kadın algısında temel sorunun en başından yaratılış konusunda kadının konumlandırıldığı yer olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Pavlus'un ve diğer kilise babalarının kadını günahkâr ve her an denetim altında tutulması gereken bir varlık olarak görmesi kilise'nin uzun yıllar boyunca bu tutumdan etkilenmesine sebep olmuştur. Kadınlar bu muameleden ve baskılardan kurtulmak için uzun yıllar boyunca mücadele etmişlerdir.

1.2. Câhiliye Araplarında Kadın

Tarihi süreç içerisinde kadının konumu, yaşadığı bölge ve zaman dilimine göre değişiklik göstermiştir. Anaerki yapıya sahip toplumlarda kadın daha üstün kabul

---

¹¹ Luk.7: 48-50.

¹² İlber Dölek, “Feminist Kristoloji Bağlamında Yeni Ahit Metinlerindeki Kadının Konumu ve Rolü”, *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2019) 190-208.

¹³ Ef. 5:22-24.

¹⁴ Yadsıman, “Yahudi – Hristiyan Kültürü”, 71-72.

edilip değerli olurken; ataerkil toplumlarda ise kadının ikinci konuma düştüğü görülmektedir. Câhiliye devri de ataerkil bir toplum düzeninin var olduğu bir evredir.

İslâmî dönemde ortaya çıkmış bir terim olan câhiliye hem Kur'ân-ı Kerim'de hem de hadislerde Araplar'ın İslâm'dan önceki tutum ve davranışlarını İslâmî devirdekenden ayırt etmek için kullanılan bir kavramdır. Bu yüzden genellikle Araplar'ın İslâm'dan önceki sosyal, siyasi, ekonomik yönden geçirdikleri döneme "Câhiliye" veya "Câhiliye çağı" denilmektedir.¹⁵

Câhiliye döneminde köle kadınlar temel insanî hakları olmayan, toplumun gözünde bir konumu ve yeri olmayan, aşağılık bir varlık gibi görülmüştür. Câhiliyede kadın denilince akla gelen ilk şey onun doğurganlığıdır. Evlilik neslin, dolayısıyla da nüfusun ve taraftarların artması demektir. Bu yüzden evlilik onlar için önemli bir müessesedir. Araplar doğurgan kadınları tercih eder, kısırlık hoş karşılanmaz ve boşanma sebebidir. Kız çocuğu dünyaya getirmek kadınların suçu sayılır, birçok suçlamalara maruz kalır. Kuran onların bu durumunu "*Onlardan birine bir kız müjdelendiğinde, öfkelenerek yüzü mosmor kesilir.*"¹⁶ şeklinde açıkça dile getirmiştir. Câhiliye dönemindeki kadın algısını ortaya çıkaran âyetlerden birisi de "*Onlar kızlar Allah'ındır diyorlar. Akıllarınca beğendikleri de kendilerinin oluyor.*"¹⁷ meâlinde geçen erkek evlatlarla kız evlat arasında yapılan ayrımın açık bir örneğidir. Erkek çocuklarını büyük bir övünçle kendilerine nispet ederken kızları değersiz düşündüklerinden Allah'a ait saymakta ve bundan ötürü eleştirilmektedirler.

Câhiliye döneminin en kötü adetleri arasında yer alan kız çocuklarını diri diri gömme meselesi ise o dönemin karanlığını anlatan en üst düzey örnektir. Böyle bir cinâyetin işlenmesine geçim sıkıntısı veya kadınların cariye olarak alınmaları gösterilmektedir.¹⁸ Kız çocuğunun istenmemesine bir diğer sebep de savaşı bir topluluk olduğundan her erkek çocuğuna birer savaşı gözüyle bakılması denilebilir.

---

¹⁵ Mustafa Fayda, "Câhiliye", (İstanbul: DİA, 1993), 7/17-19.

¹⁶ en-Nahl 16/58.

¹⁷ en-Nahl 16/ 57.

¹⁸ Heyet, (Hayrettin Karaman, Mustafa Çağrı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin Gümüş), *Kur'an Yolu*. (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017) 3/410.

“Ey müminler! (kocası ölen) kadınlara zorla varis olmanız size helal olmaz.”¹⁹ meâlindeki âyetin tefsirinde aktarılan bilgiye göre câhiliye devrinde evli bir adam vefat ettiği zaman, onun erkek yakınları (oğlu, kardeşi) dul kalan karısını miras olarak görür, isterlerse o kadınla evlenir, isterse de başkasıyla evlendirilir veya keyfi olarak başkasıyla evlenmesine engel olurlardı.²⁰ Dul kadının üzerine elbisesini atan kişi o kadın üzerinde öncelikli bir hak elde eder, dilerse başkası ile evlendirir, mehrini alır ve kadına ondan bir şey vermez. Ayrıca erkek isterse vefat eden kocasından kalan mehir hakkından vazgeçirmek için kendisi onunla evlenmeyi reddeder, başkası ile evlenmesine de mani olurlardı.²¹ Şâyet kadın üzerine elbise atılmadan babasının evine gidebilirse tüm bu sayılanlardan kurtularak adeta özgürlüğüne kavuşurdu.

Câhiliye devrinde çok kadınla evlilik yaygındı ve bir sınırlama yoktu. Dileyen herkes sekiz hatta on kadınla evlenebilirdi. Mesela Ğaylan b. Seleme es- Sekafinin on karısı olduğu rivâyet edilir. Hz. Peygamber ona karılarından dördünü seçip diğerlerini bırakmasını emretmiş, aynı şeyi Kays b. Haris el-Esedî'ye de söylemiştir.²² Kızlar genellikle 12 yaşından önce evlendirilir ve ancak çocuk sahibi olduğunda aileye dâhil edilirdi. Yine üç talakla boşanma uygulaması olmakla birlikte talak sayısının sınırsız sayıda kullanıldığı da olurdu. Bir erkek eşini defalarca boşayabilir, dilediği takdirde ona geri dönebilirdi. Câhiliye döneminde iddet bekleme yoktu. İsteddiği zaman boşama hakkına sahiplerdi.²³

Aile ve kabilenin gücü nüfus çokluğuyla ilgili olduğundan çok evlilik güç ve mala, tek evlilik ise güçsüzlüğe denk gelirdi. Bununla beraber hür ve şehirli kadınlarda durumun biraz daha farklı şekilde tezahür ettiği söylenebilir. Bundaki en büyük sebeplerden biri ise ekonomik üstünlüktür. Hz. Peygamber'in eşi Hz. Hatice'nin Mekke'de tanınan ve saygı duyulan bir kişi olduğunu, Ebû Süfyan'nın eşi Hind'in savaşlarda sorumluluk

¹⁹ en-Nisâ 4/19.

²⁰ Mustafa Öztürk, *Câhiliyeden İslâmiyete Kadın*, (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019), 37.

²¹ Ebû Cafer Muhammed b. Cerir et-Taberî, *Camii'ul-Beyan an Tevili'l Kur'ân* (Kâhire: Dâru Hicr, 2001), 6/521-523.

²² Ebû Dâvud Süleyman ibn'el-Eşas es-Sicistânî el-Ezdî, *Sünen-i Ebu Davud* (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2001), “Talak”, 24-25; Ebû İsa Muhammed İbn et-Tirmizî, *Sünen-i Tirmizî* (Beyrut: Dâru'l- Ma'rife, 2002) “Nikâh”, 33.

²³ Öztürk, *Câhiliyeden İslamiyete*, 47.

aldığı bilinmektedir.²⁴ Dolayısıyla kadının sahip olduğu ekonomik gücü ve statüsü onun toplumsal yapıdaki yerini belirlemede bir etkidir.

Câhiliye döneminde kadın kendine bir yer bulamamış, her insanın zaruri bir hakkı olan yaşama hakkı elinden alınmıştır. Baskı ve işkencelere maruz kalmış, bir meta haline gelmiştir. Kız çocuklarına en başta yaşama hakkını veren İslam onlara eğitim hakkı, mülkiyet hakkı, sosyal güvenliği, eşini tercih etme başta olmak üzere sayısız hak tanımıştır. Hz. Peygamber'in sünnetinde de kız çocuklarına verilen değer ne kadar değiştiğini gözlemek mümkündür. Peygamberimiz bir hadisinde “Nebiler cennettir, şehitler cennettir, diri diri gömülen kız çocukları cennettir.”²⁵ buyurarak câhiliye döneminde yapılan bu zulümlerin asla karşılıksız kalmayacağını müjdesini de vermiştir. Kurân'ın kız evladına yönelik getirdiği düzenlemelerden biri rızık endişesinden dolayı evladın öldürülmesinin yasaklanmasıdır.²⁶

Hz. Aişe'den nakledildiğine göre cahiliyye devrinde soylu bir çocuğa sahip olmak isteyen bazı kimseler, eşlerini soylu bir erkeğe sunar ve kadın hamile kalana kadar ona dokunmaz, sonra da kadının doğurduğu çocuğu kendi neseplerine ilhak ederlerdi.²⁷ Bu korkunç ve gayri ahlâki davranış ‘istihza’ ismiyle anılmaktadır. Cahiliye Arapları bu ahlaksız eylemi asalet ve soyluluğa atfettikleri önem zemininde meşrulaştırmaya çalışmıştır.²⁸ İslam'da cinsiyete göre insanlık kriterlerinin belirlenmesi söz konusu değildir. Kız çocuklarını diri diri gömmek, sapkın bir asalet ve soyluluk anlayışına sığınarak kızların veya kadınların meşru olmayan işlere yönlendirilmesi ne Kur'ân'ın temel özellikleriyle ne de insanî değerlerle örtüşür.²⁹

---

²⁴ Mehmet Akif Aydın, “Kadın”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 24/ 87.

²⁵ Ebû Dâvûd, “Cihat”, 27.

²⁶ el- En'am 6/151.

²⁷ Murat Sarıcık, “Cahiliyye Nikahı Müt'a ve Diğer Cahiliyye Nikahları”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (1996), 57-64.

²⁸ Harun Ögmüş, *Cahiliye Döneminde Araplar* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2013), 211.

²⁹ Şerife Çağın, Dilek Makta Canko, *Babalar ve Kızları Çok Disiplinli Bir Yaklaşım* (İzmir: İz Yayıncılık, 2022), 154.

Genel Değerlendirme

İnsanlık tarihinde din ve kültürler kadının konumunu etkilemektedir. Sosyal statüsü zayıf olan birçok kesim haksızlığa uğramıştır. Kadın da tarih boyunca birçok haksızlıkla mücadele etmiştir. Eski Mısır ve Çin, Eski Yunan gibi pekçok medeniyette kadın kölelelerle eşit muamale görmüştür. Alınıp satılabilen, istendiğinde öldürebilen, yaşama hakkının dahi olmadığı bir varlık durumdadır.

Yahudilikte kadına değer verilmemiştir. Kadın erkek için ve ona eş olmak amacıyla yaratılmıştır. Kadın erkeğin hâkimiyetinde ikinci sınıf bir varlık olarak görülmüştür. Günaha sevk eden, cennetten kovulmaya sebep olan varlık kadındır. Kadın olarak yaratılmamak bir şükür sebebidir.

Hristiyanlıkta ise kadın yine yaratılış hikâyesindeki suçlu konumundan kurtulamamıştır. İlahî dinlerde ortaya çıkan kadın algısında temel sorunun yaratılış konusunda kadının konumlandırıldığı yer olduğunu söylemek mümkün görünmektedir. Câhiliye olarak isimlendirilen İslâmiyet öncesi dönemde de ezilen ve ötekeleştirilen kesim kadındır. Geçim kaygısı ve utanç sebebiyle öldürülen kız çocuklarına yaşam hakkı verilmemiştir. Kadın bir eşya gibi miras olarak bırakılabilen, çok eşle evlenmenin övünç kaynağı olduğu bir dönemdir. Bununla birlikte kadının konumuna etki eden faktörler vardır. Hür ve şehirli kadınlarda, ekonomik olarak iyi seviyede olanların durumu biraz daha farklı şekilde tezahür etmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. KUR'ÂN BAĞLAMINDA KADIN

Kur'ân-ı Kerim'e göre insanın yaratılışının temel amacı, Allah'a kulluk görevini yerine getirmek³⁰ ve ona halifelik yapmaktır.³¹

İnsanın yaratılışından bahseden Kur'ân âyetlerinde cinsiyete dayalı bir üstünlük söz konusu değildir. “Sizi tek bir nefisten yaratan Allah, ondan eşini yaratmış ve ikisinden birçok erkek ve kadın meydana getirmiştir.”³² âyeti bunu destekler niteliktedir.

Kur'ân-ı Kerim kadın ve erkeğe insan³³ veya beşer³⁴ kavramlarıyla seslenir. Bu her iki terim de insanoğlu anlamındadır ve iki cinsi de kapsamaktadır. Kur'ân'da insana yönelik emirler veya yasakların hepsi hem erkeği hem de kadını muhatap olarak alır.³⁵

Kur'ân'da iki cins arasında kul olmaları açısından bakıldığında herhangi bir fark olmadığı, hem kadının hem de erkeğin Allah'ın emir ve yasaklarına muhatap oldukları belirtilmektedir.³⁶ İslâm, birbirinden farklı fizyolojik ve psikolojik şekilde yaratılan iki cinsten birini diğerinden daha üstün veya ikisini denk tutmak yerine, birbirinin

---

³⁰ ez-Zâriyat 51/56.

³¹ el-Bakara 2/30.

³² en-Nisâ 4/1.

³³ en-Nisâ 4/4; el-Hicr 15/26; en-Nahl 16/4; el-İsrâ 17/13.

³⁴ Âli-İmrân 3/47; Meryem 19/20; el-Kehf 18/110.

³⁵ Seyyid Hüseyin Nasr, *Genç Müslümana Modern Dünya Rehberi* (İstanbul: İnsan Yayınları,1995), 56; Rıza Savaş, *Hız. Muhammed Devrinde Kadın* (İstanbul: Ravza Yayınları, 2004), 39.

³⁶ el-Ahzap 33/35.

tamamlayıcısı olduklarını bildirmektedir. Kur'ân-ı Kerim; *“Onlar sizin için birer elbise, siz de onlar için birer elbisesiniz.”*³⁷ âyetiyle bu konuya dikkat çekmektedir.

Yine farklı âyeti kerimelere baktığımızda Yüce Allah'ın erkek ya da kadın her kim olursa onlardan her birinin iyi işlerine karşılık ödül vereceğini buyurmaktadır:

*“Erkek olsun, kadın olsun, her kim de mümin olarak iyi işler yaparsa, işte onlar cennete girerler ve zerre kadar haksızlığa uğratılmazlar.”*³⁸

*“Erkek veya kadın, mümin olarak kim iyi amel işlerse, onu mutlaka güzel bir hayat ile yaşatırız. Ve mükâfâtlarını, elbette yapmakta olduklarının en güzeli ile veririz.”*³⁹

*“Mü'min erkekler ve mü'min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zekâtı verirler. Allah'a ve Resûlüne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*⁴⁰ Âyetler eşitlikten de öte kadın ve erkeğin dost oldukları ve işlerinin uyum içerisinde olmaları gerektiğini belirtmiştir.

İlahi hitap karşısında sorumlulukları yerine getirmede erkekle kadın eşit bir konumdadır. İslâmda ubudiyetle ilgili konular erkek veya kadına göre değişiklik göstermez. *“Erkek veya kadın, kim mü'min olarak iyi bir iş işlerse, elbette ona hoş bir hayat yaşatacağız ve onların mükâfâtlarını yapmakta olduklarının en güzeli ile vereceğiz;”*⁴¹ *“Rableri onlara şu karşılığı verdi: Ben erkek olsun, kadın olsun, sizden hiçbir çalışanın amelini zayi etmeyeceğim. Sizler birbirinizdensiniz.”*⁴² Yüce Allah erkekler gibi kadınlarında salih amel işleyerek, güzel işlere vesile olabileceklerini, hoş ve mutlu olacakları bir hayatı elde edebileceklerini belirtmiştir.

---

³⁷ el-Bakara 2/187.

³⁸ en-Nisâ 4/124.

³⁹ en-Nahl 16/97.

⁴⁰ et-Tevbe 9/171.

⁴¹ en-Nahl 16-97.

⁴² Âli-İmrân 3/195.

*“Allah erkek münafıklara, kadın münafıklara ve kâfirlere içinde ebedi kalmak üzere cehennem ateşini vadetti. O, onlara yeter. Allah onlara lanet etmiştir. Onlar için sürekli bir azap vardır.”*⁴³

Bu ve buna benzer farklı âyetlerden anlaşıldığı gibi cinsiyet ayrımına gitmeden her birinin yapmış olduğu fillere karşılık mükâfat veya ceza görecektir. Yine kadının kendisine ait olan malını istediği şekilde kullanma, kazanç sağlama hakkını Kur’ân şu şekilde ifade ederek kadına ekonomik olarak da hükümler getirmiştir: *“Erkeklere kazançlarından bir pay vardır. Kadınlara da kazançlarından bir pay vardır.”*⁴⁴

Kur’ân birtakım yeni hükümlerle kadının yaşantısına birtakım yararlı değişiklikler yapmakla beraber, kadına hukuki ve medeni konularda da özgürlük sağlamıştır. Yüce Allah bu konuda şöyle buyurmaktadır: *“Ey iman edenler! Kadınlara zorla mirasçı olmanız size helal değildir. Açık bir hayâsızlık yapmaları dışında, kendilerine vediklerinizin bir kısmını onlardan geri almak için onları sıkıştırmayın. Onlarla iyi geçinin.”*⁴⁵ Âyet’in ifadesinde de görüldüğü gibi câhiliye âdetinde bulunan eşi vefat eden kadınların akrabaları tarafından kadının mirasına zorla sahip olmasının yanlışlığı ortaya konulup kaldırılmıştır. Kadına hak ettiği serbestlik sağlanmıştır.

Kur’ân kadının ister evli olsun ister bekâr erkek gibi miras hakkının bulunduğunu ve bunu alması gerektiğini belirtir: *“Ana, baba ve akrabaları (miras olarak) bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Allah bırakılanın azından da çoğundan da bunları farz kılınmış birer hisse olarak belirlemiştir.”*⁴⁶ Kadına miras hakkının verilmiş olması onun ekonomik ve sosyal hayattaki özgürlüğünü elde etmesinde önemli bir konuyu oluşturmaktadır.

Kadın mehir konusunda da tam bir kullanım ve harcama hakkına sahiptir. O kendi malını istediği şekilde kullanabilir. *“Kadınlara mehirlerini(bir görev olarak) gönül*

---

⁴³ et-Tevbe 9/68.

⁴⁴ en-Nisa 4/32.

⁴⁵ et-Tevbe 9/71.

⁴⁶ en-Nisâ 4/7.

*hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin.*⁴⁷ Âyet kadının mehir hakkını korumuş olmaktadır.

Kadın ilim öğrenmede ve bir sosyal hayatta belirli bir konuma gelmede erkekle aynı oranda hakkı vardır. Resulallah: “*İlim öğrenmek her Müslümana farzdır.*”⁴⁸ buyurarak ilmi hem kadın için hem de erkek için farz kılmış, bunun zorunluğunu ortaya koymuştur. Peygamberimizin hanımları özellikle Hz.Aişe hem kadınlara hem de erkeklere İslâmi yaşayışı anlatan, gelen sorulara cevap veren, yanlış veya eksik öğrenilen konuları düzelteren bir sahabiydi. Birçok bilinen sahabe ve sahabeden sonra gelen nesiller, Kur’ân-ı Kerim, hadis ve fıkıh ilmini ondan istifade ederek öğrenmişlerdir.

Kadın ve erkek arasında biyolojik, fizyolojik ve psikolojik yönden bazı farklılıklar mevcuttur. İslâm da bu durumu göz ardı etmez. Bununla beraber iman, ahlak, ibadet gibi temel konularda iki cinsin de aynı olduğunu ve cenneti kazanma konusunda mükâfatlandırılacaklarını ifade eder. Hem kadın hem de erkek eşit fırsatlara sahiptir. Ayrıca kadının sosyal hayatta, eğitim ve ekonomik alanlarda da her türlü hürriyeti vardır.

Konuya İlk dönem klasik eserler bağlamında baktığımızda kadın bir eş, bir anne olmakla birlikte farklı konularla da ele alınmış ve incelenmeye çalışılmıştır. Kur’ân bağlamında kadının hangi haklar ile ele alındığını incelemeye çalışacağız.

2.1. Kadın ve Erkek Üstünlüğü

Kur’ân-ı Kerim inanan erkek ve inanan kadınları şu şekilde tarif etmektedir: “*Müm’in erkekler ve mü’min kadınlar birbirlerinin dostlarıdır. İyiliği emreder, kötülükten alıkoyarlar. Namazı dosdoğru kılar, zakâtı verirler. Allah’a ve Resulü’ne itaat ederler. İşte bunlara Allah merhamet edecektir. Şüphesiz ki Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.*”⁴⁹

---

⁴⁷ en-Nisâ 4/4.

⁴⁸ Ebû Abdillâh el-Kazvîni İbn Mâce, *Sünen* çev. Haydar Hatipoğlu, (İstanbul: Kahraman Yayınları, 2012), “Nikah”, 81.

⁴⁹ et-Tevbe 9/71.

İnsanın diğer bir insandan daha üst konumda bulunmasını sağlayan bir ölçü varsa o kişinin yaptığı iyilikleri, güzel ahlakları, salih amelleri, takva sahibi olmalarıdır. Peygamberimiz bu ahlaki değerleri veda hutbesinde de şu şekilde ifade etmiştir:

“Ey İnsanlar! Rabbiniz bir, ceddiniz bir'dir. Hepiniz Âdem'den türemiş bulunuyorsunuz. Âdem ise topraktan yaratılmıştır. Allah katında en mükerrem ve makbul olanınız, O'ndan korkup çekineninizdir. Bir Arabın Arap olmayan üyeinde bir üstünlüğü yoktur, varsa da takva yönündendir.⁵⁰

İslâm her iki cinsi de insan ve inaçlı bir kul olarak ele almış, kadına da erkeğe de fitratına uygun olan konumunu belirlemiştir. İslâmda erkek veya kadın başlığı altında iki farklı konu ele alınmamıştır. Kadın ve erkek birbirinin tamamlayıcısı ve birbirlerine ihtiyaçları olan iki varlıktır. Erkek ve kadının çalışma alanları birbirinden farklıdır. Bu çalışma alanlarında üzerlerine düşen sorumlulukları yerine getirmekle mükelleflerdir. İki cins için yetenek ve bunun beraberinde getirdiği görev ve sorumluluk vardır.

Evlilik kurumunun uzun ömürlü olabilmesi için, herkesin iş bölümüne uygun hareket etmesi, her insanın diğer tarafa nasıl davranacağını bilmesi, üzerine düşen görevi yapmasıyla mümkündür. Bu sebeple her iki cinsi de kendi içersinde, fitratlarına uygun bir biçimde düşünmek gerekir.

Erkeklerin sosyal hayatta üstlendiği görev ve sorumluluklar farklıdır. Bu farklılık biyolojik olarak da belirlenmiştir. Kadın, beyninin ağırlığından kemiklerine varıncaya kadar daha narin bir yapıya sahiptir. Erkekte ise durum farklılık göstermektedir. Kur'an'ın ifade ettiği gibi “*Erkek, kadın gibi değildir.*”⁵¹Bu durum meslek seçimlerinde de kendisini gösterir. Cinslerin vücut yapısı ve ruhsal durumları dikkate alındığında yerine getirilen sorumluluk her iki tarafı da diğerinden daha üstün ya da değerli yapmaz. Çünkü sorumlulukların farklılık göstermesiyle üstünlük ölçüsü belirlenemez. Her şeyin değerinin ekonomik olarak belirlendiği toplumlarda

⁵⁰ Muhammed Hamidullah, *İslâm Peygamberi*, çev. Salih Tuğ (Ankara: Beyan Yayınları, 2003), 1/276.

⁵¹ Âl-i İmrân 3/36.

kadınların ev işinin karşılığında bir ücret söz konusu olmadığı için küçük görülmüştür. Bundan dolayı da erkeğin görevlerinin topluma daha faydalı ve daha değerli olduğu kanaati yaygınlaşmıştır. Bu kanaat kadının düşünce dünyasında da kendisine yer bulmuştur. Böylece kadına kendi görevinin değersiz ve olumsuz, erkeğin görevinin ise değerli olduğu fikri özümsemiş ve kadını erkeğin işinin daha iyi olduğuna inandırmıştır.⁵²

Aileler içerisinde de durum farklı olmamıştır. Kadın-erkek işbölümü çoğu zaman yanlış şekilde ifade edilerek kadına yardımcı olan erkek çocuğa kadın gibi, erkeğe yardımcı olan kadını erkek gibi tabiriyle nitelendirilmiştir. Bu geleneksel örf, adet, usul ve tutumlar değişmelidir. Çünkü iki tarafta birbiriyle anlam kazanır ve biri olmadan diğeri düşünülemez.

İki cins arasındaki birtakım farklılıklar, birinin diğere nazaran çeşitli konularda öncelikli durumda bulunmasını zorunlu kılabilir. Bu farklılık karşılıksız, yaratılıştan gelen bir ayrıcalık değil, görev ve sorumluluklar açısındanadır. Bununla beraber eğer bir öncelik söz konusu ise, bunun beraberinde getirdiği bir sorumluluk vardır. Her iki cins arasında iş bölümünün oluşması için fitrattan kaynaklanan farkların göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Çünkü kadını erkekle aynı zeminde değerlendirirsek bu adalet değil adaletsizliğin ortaya çıkmasına neden olur. Dolayısıyla ne kadının hak ve sorumluluk alanları; ne de erkeğin hak ve görevleri birbirinin aynısıdır. Böyle bir söylem mümkün olsaydı farklı iki cins olarak nitelendirilmezdi. Bu yüzden iki cins arasında değişmez ve sabit bir eşitlikten bahsetmek yerine birbirini bir bütünün parçaları gibi tamamlayıcı olmaları temeli ilke olarak ele alınmalıdır. “*Onlar size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz.*”⁵³ , “ *Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve bir sevgi ve merhamet var etmesi de onun varlığının ve kudretinin delillerindedir.*”⁵⁴ Âyetleri kadın ve erkeğin birbirini tamamlayan ve biri olmadan diğere anlamının olmadığını vurgulamaktadır.

---

⁵² Alfred Adler, *İnsanı Anlama Sanatı*, çev. Kamuran Şipal (İstanbul: Say Yayınları, 2000), 137-138.

⁵³ el-Bakara 2/187.

⁵⁴ er-Rum 30/21.

Yüce Allah erkeklerin sadece görev ve sorumluluk açısından kadınlardan farklı olduklarını şöyle belirtmektedir:

*“...Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız, erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır.”*⁵⁵

Âyetteki dereceden maksatı müfessirler farklı şekillerde yorumlamışlardır. Zemahşerî'ye (v.1143) göre erkeklerin kadınlara göre daha fazla haklarının olması ve kadınlardan daha üstün konumda olmalarıdır.⁵⁶ Kurtubi'nin (v.1273) yorumuna göre ise derece kavramıyla ifade edilen erkeğin kadından üstün olduğu akıl, miras, cihad gibi konuları kapsamaktadır. Ayrıca kocanın karısı üzerindeki hakkının daha zorunlu olduğunu göstermektedir.⁵⁷

Klasik tefsirlerde derece kelimesinin daha çok hak ve üstünlük olarak yorumlandığını görmekteyiz. Ancak âyette ifade edilen bir dereceyle anlatılmak istenen erkeğin kadından üstün olma veyahut kadının aşağı olma meselesi değildir. Yüce Allah derece kelimesini başka bir âyet'i kerimede “koruyup gözeten” anlamına gelen kavvamun kelimesi ile açıklamıştır. Âyet şu şekildedir:

*“Erkekler, kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah, insanlardan kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarından harcamakta ve ailelerinin geçimini sağlamaktadırlar.”*⁵⁸

Âyette ifade edilen kavvamun kelimesiyle anlatılmak istenen bir cinsin diğerinden üstün ve değerli olduğu meselesi değildir. Bu kavram kadının geçiminin sorumluluğunu alma anlamına gelir. Erkekler bu sorumluluğun verilmiş olması bir adaletsizlik değil, erkeklerin biyolojik ve fizyolojik bakımdan kadından daha farklı olmasından ötürüdür. Bu durum kadını, erkekten daha aşağı bir mevkiye indirgemeyeceği gibi erkeği de daha değerli bir mevkiye yükseltmez. Zira “Allah

⁵⁵ el-Bakara 2/228.

⁵⁶ Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer ez- Zemahşerî, *el Keşşâf an Hakâiki't Tenzil* (Beirut: Dâru'l-Fikr, 1977), 1/366.

⁵⁷ Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed. b.Ebubekir el Kurtubi, *el-Câmi' li-Ahkâmi'l-Kur'an* (Beirut: Dâru'r-Risale, 1988), 3/83.

⁵⁸ en-Nisâ 4/34.

*katında en değerli olanınız, O'na karşı gelmekten en çok sakınanınızdır.”*⁵⁹ âyeti bunu göstermektedir.

Kur'ân'da cinsiyet rollerinin ön plana alınarak üstünlüklerin söz konusu olduğu tek yer bu âyettir. Bunun sebebi de adalet ilkesidir. Temelini kadın ile erkeğin beraber attığı aile kurumunda erkeğin aile reisi olarak seçilmesi demek onun tüm özgürlüklere sahip olup karşı tarafa zorba olacağı anlamına gelmemektedir. Ayrıca eşler arasındaki ilişkiler sadece aile reisliğini kapsamamaktadır. Kadın ile erkeğin, birbirini tamamlayan, birbirine destek veren ve aynı zamanda birbirine ihtiyaç duyan iki inanan, iki insan olarak gösteren pek çok âyet vardır.⁶⁰

Bu durumda İslâm inancına göre sosyal düzende görevler paylaşılmıştır. Erkek güçlerinin yettiği işlerde çalışıp kendisinin farkına varacak, kadınlarda kendi cinslerinin yapısı ve inceliğini ortaya koyacak görevlerde bulunacaklardır. Kadın kadın olarak erkek de erkek olarak kaldığı müddetçe Allah'a yaklaşabilirler. Burada cinsleri kendilerinin belirlemediklerini hatırlamak gerekir. Irkları, renkleri, doğum ve ölümleri nasıl Allah belirliyorsa cinsleri de belirleyen O'dur.

Sonuç olarak toplumların temel problemi, kadın ve erkek eşitliğini aynı işleri yapmak olarak anlamak ve bunun savunuculuğunu yapmaktır. Yüce Allah kadına da erkeğe de fitratına uygun görev ve sorumluluklar üstlenmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bu sebeple her iki cins içinde kesin bir şekilde birinin diğerinden üstün olduğunu söylemek doğru bir tespit olmayacaktır. Kadın ve erkeğin fizyolojik ve ruhsal yapıları birbirinden farklı ve kendilerine has olduğundan yetenekleri, ilgi alanları, görev ve sorumlulukları da değişiklik gösterecektir. Her iki tarafın görev ve sorumluluklarını bilip, uygulamaları aile kurumunun da devamını sağlayacaktır. O halde hem erkek hem de kadın üzerine düşen sorumluluğu işbölümü içerisinde kendi fitratlarına uygun şekilde yerine getirmelidirler.

⁵⁹ el-Hucurât 49/13.

⁶⁰ M.Hayri Kırbasoğlu, “Kadın Konusunda Kur'ân'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler”, *İslâmî Araştırmalar* 5/4 (1991), 273.

2.2. Kadının Şahitliği

Bir kişinin başka bir kimsede olan hakkını ispat amacıyla, hâkim önünde ve davalının karşısında ileri sürdüğü iddiası üzerine üçüncü bir şahsın “şuna ve şuna şahadet ederim” diyerek davayla ilgili bilgisini sunmasına şahitlik, böyle bir beyanda bulunan kimseye de şahit denir.⁶¹

İslam hukukuna baktığımızda şahitlik meselesinin önemli bir konumda olduğunu görürüz. Bunun en önemli nedeni adaletin tam olarak sağlanması içindir. Hatta bu yüzdendir ki şahitlikte “*adil olma*”⁶², “*yalana şahitlik etmeme*”⁶³, “*şahitliği Allah için dürüstçe yapma*”⁶⁴ gibi bazı şartlar aranır. Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “*Ey iman edenler! Kendiniz ana babanız ve en yakınlarınızın aleyhine de olsa Allah için şahitlik yaparak adaleti titizlikle ayakta tutan kimseler olun. Şahitlik ettikleriniz zengin veya fakir de olsalar adaletten ayrılmayın. Çünkü Allah ikisine de daha yakındır. Onları sizden çok kayırır. Öyle ise adaleti yerine getirmede nefsinize uymayın. Eğer şahitlik ederken gerçeği çarpıtırmanız veya şahitlikten çekinirseniz bilin ki şüphesiz Allah yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.*”⁶⁵

İslâmî kaynaklara baktığımızda kadının şahitliği konusunda birbirinden farklı görüşlerin yer aldığını görmekteyiz. Tefsir eserlerinde yaygın olarak kabul edilen yorum ise yaratılış olarak kadınların unutkan olmaları, akıllarının eksik olmasından dolayı da iki kadının şahide karşı tek erkek şahit şeklinde açıklanmıştır.

Taberî (v. 923) tefsirinde iki şahit istenmesinin sebebini birisi unuttur veya yanılırsa diğerinin ona hatırlatma şansı olsun şeklinde açıklamış, iki kadının şahitliğinin ancak bir erkeğe denk olduğu şeklindeki yoruma katılmamıştır. Ayrıca unutmama veya yanılma durumunun sadece kadınlara özgü bir durum olmadığını, erkeklerin de hata hata yapabileceklerini belirtmiştir. Buradan Taberî’ye göre şahitlik konusunda hata veya yanılmanın cinsiyetin sonucu olarak değil, sosyal hayat içerisinde tecrübe

⁶¹ İsmail Acar, “İslâm Ceza Hukukunda Kadının Şahitliği”, *İslamiyat Dergisi* 3/2 (Ankara: 2000), 81.

⁶² el-Mâide 5/8.

⁶³ el-Furkan 25/27.

⁶⁴ et-Talak 65/2.

⁶⁵ en-Nisâ 4/135.

yetersizliğinden dolayı olduğu sonucu ortaya çıktığı anlaşılmaktadır.⁶⁶ Bazı müfessirler ise bu durumu ontolojik bir üstünlük olarak değerlendirmişlerdir. Fahrettin Râzî (v. 1210) erkeklerin kadınlardan akıl ve basiret açısından üstün olduklarını belirtmiş, üstünlük belirten durumları sıralarken kadının şahitliği meselesini de saymıştır.⁶⁷ Yine İbn Kesir (v. 1373) şahitlikte iki kadının bir erkeğin yerine konulmasını kadının aklının eksikliğine bağlamış, bu durumu ontolojik bir üstünlük olarak anlamıştır.⁶⁸ İbnü'l-Menzûr (v. 930) bu konuyla ilgili olarak şunları söylemektedir:

“Âlimler Bakara 282. âyetinin zahiri görüşünde icma etmiştir. Kadınların erkeklerle beraber şahitlik yapmalarında yanlış bir durum söz konusu değildir. Ancak Cumhur bu cevazı, borçlar ve mallar ile ilgili konular için geçerli saymış, hadlarda ve kıstada şahitliklerinin geçerli olmadığını belirtmişlerdir. Bununla beraber erkeklerin, hakkında bilgi sahibi olamayacağı hayız, doğum, istihâl(çocuğun yüksek sesle ağlaması) ve kadınların halleri gibi erkeklerin bilgi sahibi olmadığı konularda yalnız kadınların şahitlik yapabilecekleri konusunda görüş birliğine varıldığını söylemiştir.⁶⁹

Kadının şahitliğinin erkeğin şahitliğine eşit olmadığını öne sürenler genellikle Bakara Suresi'nin 282. Âyetini delil olarak öne sürmektedirler. Bu âyet “mudayene” âyeti olarak bilinmektedir. Fikirlerini de Buhari'den nakledilen ve kadınların “eksik akıllı”, “eksik dinli”⁷⁰ olduğunu ifade eden hadislerle de desteklemişlerdir.

Bahsi geçen âyetin meâli şu şekildedir: “*Ey iman edenler! Belirlenmiş bir süre için birbirinize borçlandığınız vakit onu yazın. Bir kâtip onu aranızda adaletle yazsın. Hiçbir kâtip Allah'ın kendisine öğrettiği gibi yazmaktan geri durmasın; (her şeyi olduğu gibi yazsın. Üzerinde hak olan borçluda yazdırsın, Rabbinden korksun ve borcunu asla eksik yazdırmayacak durumda ise, velisi adaletle yazdırsın. Erkeklerinizden iki de şahit*

⁶⁶ Taberî, *Câmiu'l-Beyan*, 3/116-126.

⁶⁷ Fahredin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981), 10/71-72.

⁶⁸ İbn Kesir, *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azim* (Riyad: Dâru Tayyibe, 1999), 1/413.

⁶⁹ İbn Hacer el-Askalanî, *Fethu'l-Bâri* thk. Muhammed Fuad Abdalbaki ve bşk (Beyrût: Dâru's-Selam, 1989), 335.

⁷⁰ Ebu'l-Hüseyn Müslim b.el-Haccac, *Sahih-i Müslim*, çev. Ahmed Davudoğlu (İstanbul: Sönmez Yayınları, 1980), “İman”, 132.

bulundurun. Eğer iki erkek bulunamazsa rıza göstereceğiniz şahitlerden bir erkek ile biri yanılırsa diğerinin ona hatırlatması için iki kadın olsun. Çağırıldıkları vakit şahitler gelmemelik etmesin. Büyük veya küçük, vâdesine kadar hiçbir şeyi yazmaktan sakın üşenmeyin. Böyle yapmanız Allah nezdinde daha adaletli, şehadet için daha sağlam, şüpheye düşmemeniz için daha uygundur.”⁷¹

Belirtildiği üzere âyet, bir borç işlemi ile ilgili bir meseleyi ele almaktadır. Belirli bir vakte kadar verilen borçların yazılmasının amacı borçlu ile alacaklının karşılıklı olarak oluşabilecek anlaşmazlıkları önlemek ve olası bir haksızlığı gidermek için önlem almaktır. Allah borçların yazılmasını mağduriyetin yaşanmaması için tavsiye etmektedir. Ayrıca buradaki şahitlik yazınının ve imzanın yaygın olmadığı dolayısıyla unutma ve yanılmanın daha fazla olabileceği bir dönemde uygulanan şifahi şahitliklerdir.⁷²

Âyette geçen “bir erkek iki kadın şahit” olmasının nedenleri için yapılan yorumları iki ayrı başlık altında incelemek mümkündür:

1) Âyette belirtilen şey belirli bir süreye kadar olan borçlarda iki kadının şahitliğinin bir erkeğe denk olmasıdır. Bunun sebebi ise kadının meşguliyetleri, cinsiyet özellikleri, farklıdır. Kadının annelik, ev içi meşgalelerinin çokluğu, eşlik görevi gibi durumlar dolayısıyla ortamları gözleme, iktisadi ya da gayri iktisadi konularda bilgi sahibi veyahut ilgili olmasının erkeklere göre daha az olmasından, aşına olmamasından gibi sebepler kadının unutmasına sebebiyet verebilir. Bu nedenle iki kadının şahitliği bir erkeğin şahitliğine denktir.⁷³

Birtakım İslâm âlimleri de iki kadın şahidin önerilmesinin sebebini biri yanılırsa veya unutursa, diğer kadının ona hatırlatması şeklinde yorumlamışlardır. Ayrıca âyette iki kadın şahitten biri kesinlikle hata yapar, unuttur gibi bir durum söz konusu değildir. O yüzden kadınlardan biri şahitlik ettiği borç akdiyle ilgili bir yanılma ve unutma durumu

---

⁷¹ el-Bakara 2/282.

⁷² Hayrettin Karaman, “Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi”, *İslâmî Araştırmalar* 5/4 (1991), 287.

⁷³ İzzet Derveze, *et- Tefsiru 'l-Hadis*, çev. Ahmet Çelen (İstanbul: Ekin Yayıncılık, 1998), 412-413.

yaşamazsa erkek ve kadının şahitliği yeterli olacaktır. Bu kadının şahitliğinin erkeğine denk olacağını gösterir.⁷⁴

2) İki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk olmasına yapılan bir diğer yorum kadınların aklının eksik olduğu şeklindedir. Böyle yorumlanmasında aşağıda belirtilen hadisin etkisi olduğu anlaşılmaktadır. Hadis şu şekildedir:

“Ey kadınlar topluluğu! Sadaka verin ve istiğfarlarınızı çoğaltın! Zira sizleri cehennem ehlinin çoğunluğu olarak gördüm. Kadınların içinden birisi; "Biz ne yapmışız ki, cehennemliklerin çoğunluğu bizdenmiş?" diye sordu. Resulullah (s.a.v) söyle cevap verdi: "Çünkü siz, çok lanet eder ve kocalarınıza karşı nankörlükte bulunursunuz. Akli ve dini noksan olanlardan hiç birinin akıllı bir kimseye sizin kadar galebe çaldığını görmedim!" Bunun üzerine kadın: "Akıl ve din noksanlığı nedir?" diye sorunca. Hz. Peygamber söyle cevap verdi: "Aklın eksikliği, iki kadının şahitliğinin, bir erkeğin şahitliğine denk sayılmasıdır. İşte bu aklın eksikliğidir. Günlerce namaz kılmazsınız, Ramazanda oruç tutmazsınız, işte bu da dinin eksikliğidir."⁷⁵

Söz konusu rivâyete baktığımızda hadisin hem sübut açısından hem de delâlet açısından hadiste birtakım sıkıntılar mevcuttur. Hadisin öncelikli olarak şahitlik hukukunu düzenlemek için söylenmediği açıktır. Diğer taraftan bu hadisin ilk dönem âlimlerinin de ifade ettiği gibi bu ifadelerin tüm kadınlara nispet edilip edilmeyeceği de tartışmaya açıktır.⁷⁶ Ayrıca kadınların akıllarının eksikliğini ifade eden hadiste belirtilen akli yetenek değil, unutkanlık ve yanılma meselesidir.⁷⁷

Yukarıda sözü edilen hadise göre kadınların sorusuna verilen cevapta, bu eksikliğin sebebi ve kaynağı gibi, mahiyetiyle ilgili bir gerekçe yerine, bir sonuç sunulmaktadır. Çünkü iki kadının şahitliğine karşı tek erkeğin şahitliği meselesine gösterilen sebep bir açıklama değildir. Rivâyetteki mantığa göre, tek erkeğe karşı iki kadının

⁷⁴ Kırbaçoğlu, Kadının Şahitliği, 276; Ali Bulaç, "Mekasidu's-Şeria Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu", *İslâmî Araştırmalar* 5/4 (1991), 302.

⁷⁵ Müslim, "İman", 34.

⁷⁶ Nihat Dalgın, "Kadın ve Erkeğin Şahitliği ile İlgili Naslardaki Düzenlemelerin İslâm Hukununa Yansımaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5, (2005), 15.

⁷⁷ M. Sait Şimşek, *Günümüz Tefsir Problemleri* (İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022), 313.

belirlenmiş olması; erkeğin tam akıllı, yaptığı tanıklığında tam tanıklık olduğu, kadın şahidin, tek başına şahitliğinin kabul edilmemesi ise eksik akıllı ve hatta oranlamaya dikkat edersek erkeğin yarısı kadar akıllı olduğu ve yaptığı tanıklığında yarım tanıklık olduğunu göstermektedir.⁷⁸

Klasik dönem âlimleri bu rivâyeti birçok hukuki durumda kaynak olarak değerlendirmiş, her defasında bu rivâyet kadınların haklarını kullanmasına engel olmuştur. Bu duruma da bahsi geçen rivâyet delil olarak gösterilmiştir.⁷⁹

c) Modernist yorumculara göre ise bu hüküm sosyal ve ekonomik şartların bir ürünü olup o zamana özgü bir durumdur. Kadının o zamanki sosyal şartlarında ticari hayatta doğrudan faal olamaması ile ilgili bir durumdur. Dolayısıyla bugün kadın ticari hayatta aktif olarak yer aldığına göre hüküm geçici bir durum arz etmektedir. Koşullar değiştiğinden kadının ve erkeğin şahitliğinin birbirine denk olduğunu söylenebilir.

Bir erkek yerine iki kadın şahidin bulundurulmak istenmesinin sebebi, o zamanlarda bu tip vadeli ticaret işlerinde kadınlar şahitlik yapmaya alışkın olmamalarıdır. Erkekler sürekli olarak bu durumun içerisinde olduklarından daha aşinalardır. Dolayısıyla kadın erkeğe nazaran bu konuda daha fazla unutmaya yatkındır denilebilir. İki kadının şahitliğinin bir erkeğin şahitliğine denk tutulması kadının ticari işlerde aktif olmamasına bağlandığında kadınlar bu işlerde yatkınlık kazanınca ve şahitliğin toplum yararına bir durum olmasından dolayı şahitliği erkeğin şahitliğine denk sayılabilir.⁸⁰

Roger Garaudy (v. 2012) kadınların sosyal hayatta kendilerine yer bulamadıkları bir toplumda, toplumsal ilişkilerin idaresini daha iyi bilen ve uygulayan erkeklere oranla kadınların deneyimleri bakımından zayıf olarak değerlendirilmelerinin o zaman için doğru olabileceği kanaatindedir.⁸¹

---

⁷⁸ Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri* (Ankara: 2018), 129.

⁷⁹ Dalgın, Kadın ve Erkek, 15-16.

⁸⁰ Fazlur Rahman, *Ana Hatlarıyla Kur'ân*, çev. Alparslan Açıkgenç (Ankara; Ankara Okulu Yayınları, 1999), 92.

⁸¹ Roger Garaudy, *İslâm ve İnsanlığın Geleceği*, çev. Cemal Aydın, (İstanbul: Timaş Yayınları, 2000), 43.

Bu durumda klasik müfessirler yorumlarını kadının doğuştan getirdiği yaratılışı üzerine temellendirirken, çağdaş müfessirlerin ise âyetteki illetin sosyal konum ile ilgili olduğu şeklinde yorumladıkları görülür.

Elmalılı Hamdi Yazır'a (v. 1942) göre ise kadınlarda duygusallık ağır basmaktadır. Ayrıca kadında subjektiflik daha fazla olduğu için sosyal alanlarda fazla yer almamalıdır. Kadında hayâ ve utanma duygusu güçlü olduğu için, kendinde bulunan bu özelliği şahitlik gibi küçük uğraşmalarla kaybedebileceği gibi fikirler öne sürmektedir. Bu nedenle kadının dış olaylarla ilgisini kısmen kapalı tutması kadınlığındaki mükemmelliğin bir göstergesidir.⁸²

Tüm bunlardan hareketle şahitlik meselesinde detaylara ve sebeplerine vakıf olmadan net bir şekilde kadın ve erkeğin şahitliğinde bire iki şeklinde kesin bir ayırım vardır yargısına ulaşılmamalıdır. Zira kadın ve erkek birçok yönden birbirinden farklı özellikleri olan iki bireydir. Şahitlik konusunda doğru bir sonuca ulaşmak ve hakkın yerini bulması için alınan bir önlem olarak nitelendirilebileceğimiz bir erkek ve iki kadının şahitliğine başvurulması kadın için küçük düşürücü bir durum değildir. Şahitlik meselesi kimin daha yetkin ve üstün olduğu meselesi değil, adaleti tam manasıyla sağlamak için önlem alma meselesidir.

Bakara Sûresi'nin 282. âyetinde kadın şahidin iki olmasının arkasında yatan temel gaye unutmaya veya yanılmaya halinde diğerinin ona hatırlatmasıdır. Buna göre erkeğin insanlık ve ehliyet açısından kadından daha değerli gibi bir durum söz konusu değildir. Mesele insanlık değeri, ehliyetlilik ya da ehliyetsizlik, üstünlükle ilgili değildir. Âyet hakkın ve adaletin yerini bulmasını amaçlar.

Bu husus "*Göçebenin (bedevinin) şehirli hakkında şahitlik etmesi caiz değildir.*"⁸³ meâlindeki hadislerle de açıklığa kavuşur. Burada şahitliği kabul edilmeyen kadın değil, erkektir. Buradan hareketle kadının şahitliğinin oranlanmasında altında yatan sebebin cinsiyet olmadığı açık bir şekilde görülmektedir. Ayrıca borç işlemleri, çalma, vurma,

⁸² Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili* (İstanbul: Azim Yayınları, 2020) 2/260-262.

⁸³ Ebû Dâvûd, "Akdiyye", 17.

öldürme gibi eylemlere göre, soyut işlemler olup, içerikleri açısından, unutulmaya, karıştırılmaya daha yatkın işlemlerdir. Hatta borçlu veya alacaklı dahi detaylı bir şekilde not almadığı durumlarda, borcun ve alacağın miktarı, ödemede/alımda nasıl yapılacağı konusunda yanılabilir. Sosyal hayatta bu işlemlerle fazlaca meşgul olmayan erkeklerde şahitlik yaparken yanılabilirler. Bununla birlikte alış-veriş, ticaret gibi işler, kadından çok erkeğin hemhal olduğu işlerdir. Kadınların asıl görevi çocuk bakımı, evin düzenini sağlamadır. İşte asıl erkeklerin görevi olan alış-veriş, borçlanma vb. gibi alışık olduğu durumlarda şahitlik etmek de erkeğin görevidir. Bununla beraber bu görevi kadınlar da yapabilir. Ancak kadın burada fazladan vazife yüklenmektedir. Erkeğe ait bir sorumluluğu bir tek kadına yüklemek, onun için ağır olacağından bu görev iki kadına yüklenmektedir. Bir erkek yerine iki kadının şahitlik etmesi, "unutma, şaşırma, yanılma" ile ilgilidir ve adaletin teminini amaçlar. Sadece kadını ilgilendiren doğum, süt emzirme gibi konularda bir kadının şahitliği bile yeterlidir.⁸⁴

Bütün yorumlar dikkatlice incelendiğinde âyet, kadınların sosyal hayata fazla katılmadıkları ancak erkeklerin ticari ve sosyal hayatta daha aktif oldukları vadeli borçlanma durumunda riski en aza düşürmek için yapılan bir öneri olarak değerlendirilebilir.⁸⁵ Ayrıca vadeli borçlanma dışında Kur'ân'ın şahitlikle ilgili diğer âyetlerine de baktığımızda hitabın tüm şahitlik meselelerinde geçerli olduğu veya kadınların şahitliklerinin fitri bir sebepten dolayı geçerli olmaması gibi bir duruma rastlanmamaktadır.⁸⁶ Kadınların akıl ve din yönünden eksik olduğu şeklinde belirtilen rivâyet ise Peygamberin nezaketi, merhameti, şefkati, adaleti, uslubu ve karşı tarafa değer vermesi yani genel anlamda Kur'ân'ın vurguladığı nebevi tebliğ, irşat ve eğitim metoduna⁸⁷ uygun görünmemektedir.

Özetle borçlarla ilgili meselelerde şahit iki erkek veya bir erkek, iki kadın olacaktır. Bunun temel sebebi adaletin zayi olmaması için bir önlemdir. Bir kadın yerine iki kadının şahitliğinin şart koşulması da tek kadının ehliyeti konusundaki şüpheden değil, onların özel durumları, psikolojileri, eş ve annelik rolleriyle ilgilidir. Âyetin ifadesine bakıldığında iki kadının şahitliğinde tanıklık yapan yine bir kadındır. Yani

---

⁸⁴ Dalgın, Kadın ve Erkek, 27.

⁸⁵ Talip Özdeş, *Kur'ân ve Cinsiyet Ayrımcılığı* (Ankara: Fecr Yayınları, 2005), 175.

⁸⁶ en-Nisâ 4/15, en-Nûr 24/4, et-Talak 65/2.

⁸⁷ en-Nahl 16/125.

kadının şahitliği geçerlidir. İkinci kadının sorumluluğu hemcinsinin unutmaması veya yanılması halinde ona yardımcı olmasıdır.⁸⁸ Kadına şahitlikle ilgili ekstra bir yük yüklenmek istenmemektedir. Âyette esas olan, konuya hâkim olmak, hatırlamak ve şahitlik anında hata yapmamaktır. Dolayısıyla bu hüküm, cinsiyet sebebiyle değil adaletin hak olan yerini bulması içindir.

2.3. Kadının Miras Hakkı

Miras irs, veraset, teârus, vâris, muris aynı kökten kelimeler olup ilk dördü mastar, son ikisi de ism-i faildir. Mastarın sözlük anlamı geçmek, intikal etmek, halef olmak, devam etmek gibi anlamlara gelmektedir.⁸⁹

İrs ve veraset, veraset; vâris olmak, târus; karşılıklı varis olmak veya bir kimsenin diğerine varis olması, varis, mirasçı; yani mirasdan hisse hakkına sahip olan, muris; ölen, mirası kalanlara bırakan demektir. Miras, varis olmak anlamına geldiği gibi tereke manasında da kullanılır. Tereke, vefat edenin geride bıraktığı mal ve haklar olarak tarif edilebilir.⁹⁰

İslamiyet öncesi Câhiliye devrinde miras konusunda kadının hakkı yoktur. Babasının ve eşinin bıraktığı mirasından pay olarak düşeni tasarruf etme hakkına sahip değildir. Ataerkil olan Arap toplumu büyük ölçüde fiziki kuvvet, güç, bunula beraber gelen savaşlarla ile miras arasında bir ilişki kurar, böyle bir durumda da kadının ekonomik katkısını erkekle aynı durumda değerlendirilmezdi.⁹¹ Hz. Muhammed risaletin ilk onbeş yılında kadının miras meselesini gündeme gelmemiştir. Ancak hicretin üçüncü senesinde Ensarın zenginlerinden olan Evs İbniSabit, bir kadın ve yaşları daha büyük olmayan dört kız bırakarak vefat edince miras konusu ele alınmıştır. Medine âdetlerine bakıldığında, savaşla karşılaşılan bir durum söz konusu olduğunda dövülebilecek güce sahip sadece yetişkin erkeklerin mirasa hakları vardır. Küçük yaştaki bir erkek çocuğunun bile babasının bıraktığı mirastan pay alma hakkı yoktu. Evs İbni Sabit'in

⁸⁸ Heyet, *Kur'ân Yolu*, 1/448.

⁸⁹ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2012), 1/355.

⁹⁰ Hayrettin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku*, 355.

⁹¹ Talip Özdeş, *Kur'ân ve Cinsiyet*, 203.

yeğenleri onun bıraktığı her şeyde hak sahibi olmuş ve ölenin ailesi bir günde tamamen fakirleşti hatta yiyecek hiçbir şeyi kalmamış hale gelmiş, bu olaydan sonra miras konusu gündeme alınmıştır.⁹²

*“Ana, baba ve akrabaların (miras olarak) bıraktıklarından erkeklere bir pay vardır. Ana, baba ve akrabaların bıraktıklarından kadınlara da bir pay vardır.”*⁹³

Âyet savaşımayan, vatanını savunamayan kimselere, kadınlara ve hangi cinsiyette olursa olsun çocuklara miras hakkını vermeyen⁹⁴ bir zihniyet olan câhiliye adetlerini değiştirerek kadın ve çocuklara da mirasdan pay alabilme hakkını getirmiş ve bu sayede temelden bir değişim gerçekleştirmiştir.

Kadın erkek gibi miras alma hakkına sahiptir. Ancak paylaşımında bir değişiklik söz konusudur. Bu farklılık erkeği öneleme ya da üstün görme sebebiyle oluşan bir fark değildir. Konu detaylıca incelendiğinde sebebin ekonomik yönünün ağır bastığını söylenebilir. Bu bir ikinci sınıf ya da aşağı görme değil, aksine kadının haklarının savunulması söz konusudur. Çünkü İslâm hukuku ailenin geçimini ve idamesini erkeğe bir sorumluluk olarak yüklemiştir. Kadını ise bu konuda serbest bırakmıştır. Bu sebeple mirastan, kadına erkekten farklı bir oranda hisse verilmesi adalet ilkesinin bir sonucudur. Kur'ân-ı Kerîm'in *“Allah size çocuklarınızın alacağı miras hakkında, erkeğe iki kadın payı kadarını emreder.”*⁹⁵ âyeti bu konuda açık bir nastır.

Kız çocuğuna erkek çocuğunun yarısı kadar miras hakkı almasının sebepleri maddeler halinde şu şekilde sıralanabilir:

- a) Anne, eş, kız çocuk, kız kardeş olsun, kadının geçimi kendisinin üstleneceği bir durum değil, oğul, koca, baba veya erkek kardeşin sorumluluğunda olan bir durumdur. Çoğu durumda kadın, kendisinin geçimini sağlamakla mükellef olmadığı gibi başkalarının geçiminden de sorumlu değildir. Erkek ise eşinin,

---

⁹² Muhammed Hamidullah, *İslama Giriş* (Ankara: Beyan Yayınları, 2003), 203-204; Taberî, *Camiu'l-Beyan*, 2/448-449.

⁹³ en-Nisâ 4/7.

⁹⁴ Taberî, *Camiu'l-Beyan*, 6/430.

⁹⁵ en-Nisâ 4/11.

kızının gerekli durumlarda annesinin veya kız kardeşinin ihtiyaçlarını temin etmekle sorumludur.⁹⁶ Sadece kendi çekirdek ailesinin sorumluluğuyla sınırlılık göstermemektedir. Bu sebeple sorumluluk hakkı doğurur anlamına gelen nimet külfete göredir esasına uygun olarak eşinin, kızının, annesinin veya kız kardeşinin geçimini sağlamakla yükümlü olan erkeğe kadına oranla iki misli miras payı verilmiştir. Yukarıda saydığımız sebeplerden ötürü bu adaletin bir gereğidir.⁹⁷

- b) Kadın kendine ait olanı dilediği gibi tasarruf etme hakkına sahiptir. Kadının ekonomik durumu iyi olsa bile, ailenin harcamalarına yardım etmesi gibi bir sorumluluğu yoktur. Bu açıdan bakıldığında, kadın ve erkeğe aynı pay verilecek olsa miktarlar aynı olduğu halde erkek ailenin geçimini sağlamak gibi bir zorunluluğunun olduğu, kadının ise böyle bir sorumluluğu olmadığı için bu durum erkeğe adaletsizlik anlamına gelmektedir.⁹⁸
- c) Yine bir sonraki başlık altında ele alacağımız kadının hakkı olan mehir erkeğin ödemesi gereken bir sorumluluktur. Ayrıca aile kurumu bittiği takdirde iddet süresi boyunca kadının tüm ihtiyaçlarını karşılamak kadınıla ayrılmayı gerçekleştiren kocanın sorumluluğundadır. Kadının ise ne mehir ile mükelleftir ne de boşanma durumunda ihtiyaçlarını karşılamakla görevlidir. Ayrıca Kur'ân'da boşanan erkeğin kadına mali yardımda bulunmasını teşvik eden âyetler vardır.⁹⁹
- d) Âyetteki bu miras bölünmesi ortaya çıkabilecek bazı problemleri de önlemeye yöneliktir. Kız kardeş evlendiği zaman ailesiyle iletişim halinde olmaya devam eder. Babasının veya erkek kardeşinin şefkatli elleri onun üzerindedir. Hiç kimse ona mirasa rakip gözüyle bakmaz. Paylaşımındaki kadının aleyhine gibi

⁹⁶ Süleyman Ateş, *Yüce Kur'a'nın Çağdaş Tefsiri* (İstanbul: Milliyet Yayınları 1995), 2/222-223.

⁹⁷ Elmalılı Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur'an Dili*, 2/521; Süleyman Ateş, "İslâm'ın Kadına Getirdiği Haklar", *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 10/4 (1997), 324.

⁹⁸ M. Hayri Kırbaoğlu, *Kadının Şahitliği*, 278.

⁹⁹ el-Bakara 241.

gözüken durumdan dolayı erkek kardeş kendini sorumlu hissedecektir. Bu da kadının tamamen mahrum olmadığını gösteren bir durumdur.¹⁰⁰

Miras hukukunda her iki cinsin farklı sorumluluklarına binaen ihtiyaçları da o oranda değişiklik göstermektedir. Bu durumda mirastan alınacak hissede farklılık olması gereklidir. Eğer tüm bu farklı ihtiyaçlar ve sorumluluklara karşın eşit pay alınırsa burada adaletten bahsetmek mümkün olmaz. Erkek için ekstra külfet söz konusu olur.

Miras hisselerindeki bu farklılık, kadın ve erkek arasındaki cinsiyet farklılığından kaynaklanan bir ayırım değil, ihtiyaçların farklılığının ortaya çıkardığı bir durum denilebilir. İhtiyaçlara binaen yapılan bu paylaşımı hukuk veya cinsiyet farklılıklarına nedeniyle olduğu sonucunu çıkarmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Miras hisselerindeki farklılık gerçekliğe uygun bir zorunlu bir durumdur. *“Erkekler kadınların koruyup kollayıcılarıdır. Çünkü Allah, insanların kimini kiminden üstün kılmıştır. Bir de erkekler kendi mallarında harcama yapmakta ve ailenin geçimini sağlamaktadırlar.”*¹⁰¹ Âyetinde Yüce Allah miras hakkının erkeklere verilen oranının sebeplerini belirtmiştir. Bununla beraber Miras hakkaniyet ölçüleri çerçevesinde adaleti gözeterek paylaşılmalıdır. Geride kalanların menfaatleride göz önünde bulundurulmalıdır. Mesela bir erkek çocuğu ve iki kız çocuğu olan bir ailede, dul annenin bakımını kız çocuklardan birisi sağlıyorsa, erkek çocuğun mirastan pay almaması adalet açısından daha uygun olacaktır. Kur’ân’ın miras âyetleri aslında miras taksimi yapılırken çok farklı bileşenlerin olabileceğini göstermektedir.¹⁰²

Özetle Kur’ân’ın indirildiği câhiliye zihniyetinde birçok sosyal haktan mahrum kalmıştır. Bunlardan birisi de miras hakkıdır. Kadına, meta haline gelen, alınıp satılan eşya gözüyle bakılmıştır. Kadın miras hakkını kendi varlığıyla miras alabilen bir birey değil, miras bırakılan nesne durumundadır. Bu halde olan bir toplumda Kur’ân, kadının konumununa onun lehine olacak şekilde düzenlemeler getirerek onu değerli bir varlık olarak görmüştür. Bakara 282. Âyeti cinsiyet ayrımcılığını önceleyen bir yaklaşımla ele almak doğru değildir. Konu, kadın ve erkeğin ontolojik yapısıyla,

¹⁰⁰ Yahya Yaşar, *Kur’ân’da Kadını Güçlendiren Tedbirler* (Ankara: Fecr Yayınları, 2022), 47.

¹⁰¹ en-Nisâ 4/34.

¹⁰² Amine Vedud Muhsin, *Kur’ân ve Kadın*, çev. Nazife Şişman (İstanbul: İz yayıncılık, 1997), 149-150.

toplumsal şartlarla, sosyal hayattaki rolleriyle birçok boyutta ele alınmalıdır. Günümüzde kadına hak ettiği miras verilmiyor ise de bunun sorumlusunun İslâm olduğunu söylemek yanlıştır. Bunun sebebi Müslümanların, örf, âdet ve geleneklerinin etkilenecek İslâm'dan uzaklaşmalarıdır.

2.4. Kadının Mehir Hakkı

Sözlükte mehir “ücret” anlamına gelmektedir. Bir fıkıh kavramı olan mehir evlilik esnasında kadına verilen ücreti ifade etmektedir. Kadın nikah akdinin gerçekleşmesiyle beraber mehri almayı hak eder.

Evlenme sırasında veya öncesinde kadına belirli bir miktar para ya da mal verilmesinin temeli oldukça geçmişe dayanmaktadır. İlk zamanlarda yapılan akitlerin daha çok alım ve satım akitleriyle benzerlik taşıdığı, sonradan ise birlikte yaşama istediğinin bir sembolü ve kadının ekonomik güvencesi haline dönüşmüştür.

Yahudi hukukuna bakıldığında evlenecek olan kızın ailesine *mohar* adı altında bir ödeme yapıldığı görülür. Buna gücü yetmeyenler ise evleneceği kızın ailesine hizmet ederek bu sorumluluğu yerine getirerek evliliklerini gerçekleştirmişlerdir. Eski Türk hukukunda da mehire benzer bir uygulama görülmekte buna “kalın” ismi verilmektedir.¹⁰³ Kur’ân’da Hz. Musa kızıyla evlenebilmek için Hz. Şuayb’a sekiz yıl hizmet etmiş, onun yanında çalışmıştır.¹⁰⁴

Câhiliye dönemine baktığımızda da mehirin evliliğin geçerli kabul edilmesinin şartı olarak görülmüş, mehir verilmediğinde bunun nihaksız bir ilişkiyle eşdeğer tutulmuştur. Câhiliye devrinde mehir direkt olarak kızın ailesine verilir, kız bundan bir pay alamamıştır.¹⁰⁵ Bu durumda yetim kalan kızların velisi durumunda olanlar az bir mehirle kendileriyle evlenirler ve mirasa da el koyarlardı. Kızların erkek kardeşleri de

¹⁰³ Mehmet Âkif Aydın, “Mehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: DİB Yayınları, 2003), 28/389.

¹⁰⁴ Kasas 28/27; Çıkış 2/21.

¹⁰⁵ Mehmet Aydın, “Mehir”, 28/389.

onların hak ettikleri mehirlerine el koymuş, kendi haklarıymışçasına onu kullanmışlardır.¹⁰⁶

İslâm mehir konusuna bir düzenleme getirip, mehiri kadına hak olarak verilmesini belirten âyetle yanlış uygulamaların önüne geçmiştir. Âyet şu şekildedir:

“Eğer bir eşi bırakıp da yerine başka bir eş almak isterseniz, onlardan birine yüklerle mehir vermiş olsanız dahi ondan hiçbir şeyi geri almayın. Siz onu, iftira ederek ve apaçık günah işleyerek mi geri alacaksınız?”¹⁰⁷

Âyette kadınlara verilen mehirin hiçbir şekilde geri alınmaması gerektiği belirtilip kadının mağdur olmasının önüne geçilmiştir. Ayrıca bu âyet keyfî bir boşanmanın önüne de bir zorlama koymaktadır. Çünkü mehri geri alabileceğini düşünen birisi evlenmenin ekonomik olarak ekstra bir masraf getirmeyeceğini düşünerek boşanma yoluna daha çabuk girebilir. Kur’ân kadına haksızlık yapılmasının önüne bu âyetle geçmiştir. İslâm’da mehirin hiçbir şekilde verilmemesi söz konusu olamaz. Kadın istemediğini belirtse dahi ona örfen belirlenmiş olan bir mehir verilir¹⁰⁸.

Yine Kur’ân mehir konusunda ortaya çıkabilecek bazı problemlerin önüne geçmek için bu konuda farklı hükümler koymuştur. Hüküm şu şekildedir:

“Bir mehir belirlediğiniz halde onlarla birleşmeden kendilerini boşarsanız, belirlediğiniz mehirin yarısını ödemek size borçtur; ancak kadınların bağışlaması veya nikâh bağı elinde olanın hoşgörülü davranması müstesnadır. Hoşgörülü davranmanız takvâyâya daha uygundur. Aranızda lütüfkâr davranmayı unutmayın. Allah bütün yaptıklarınızı görmektedir.”¹⁰⁹

Âyette belirtildiği mehir belirlendikten sonra boşanma gerçekleşirse erkek mehirin yarısını ödemekle mükelleftir. Eşler birlikte olmadan boşansalar bile sosyal hayatta nişanlıyken ayrılan bir kıza bakış erkekten farklı olmaktadır. Toplumsal baskıya maruz

¹⁰⁶ Taberî, Câmiu'l-Beyân, 6/380-385.

¹⁰⁷ en-Nisâ 4/20-21.

¹⁰⁸ Yahya Yaşar, Kur’ân’da Kadını Güçlendiren Tedbirler, 50-53.

¹⁰⁹ el-Bakara 2/237.

kalan kadınlara mali bir hak olarak mehrin yarısı sunulmuş, kadının mağduriyetinin giderilmesi amaçlanmıştır.

Kadına mehir hakkının verilmesi sosyal ve hukuki bir görevdir. Mehir hem erkeğin hem de kadının karşılıklı rızasına dayanan bir durumdur. Bir bakıma gönül rızasına dayanan, aile birlikteliğini sürdüren bir tazminat, kocasının keyfi bir boşanmasını önleyecek bir tedbirdir. İslâm kadına mehir hakkını vermekle olası haksızlıkları önlemeye çalışmış, mehir herhangi bir olumsuz durumda kadın için bir güvence haline dönüşmüştür.

2.5. Kadının Eğitim ve Öğretimi

İslâm'ın ilme verdiği değer hayati bir öneme sahiptir. Bu konuda yapılan tüm teşvik ve tavsiyelerde tüm inananlar içindir. Hatta kadının eğitim ve öğretimine karşı ekstra bir önem atfedilir. Erkeklerin eğitiminden ayrı bir şekilde bahsedilmezken kız çocuklarının eğitimi meselesi ayrıca zikredilir ve üzerinde durulur.

Kur'ân-ı Kerim'in ilk emri "oku"¹¹⁰ olmuştur. Bu emirde hiçbir cinsiyet ayrımı gözetilmemiştir. Yine Hz. Peygamber'in yaşayışına baktığımızda onun temel amacı her türlü cahillikle savaşmak, Allah'a kulluk etmeyi öğretmektir. Bu da sadece eğitimle mümkün olmaktadır.

Kadının eğitimi İslâm'ın ona verdiği en temel haklardan biridir. Hz. Peygamber döneminde birçok İslâm kadını hemen hemen güçlerinin yettiği ve iffetin izin verdiği her sahada topluma hizmet etmiştir. Peygamberimiz "Kimin üç kızı veya üç kızkardeşi ya da iki kızı veya iki kızkardeşi olurda onların geçimlerini sağlar, onlar hakkında Allah'tan korkarsa cennete girer."¹¹¹ buyurarak özellikle kız çocuklarının değerli olduğuna, onların her türlü ihtiyaçlarının karşılanması gerektiğine vurgu yapmıştır. Peygamberimiz "Üç sınıf vardır ki, iki defa ecir alacaklardır... Ve bir adam ki yanında

---

¹¹⁰ Alak 96/1.

¹¹¹ Tirmizi "Birr", 13.

bir kız vardır ve onu çok güzel eğitmiş ve öğretmiştir.”¹¹² buyurarak kadının eğitim ve öğretimine önem verilmesini, bunun sevabının da fazla olduğunu belirtmiştir.

İslam tarihinde eğitim-öğretim faaliyetleri Hz. Peygamberle başlamıştır. O, Mekke’de iken Hz. Ebu Bekir ve özellikle Erkam’ın evini bir eğitim merkezi olarak kullanmıştır. Bunun dışında Kâbe’de ve panayırda eğitim faaliyetlerine devam etmiştir. Bu çerçevede Hz. Peygamber (sav), Musab b. Umeyr’i Medine’ye öğretmen olarak göndermiş ve hicretten sonra mescidin yanına yaptırdığı Suffa’yı da bir eğitim kurumu haline getirmiştir.¹¹³

Tarih boyunca kadınlar tefsir, hadis, fıkıh gibi ilim dallarında âlim olarak yetişmişlerdir. Sahabe içerisinde Hz. Âişe, Fâtıma, Ebubekir’in kızı Esma fetha verecek düzeyde fıkıh bilmeleriyle meşhurlardır.¹¹⁴

Medineli kadınlar Hz. Peygamber’in huzuruna gelerek: “Erkeklerden bize fırsat kalmıyor, bizzat bize bir gün tayin et de o gün sana gelelim. Sen de Allah’ın sana öğrettiklerini bize öğret.”¹¹⁵ teklifinde bulunmuş, peygamberimiz de bu teklifi kabul etmiş, hanımların eğitim ve öğretimi için onlara bir gün ayırmıştır.

Yine Müslüman kadınların, H. Peygamber’in evine giderek ondan ilim öğrendikleri de belirtilir. Ensardan olan kadınların hemen her konuda çekinmeden soru sordukları bilinmektedir. Hz. Âişe bu konuda “*Ensar kadınları ne iyi kadınlardır. Hayâları dinlerini öğrenmeye engel olmaz.*”¹¹⁶ diyerek o dönemde kadınların eğitime ne kadar önem verdiğini gözler önüne sermiştir.

Peygamberimiz kadın sahabilerin eğitimi için çaba göstermiş onlara özel programlar gerçekleştirmiştir. Kendisi, eşleri ve hanım hocalar sayesinde Kur’ân eğitimi ve öğretimi konusunda büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. Kur’ân’ı öğreten hanım sahabeler ile İslamiyet hanımlar arasında daha çabuk kabul edilmiştir. Kur’ân tarihi

---

¹¹² Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail el- Buhârî, *Sahihu’l Buhari*, haz. Muhammed Nizâr Temim- Heysem Nizar Temim (Beyrut: Dâru’l Erkam,1995), “İlm”, 31.

¹¹³ Şerife Çağın, Dilek Maktal, *Babalar ve Kızları*, 159.

¹¹⁴ Bekir Topaloğlu, *İslâm’da Kadın*, 250.

¹¹⁵ Buhârî, “İlm”, 35.

¹¹⁶ Buhârî, “İlm”, 51.

bağlamında değerlendirilecek olunursa Kur'ân'ın hem şifahi olarak hem de yazılı olarak korunmasında kadınları sahabilerin de önemli katkıları olmuştur. Özellikle okumayı bilenler ilk etapta başkalarına öğretmek için isteyerek hocalık yapmıştır. Okuma yazmayı bilen kadın sahabeler kendilerine Mushaf'lar yazmış hem de Kur'ân'ı hıfz etmek için çalışmışlardır. Özellikle Hz. Ömer'in kızı Hz. Hafsa'nın konumu önemlidir. Hz. Hafsa Kur'ân'ın yazıya geçirilmesi, muhafaza edilmesi ve çoğaltılması safhalarında çok ciddi bir rol üstlenmiştir.¹¹⁷

Sonuç olarak Resulullah kadının eğitimi meselesinde söz ve fiilleriyle onu teşvik etmiş ve kadının bu hakkından yoksun bırakılmasına izin vermemiştir. Hâlâ çağımızda kız çocukların okutulmamasına yönelik bir hataya düşülüyorsa da bu dinin eksik veya hatalı anlaşılmasından ileri gelmektedir. Her Müslüman kadın ilim öğrenerek, araştırarak, kendini geliştirerek ilim ve kültürde önemli adımlar atılmasına katkı sağlamalıdır.

2.6. Eş ve Anne Olarak Kadın

Kur'ân-ı Kerim'e göre toplumun en önemli grubu ailedir. Sosyal düzenin en iyi teminatı ailedir. Ailenin var olması sevgi, saygı, şefkat, merhamet, Allah korkusu ile mümkündür. İnsan kendisine uygun bir eş bulduğunda tam anlamıyla mutluluğa erişir. Kadın, ailenin temel unsuru, kocasının yol arkadaşıdır. Erkek de kadın da diğeri olmadan eksiktir. İki beraber oldukları zaman birbirlerini tamamlarlar. Kadının erkek üzerinde erkeğin de kadın üzerinde bazı hak ve sorumlulukları vardır. Koca evi geçindirmek, yiyecek, giyecek ve mesken ihtiyaçlarını karşılamakla mükellefken eşinin de bunlara karşılık sorumlulukları vardır. Kur'ân'da bu durum şöyle ifade edilmiştir:

“Erkekler, kadınları, Allah'ın kendilerine onlardan daha fazla bağışladığı nimetler ve sahip oldukları servetten yapabilecekleri harcamalarla koruyup gözetirler. Dürüst ve

---

¹¹⁷ Osman Bayraktutan, Kur'ân Tarihi Bağlamında Kadının Rolü, *Uluslararası İslâm ve Kadın Çalıştayı* (2018), 421-422.

erdemli kadınlar, gerçekten Allah'ın korunmasını buyurduğu mahremiyeti koruyan sadık ve itaatkâr kadınlardır."¹¹⁸

İnanan kadının özelliklerinden biri eşine karşı saygılı, dürüst ve itaatkar olmasıdır. Resulullah bu konuya dikkat çekerek şöyle buyurmuştur: “Kadın beş vakit namazını kılar, yılda bir ay orucunu tutar, ırzını korur ve kocasına itaat ederse cennet kapıları ona açıktır.”¹¹⁹ Ancak buradaki itaat Allah’ın emirlerini de kapsayan konulardadır.

İnanan kadının başka bir özelliği de eşiyle arasında kurulan kutsal bağın onun yokluğunda da korumasıdır. Bu bağ dokunulmazdır ve sadece eşi için mübah kılınmıştır. Kadın hem ailesini hem de namusunu korumakla sorumludur. Peygamber Efendimiz, bir ailenin huzur ve mutluluğunun ilkelerini şöyle belirlemiştir:

“En hayırlı kadınlar, baktığında eşlerini sevindirirler, kendilerine bir iş buyrulduğunda itaat ederler, eşlerinin yokluğunda gerek kendisi gerekse malı konusunda eşinin hoşlanmadığı bir şeyi yapmazlar.¹²⁰ Böyle davrananlar, en hayırlı hanım olanlardır. Zira Peygamber eşi kendisinden razı olarak ölmüş olan her kadının cennete gireceği¹²¹ müjdesini vermiştir.

Evlenen bir kadının çocuk sahibi olmasıyla da hayatında yeni bir dönemin başlangıcı olan annelik vazifesi ona bahşedilir. Kur’ân’ın ifadesiyle “*dünya hayatının süsü*”¹²² olan çocuk “*sağlam bir karargah olan anne rahminde yaratılır.*”¹²³ Anne rahminde hayat bulan çocuk bir süre burada bulunduktan sonra dünyaya geldiğinde de anneye muhtaç olarak yaşamaya devam eder ve annenin başka hiçbir işte bu kadar büyük bir sorumluluğun olmadığı yirmi dört saat süren, tatili olmayan annelik mesaisi başlamış olur.

Anne kelimesi bir şeyin varlığı, başlangıcı, esası olan her şeye denir.¹²⁴ Kadın insan neslinin devamında önemli bir misyona sahip olduğu için insanlığın temeli ve kaynağı

---

¹¹⁸ en-Nisa 4/34.

¹¹⁹ Buhari, *Miskat*, 202.

¹²⁰ Nesai, *Nikâh*, 14.

¹²¹ Ibn Mâce, *Nikâh*, 1857.

¹²² el-Kehf, 18/46; el-Hadîd, 57/20.

¹²³ Mü’minûn, 23/13.

¹²⁴ Ragıb el İsfehani, *Müfredatü Elfâzi'l-Kur’ân*, Thk. Safvan Adnan Dâvud, (Dimeşk: 1992), 76.

sayılır.¹²⁵ Tam manasıyla annelik rolünü yerine getiren anneler için bu durum dünyanın en güzel duygularından birisidir aynı zamanda beraberinde büyük bir sorumluluk da getirir. Bu durumu yüce Allah şu şekilde ifade etmektedir:

“... annesi, onu (çocuğu) nice acılara katlanarak karnında taşıdı ve çocuğun annesine bağımlılığı, iki yıl sürdü.”¹²⁶... annesi onu zahmetle taşıdı ve zahmetle doğurdu; annesinin onu taşıması, onun anneye bağımlılığı otuz ayı buldu. ...”¹²⁷ Âyetler çocuk doğurmanın ve yetiştirmenin zor bir durum olduğuna dikkat çeker. Bununla beraber kişiyi olgunlaştıran, mutluluğun doruklarına ulaştıran uğraşlardan biridir. Bir annenin bu dünyaya vereceği en güzel hediye, mutlu ve güzel bir şekilde yetiştirilmiş çocuklarıdır.¹²⁸

İslâm'da annenin iki tane karakteristik özelliği vardır. Birisi Allah tarafından verilmiş fitri vasıflardır. İkinci ise kendini annelik görevine karşı geliştirmesi ve sorumluluklarını almasıdır. Annenin şefkat ve cömertlik duyguları fitridir. Annenin çocuğa karşı şefkat beslemesi aile bağlarını sağlamlaştırır. İkinci durum annenin bilgiyle donatılmasını ifade eder. Kendisini, çocuğun kafasının içindekiler hakkında Kur'ân'ın getirdiği değerlerle donatmış sevecen ve düşünceli bir anne, çocuğunu Allah'ı tanıyan ve akli başında bir insan olarak nasıl yetiştireceğini kolayca öğrenir.

Müslüman anne günümüzün değişen koşulları karşısında önemli bir rol oynamaktadır. Onun aile fertleri arasındaki atmosfere uygun bir şekilde görevini yerine getirmesi gereklidir. Her şeyin ötesinde ideal müslüman bir anne, çocuğuna karşı nazik ve şefkat doludur. Kendi ihtiyacından önce onun ihtiyacını önceler. Bu cömertliği ile de Allah'ın rızasını elde eder.

2.7. Dini Sorumluluk ve İbadet Noktasında Kadın

Kur'ân- Kerim'e göre kadın, insanlık ailesinin oluşumunda, çoğalmasında ve topluluklara dönüşmesinde erkek gibi asli unsurdur. İnsan şeref ve değerini, kendi

¹²⁵ Savaş, Hz. Muhammed Devrinde Kadın, 157.

¹²⁶ el- Lokmân, 31/14.

¹²⁷ el-Ahkâf, 46/15.

¹²⁸ Fitzhugh Dodson, Çocuk Yaşken Eğilir, çev. Seçkin Selvi (İstanbul: Özgür Yayıncılık, 1997), 7.

irade ve çabasıyla elde eder. Allah katında bir üstünlük ve kıymetten bahsedilecekse bunun tek ölçüsü takvadır.¹²⁹ Allah nezinde en şerefli, takvaca en ileride olandır.

Kur’ân bir insanı değerli veya değersiz yapan unsur cinsiyet değil, dini, ahlâki ve insani yönlerden davranışların mahiyeti ve değeri olduğuna şu âyetle işaret eder:

“Erkeği ve dişiği yaratan ilahi kudrete ki, Çabalarınız elbette farklı farklıdır. Artık kim cömert davranır, günah işlemekten sakınırsa; bunların güzel karşılığına da inanırsa; Biz ona iyilik yollarını kolaylaştırırız. Ama kim cimrilik eder, kendisiyle yetinirse; güzel karşılığı da yalan sayarsa; Biz onu zora sokarız...”¹³⁰

Yüce Allah, *“Rableri onların dualarına şöyle karşılık verir: “Şüphesiz ben, erkek olsun kadın olsun -ki birbirinizden meydana gelmişsinizdir- sizden bir şey yapanın emeğini asla boşa çıkarmam. Hicret edenlerin, yurtlarından çıkarılanların, benim yolumda eziyete uğratanların, savaşanların ve öldürülenlerin, işte onların günahlarını elbette sileceğim. Andolsun ki, Allah katından bir mükâfat olarak onları altından ırmaklar akan cennetlere koyacağım. Şüphe yok ki nimetin güzeli Allah’ın katındadır!”¹³¹* buyurarak kadın veya erkek olsun kul olma yolunda sarf edilen hiçbir çabayı boşa çıkarmayacağını belirtmiştir. Bir rivayete göre Ümmü Seleme *“Ey Allah’ın Resülü! Yüce Allah Kur’ân’da hicreti övüyor, kadınların hicreti için bir şey söylemiyor.”* demiş âyet bu durum üzerine nazil olmuştur.¹³² Bu rivayetten anlaşılacağı üzere hicret ve cihadın önemi arap dilinde erkek sigası kullanılarak vurgulandığından kadın sahabiler kendi durumları hakkında tereddüt etmiş, Allah bu âyeti indirerek kadınların da erkeklerle beraber mükafâtı alacağını müjdelemiştir. Kadın erkekten ayrı tutulmamıştır. Çünkü kadınlar da erkeklerle birlikte Allah yolunda birçok işkenceye maruz kalmış, hicret etmeye mecbur kalmışlardır. Hz. Peygamber ve sonraki dönemlerde de bazı kadınlar savaşlara katılarak su dağıtma, yaralı tedavi etme gibi hizmetler yapmışlardır.¹³³ Âyet din üzerinde fazilet ve üstünlüğün cinsiyete göre değil, amellere göre olacağını ortaya koymaktadır.

---

¹²⁹ el- Hucurat 49/13.

¹³⁰ el- Leyl 92/3-10.

¹³¹ Al-i İmrân 3/195.

¹³² Taberi, *Cami’ul Beyan*, 6/320.

¹³³ Heyet, Kur’ân Yolu, 1/743.

Kadın ve erkek dini sorumluluk açısından eşittir. Bu durum sadece bireysel alanla sınırlı değildir. *“Müminlerin erkekleri de kadınları da birbirlerinin velileridir; iyiliği teşvik eder, kötülükten alıkoyarlar, namazı kılarlar, zekâtı verirler, Allah ve resulüne itaat ederler. İşte onları Allah merhametiyle kuşatacaktır. Kuşkusuz Allah mutlak güç ve hikmet sahibidir.”*¹³⁴ Buyurarak kadının İslâm davetinde aktif bir şekilde rol aldığına işaret edilmiştir. Kadın iyiliği emretme ve kötülükten alıkoyma gibi topluma faydalı olan her durumda erkekle beraber dayanışma içinde olması gerektiğine dikkat çekmektedir.¹³⁵

Kur’ân’da sorumluluk ve mükafât bakımından bir cinsin diğerinden üstün olması söz konusu değildir. *“Kadın veya erkek, kim, mü’min olarak salih bir amel işlerse, işte onlar cennete girecek ve orada hesapsız olarak rızıklandırılacaklardır.”* buyurulmuştur. *Hesapsız rızık* ifadesi zihni, ruhi ve maddi her türlü nimeti içermektedir.¹³⁶ Dünyevi tasavvurların ötesinde, şu an için algılanamayan sınırsız güzellikleri anımsatmaktadır.¹³⁷ Erkek veya kadın ayırt edilmeksizin arzu ettikleri her şeyin onlara verileceği belirtilmektedir. İster kadın olsun ister erkek kim makbul, güzel bir amel işlerse, cennete girecektir ve orada hesapsız nimetlere nail olacaktır.

2.8. Çalışma Hayatında Kadın

Yüce Allah Kur’ân’da aile bireylerinin nafakasını temin etme sorumluluğunu erkeklere yüklemiştir.¹³⁸ Kadının ev bütçesine katkı sağlama, çocukların bakım masrafını üstlenme gibi bir zorunluluğu yoktur, ancak kendi isteğiyle katkı yapabilir. Henüz evlenmemiş kadın da aynı konumdadır ve bakımını evin erkeği üstlenir. Kadının kendi arzu ve isteğiyle çalışmak istemesinde hiçbir dini engel yoktur.

Kadının geçimini sağlayacak birisinin olmadığı zorunlu durumlarda söz konusu olabilir. Kur’ân’da Medyen’e gelen Hz. Musa’nın kıssası anlatılırken bu durumla ilgili bir örnek zikredilir:

---

¹³⁴ Et- Tevbe 9/71.

¹³⁵ Sabuni, Safvetu’t Tefasir (İstanbul: Dersaadet, t.y.), 1/548.

¹³⁶ Yahya Yaşar, Kadına Yönelik Tedbirler, 201.

¹³⁷ Razi, Mefatihü’l Gayb, 27/519.

¹³⁸ El- Bakara 2/233; En-Nisa 4/34.

“Musa, Medyen suyuna varınca, orada (hayvanlarını) sulayan birçok insan buldu. Onların gerisinde de, (hayvanlarını) engelleyen iki kadın gördü. Onlara: Derdiniz nedir? dedi. Şöyle cevap verdiler: Çobanlar sulayıp çekilmeden biz (onların içine sokulup hayvanlarımızı) sulamayız; babamız da çok yaşlıdır.”¹³⁹ Âyette sözü geçen Hz. Şuaybın kızlarının çalışmalarının sebebi olarak babalarının yaşlılığını göstermektedir. Çalışmak zorunda kalsalar da çobanlar çekilmeden hayvanlarını sulamamaları ve iki kişi olarak beraberce gelmeleri güvenlik amaçlıdır. Çalışma hayatlarını dini çerçevenin dışına çıkmadan düzenlemeye çalışmaları önemli bir hususdur.

İslâm, kadınların ilim ve meslek öğrenmek için okula, ibadet etmek için camiye, sosyal faaliyetlerde bulunmak derneklere, kendi rızasıyla uygun olan bir işte çalışmasına herhangi bir yasak koymamıştır. Fakat bu ortamlarda nasıl davranacağına, nasıl giyineceğine, nasıl konuşacağına dair erkeklere koyduğu kurallar gibi onlara da bazı kurallar ve ölçüler koymuştur.¹⁴⁰ Bu kurallar kadınlar için geçerli olduğu gibi erkekler için de geçerlidir. Erkek ve kadın arasında sosyal hayatta bu kurallara dikkat edilmesi gereklidir.

Kadının çalışması konusuna sadece ekonomik ve hukuki mantıkla yaklaşmak doğru değildir. Kadınlar eğitilmiş olmak, bilgi ve kültürlerini artırmak, insanlara faydalı olmak için her türlü faaliyete içinde olabilirler. Bu durumda bu işleri yapan kadın da çalışan kadındır. Ancak kadının eş ve anne olmaya dair görevlerini yerine getirmesini engelleyecek bir işte çalışması doğru değildir. Kadınlar biyolojik ve psikolojik olarak farklı yaratılmışlardır. Günümüzde feminizm akımının etkisiyle eşitlik adı altında bu durum görmezden gelinmektedir. Kadın kırılmalı bir yapıya sahip olduğundan ona uygun olmayan işlerde çalışması yıpranmasına neden olmaktadır.¹⁴¹

Kadının mutlu ve güçlü olacağı en güzel yer evidir. Bu kadının boş oturması anlamına gelmemektedir. “Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp

¹³⁹ El-Kasas 28/23.

¹⁴⁰ İbrahim Yıldız, Kur’ân ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi, *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2019), 84-109.

¹⁴¹ Yahya Yaşar, *Kadını Güçlendiren Tedbirler*, 67.

saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah'a ve Resûlüne itaat edin. Ey Peygamberin ev halkı! Allah, sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor."¹⁴² Âyetinde belirtildiği gibi evin huzurlu bir yere dönüşmesini tavsiye etmektedir. Hz. Zeyneb'in evinde deri işleme sanatıyla uğraşması ve kazandığını Allah yolunda harcaması güzel bir örnektir.¹⁴³

Kadının öncelikli görevi ailesini ayakta tutmak yani evini idare etmek ve çocuklarını inançlı bir birey olarak yetiştirilmesini sağlamaktır. Kadının çalışması ihtiyaçlara göre belirlenmeli, bu durum evi ihmal etme derecesine varmamalıdır.¹⁴⁴

Genel Değerlendirme

Kur'an erkek ve kadını kulluk için yarattığına, onların arasına sevgi ve merhamet tohumları ektiğine, erkeklerin kadınlar üzerinde hakkı olduğu gibi kadınların da erkekler üzerinde hakkının olduğuna dikkat çekmiştir. İnsanların cinsiyet, mal-mülk ya da etnik köken nedeniyle birbirinden üstün olmadıkları, üstünlüğün takvada olduğunu belirtmiştir. Cinsiyet farkı gözetmeksizin salih amel, güzel ahlak ve iyi insan olma kavramlarını ön planda tutmuştur. İslâm hem erkeği hem de kadını akıl ve iradeye sahip sorumlu varlıklar olarak yaratmıştır. Vadeli borçlanmada iki kadın şahit şahit istenmesi kadının mali konulardaki bilgi seviyesi ve tecrübesiyle ilgilidir. Kendi bilgisi dâhilinde olan annelik, loğusalık gibi durumlarda tek başına şahitliğinin geçerli olması bunun göstergesidir.

Kadın miras olarak bırakılmaktan kurtulmuş, miras alabilen bir konuma getirilerek hakkı verilmiş, onun lehine olan düzenlemeler yapılmıştır. Kur'an'ın miras ile ilgili âyetleri bir bütünlük içerisinde incelendiğinde erkek çocuğa iki misli pay verilmesi içinde bulunulan kültürel-sosyo ekonomik durumun, erkek ve kadının toplumsal hayattaki yükümlülükleriyle beraber ele alınmalıdır. İslâm kadına mehir hakkını

---

¹⁴² el- Ahzab 33/33.

¹⁴³ İbn Sad, et- *Tabakâtu'l Kübra*, (Beyrut: Dâru'l Kutubi'l İlmîyye,1990), 8/86.

¹⁴⁴ Aynur Uraler,Şartları Değerlendirmeksizin Kadının Çalışmaya Zorlanması, *Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet, Tartışmalı İlmi Toplantı* (21-22 Mayıs 2011), 297.

vermekle olası haksızlıkları önlemeye çalışmış, mehir herhangi bir olumsuz durumda kadın için bir güvence haline dönüşmüştür. Yine eğitim ve öğretimine son derece önem verilmiş, onlara özel bir gün ayrılarak kendilerini geliştirmelerine olanak sağlanmıştır.

Kur'ân eş ve anne olarak kadına belirli sorumluluklar da yüklemiştir. Müslüman anne günümüzün değişen koşulları karşısında önemli bir rol oynamaktadır. Onun aile fertleri arasındaki atmosfere uygun bir şekilde görevini yerine getirmesi gereklidir. Kur'ân'da sorumluluk ve mükafât bakımından bir cinsin diğerinden üstün olması söz konusu değildir. Her iki cinsin de kendi fitratına uygun sorumlulukları söz konusudur ve bu sorumlulukları sonucunda cezaya uğrayacak ya da mükafâtle müjdelenecektir. Yine Kur'ân kadının kendi rızası ile çalışmasına karşı çıkmaz. Belirli kuralara uyulduğu ve ailesini ihmal etmediği sürece kadın kendine uygun bir işte çalışabilir, sosyal hayatta kendisine yer bulur.

Kur'ân insan fitratına uygun bireysel ya da toplumsal problemlerin çözümünü cinsiyet ayrımı olmaksızın kendi içirişinde bulundurmaktadır. Bunu ortaya çıkarmak için dar bir perspektiften bakmadan tüm sebepler üzerinde düşünmek, gerçek nedeni tespit etmek ve tarafsız bir bakış açısıyla değerlendirmek yeterli olacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. FEMİNİZM VE KUR'ÂN

Feminizm, latince “femina” kelimesinden türetilmiş bir kavramdır. Geçmişten günümüze feminizmin amaçlara göre değişiklik gösteren farklı tanımları yapılmış, birden fazla anlama gelecek şekilde kullanılmıştır. Feminizm, tüm alanlarda erkekler için geçerli olan ayrıcalıkların hepsinin kadınlara da tanınması için çaba gösteren ve kadının toplum içindeki rolünü ileri bir seviyeye getirmek isteyen bir doktrin olarak tanımlanabilir.¹⁴⁵

Feminizmi genel bir tanımla kadın- erkek eşitsizliğine her alanda kesin bir şekilde karşı olan, kadın ve erkek arasında siyasal, ekonomik ve sosyal eşitliğin gerçekleşmesini ele alan özgürlükçü bir akımdır.¹⁴⁶ Feminizm, sosyalizm ya da kapitalizm gibi dilimize Avrupa dillerinden geçmiş bir kelimedir. 1789 Fransız İhtilalinde Avrupa’da insan hakları ve demokrasi alanında önemli gelişmeler olmuştur. Bu süreçte ortaya çıkan ideolojilerden biri de feminizmdir.

Kadın-erkek arasındaki ilişkiyi; aile, çalışma hayatı, sosyal hayat, edebiyat, sanat ve kültüre kadar geniş bir perspektifle ele alan ve iki cins arasındaki statü farkını değiştirmeye çalışan siyasi bir akım olan feminizm, erkek üstünlüğünü ve erkek

---

¹⁴⁵ Süleyman Hayri Bolay, *Felsefî Doktrinler Sözlüğü* (Ankara: Atlas Yayınları, 2018), 88.

¹⁴⁶ Dilek İmançer “Feminizm ve Yeni Yönelimler”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 5/19, (Mayıs-Haziran-Temmuz 2002), 151.

merkezli toplumsal kabullerin artık son bulmasını, onun yerine kadınsı değerleri koymak için çaba harcayan bir siyasâl hareket olarak gelişmektedir.¹⁴⁷

3.1. Feminizmin Kısa Tarihi

Feminizm'in ortaya çıkış dönemlerine bakıldığında Avrupa'da 1789 Fransız İhtilalinde sömürülen ve köleleştirilen halk yığınlarının krallara ve kiliseye karşı hak arayışına başlamasıyla paralellik arz ettiğini görülür. Bu süreçte ortaya çıkan feminizm doğuştan özgür olan insanlık idealine karşın, sonradan köleleştirildikleri ve erkek iktidarının bir parçası haline getirildikleri iddiasıyla kadınların özgürleşmelerinin yollarını açmak için çaba sarf etmiştir.¹⁴⁸

18. ve 19. yüzyıllardan itibaren feminist hareket sosyal hayatın birçok kolunda kendini göstermeye başlamıştır. Kadının özel hayatında, sosyal hayatında ve kamusal alandaki konumunu sorgulamaya başlamış, düzen içerisindeki yerini değiştirmiştir. Kadınların oy kullanma hakkı ve yönetimde söz sahibi olma, tüm iş ve meslek dallarında kadın veya erkek işi fark etmeksizin mesleğini yerine getirme, bu mesleği yerine getirirken de ücretlerinin erkeklerle aynı verilmesi, sosyal hayatta kendilerine yer bulma gibi konularda kadının hakkının arandığı dönemdir. Bu dönem birinci dalga feminist hareket olarak adlandırılır. Bu hareketteki mücadele pek çok alanda "toplumsal cinsiyet" kavramı etrafında şekillenmiştir.¹⁴⁹ Eşitlikçi feministler olarak da adlandırılan birinci dalga feminist hareket, mevcut hiyerarşik düzen içinde kadın için temel hak ve özgürlükler talep etmektedir. Bu haklar kadının mevcut durumunu iyileştirecek ve onu ikinci cins olmaktan kurtaracaktır. Bu tür feministlerin ana gayesi sosyal hayat içerisindeki cinsiyete dayalı iş paylaşımının, eşitlik kavramına göre belirlenmesi cinsiyetlere yüklenen anlamların yeniden sorgulanması, eleştirilmesi ve gözden geçirilmesidir.

---

¹⁴⁷ Gül Aktaş, Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği, *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 30/1 (Haziran, 2013) 59.

¹⁴⁸ İbrahim Coşkun, *Günümüz Akaid ve Kelam Problemleri* (İstanbul: Kitap Dünyası Yayınları, 2017) 58.

¹⁴⁹ Aktaş, Feminist Söylemler, 60.

Feminizm hareketi 1960'ların sonlarından itibaren ikinci dalga feminist hareket olarak bilinen bir döneme girmiştir. Bu yeni dönemde kadının haksızlığa uğramasının, erkeğe göre daha aşağı bir konumda kalmasının ana sebebinin eşitsizlik ve adaletsizlik olduğu fikrinden vazgeçilmiş, aksine kadınların erkeklerden farklı yanlarının, onları için bir avantaj olduğunu ve bu sayede özgürlüklerine kavuşacaklarını ifade edilmiştir. Feminizm erkeklik ve kadınlık arasındaki farklılıkları en aza indirmeye çalışmak yerine iki cins arasındaki farklılıkların olumlu ve güç alınabilecek taraflarını tespit etmeye yönelmişlerdir.¹⁵⁰Yine bu dönemlerde kadına sadece siyasal haklar vermekle ortada olan problemlerin çözülmeyeceği idrak edilmiş ve kadın baskısının sınırlarına onun duygusal, psikolojik, bedensel özellikleri de eklenmiştir. Bu dalganın en tanınmış feminist düşünceye sahip kişilerden Simone de Beauvoir'dur. Feminizm konusunda ele aldığı "The Others" (İkinci Cins) isimli kitabıyla büyük bir çevre üzerinde etki yaratmıştır.

Tüm bu durumlar değerlendirildiğinde feminist yaklaşım, kadınların yaşamlarına yön verecek kararların alınmasında söz sahibi olamadıkları için özgür olmadıklarını savunur. Feminist kuram kadın için sadece toplum hakların elde edilmesi gibi sınırlı bir mücadele değil, toplumsal, ekonomik, sosyal ve kültürel alanlarda köklü dönüşümler gerçekleştirmeye gayret etmiştir. Kadın için gerçekleştirilecek köklü değişimin başlangıç noktası ise kendi evleridir. Çünkü ev, kadınlara özgü olduğu düşünülen, sadakat, fedakârlık gibi değerlerin yer aldığı bir alan olduğu için mevcut bakış açısında bir değişiminde de başlangıç noktası olmuştur.¹⁵¹

3.2. Bazı Feminist Kuramlar

17. yüzyılın sonlarından itibaren bilinçli bir siyasal ideolojik hareket olarak başlayan feminizm cinsler arası eşitlik hakkını aramak amacıyla tarihteki yerini almıştır.¹⁵² Bu akımın mihenk taşı kadına verilen statünün değişmesi, yapılan haksızlıkların ve özgürlüklerini kısıtlayıcı her türlü unsurun kaldırılmasıdır. Ancak bu olaylara bakış

¹⁵⁰ Aktaş, Feminist Söylemler, 60-61.

¹⁵¹ Aktaş, Feminist Söylemler, 61.

¹⁵² Juliet Mitchell- Ann Oakley, *Kadın ve Eşitlik*, çev. Fatmagül Berktaş (İstanbul: Pencere Yayınları, 1992), 60.

açısı ve verilen çözüm önerileri farklı felsefelerle açıklanmış, dolayısıyla da birden fazla feminist kuram ortaya çıkmıştır.

Bu kuramların kişilerde bıraktığı ilk izlenim bir karışıklık, bir uzlaşmazlık gibi görünse de feminist yazarlardan olan Rosemarie Putnam'a göre her kuramın önceden belirlendiği bir amacının olmaması her kadına kendi düşüncelerini özgürce sunma imkânını verir. Bu da feminizmde doğruları çoğaltır. Şurası da açık bir gerçektir ki doğru değil, doğrular kadın özgür kılmaktadır.¹⁵³ Kuramların hepsi kadının içinde bulunduğu duruma alternatif çözüm bulma arayışı içerisindedir. Feminizm hareketini ön plana koyan feminist kuramlar da, feminizm kavramıyla beraber bir değişim geçirmektedirler. Dolayısıyla da hem feminizm kavramı hem de feminist kuramlar sürekli bir hareket halindedirler ve birbirlerinden kesin bir çizgiyle ayırmak mümkün değildir. Birbirlerinden farklı veya yakın oldukları dönemleriyle birlikte iç içe geçmiş bir yapı sunarlar.¹⁵⁴ Feminist kaynaklara baktığımızda genel olarak bu kuramların beş ana başlıkta toplandığı görülür:

3.2.1. Liberal Feminist Kuram

Liberalizm, feminizmi de yakından etkileyen, feminizmin düşünce sisteminin temellerini oluşturan bir akım olmuştur. Bireysel özgürlük ve bireysel haklar üzerine kurulmuş dünya görüşü olarak adlandırılan liberalizm özellikle insanı ve bireyi temel alan ilkeleriyle feminizmi ilgilendirmiştir. Tarihsel olarak bütün yaklaşımlardan önce gelmesi, hem de feminizmle ilgili tüm diğer kuramların öncelikle liberal feminist kuramla bir karşılaştırma yapmaları liberal feminizme öncelikli bir seviye kazandırmaktadır. Bu yüzden liberal feminizm bazı yazarlar tarafından “ana akım” (mainstream feminism) olarak tanımlanmaktadır.¹⁵⁵ Liberal feminist kurama içinde bulunulan hayatın ekonomik, kültürel, sosyal gibi her alanına kadını da müdahil etme çabası olduğunu söylenebilir.

---

¹⁵³ Rosemarie Putnam, *Feminist Düşünce*, çev. Zafer Çirhinlioğlu (İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2006), 469.

¹⁵⁴ Hakan Altun, *Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Doktora Tezi, 2008), 46.

¹⁵⁵ Zekiye Demir, *Modern ve Post modern Feminizm* (İstanbul: İz Yayıncılık, 1997), 44.

Liberal feminist kurama göre kadın, evrensel bir olgudur, bir bütünlük oluşturur ve kız kardeş olarak sınıflanarak onun farklılıkları yok sayılır. Liberal anlayış kendi içerisinde sorunlu da olsa, kız kardeşlik olgusu liberal feminizmin feminizm'e kazandırdığı önemli bir öğedir. Liberal feminist kuram bir orta sınıf hareketi olarak başlamakla birlikte, tarihsel bir bakış açısıyla bakıldığında, mevcut düzene karşı aldığı tavır dolayısıyla devrimci bir konum sergiler.¹⁵⁶

Liberalizm'in temel aldığı ana düşünceye göre kadının ikincil durumda olmasının nedeni kadının kamusal alanda var olmasını ya da burada başarılı olmasını engelleyen yasal ya da geleneksel sınırların olmasıdır. Liberal feministlerin yapmayı arzuladıkları şey baskıcı cinsiyet rollerinden kadını sıyırmaktır. Liberal feminizm kadınların da akıllarını doğru şekilde kullanırlarsa erkekler gibi olabileceklerini hatta birçok kadının erkeğe ait sayılan değerlere sahip olmak istediklerini iddia etmektedirler. Kadınlar eve hapsedilmeden ekonomik sınırlar koyulmadan hayatın içine dâhil olmalı ve erkeklere sağlanan tüm olanak ve fırsatlar kadınlara da sağlanmalıdır. Liberal feministler bir bakıma erkeğe yakıştırılan değerleri kadınlara uyarlamaya çalışmışlardır. Yeni ortaya çıkan birçok meslekte kadınların da bulunmasını kendi çabalarının bir sonucu olarak görmektedirler. Onlara göre ancak cinsiyet eşitliği ve fırsat eşitliği sadece kadınların istemesi ve çabalarıyla başarılabilir. En derindeki sosyal ve psikolojik yapılarda da birtakım değişimler olmak zorundadır.¹⁵⁷

Liberal feministlerin gelişen düşüncesine göre cinsiyet ayrıcalığına dayalı bir siyasi ve sosyal hayat, kadını ikinci ve mağdur konuma getirmektedir. Bundan kurtulmak içinde bir takım kavramlara öncelik verme düşüncesindedirler.

3.2.1.1. Ekonomik Eşitlik

Liberal feminizme göre eğer cinsiyet eşitliği sağlanacaksa öncelik verilen durumlardan biri erkeklerin yararlandığı ekonomik fırsatlardan ve haklardan kadının da yararlanması gerektiğidir. Liberal feminist kuram kadının bağımsız olabilmesinin temel şartını ekonomik olarak hiçbir kişiye özellikle bir erkeğe muhtaç olmamasına

---

¹⁵⁶ Altun, *Denizden Gelen Kadın*, 46.

¹⁵⁷ Demir, *Modern Feminizm*, 56.

bağlar. Bunun gerçekleşebilmesi için kadının erkekle eşit haklara ve tam bir özgürlüğe sahip olması gerekmektedir.¹⁵⁸

Kadının ekonomik özgürlüğünün sağlanması bu kurama göre onu ikinci cins olmaktan kurtaracak ve bağımsız bir birey olma yolunda en önemli adım atılmış olacaktır. Kadının bağımsızlığını elde etmesinin yolu rahat bir düşünme özgürlüğüne sahip olup kendini erkekten soyutlamasıyla gerçekleşir. Kadın evine hapsolmeden sosyal hayata dâhil olmalı, ekonomik olarak özgürlüğünü kazanmak için erkeğe ait olduğu düşünülen, sağlık, ekonomi, akademi ve iş dünyasında kendine yer bulmalıdır. Bu alanlarda erkeğin sahip olduğu her türlü imkân kadınlara da eşit bir şekilde sağlanmalıdır.

3.2.1.2. Bireyin Özgürlüğü

Özgürlük kavramı feministlerin üzerinde önemle durdukları konulardan birisidir. Kadının özgürlüğüne kavuşması demek feministlerin hedeflerine büyük ölçüde ulaşması demektir. Liberal feminizmin ilk temsilcilerinden olan J.S. Mill erkeklerin kadınlar üzerindeki üstünlüğün deneyimlenerek, bilinçli bir şekilde ortaya çıkması durumunda bunun kabul edilebilir olduğunu düşünür. Ancak mesele bunun tam tersidir. Öncelikle zayıf cinsiyeti güçlüye tam manasıyla bağımlı kılan şu anki sistem tamamen teoriye dayalıdır ve daha önce bu teorinin diğer tarafı denenmemiştir. Kadın cinsiyetinin köleliği bağımlılık biçimine dönüştürülmüştür.¹⁵⁹ Bu yüzden bu sistem değişmedikçe kadın zayıf cins olarak kalacak ve özgürlüğüne tam manasıyla hiçbir zaman sahip olamayacaktır.

Bir cinsiyetin diğer bir cinsiyete olan tam ve sorgulanamaz itaati doğru değildir ve bu ilerleme ve gelişme önünde en büyük engellerden biridir. Bu durum bir tarafın öncelikli duruma gelmesine ya da diğer tarafın mağduriyetine yol açmamalı, mükemmel eşitlik ilkesi ile değiştirilmelidir.¹⁶⁰

---

¹⁵⁸ Demir, *Modern Feminizm*, 57.

¹⁵⁹ John Stuart Mill, *Kadınların Özgürleşmesi*, çev. Damla B. Aksel (İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016), 11-13.

¹⁶⁰ Mill, *Kadının Özgürleşmesi*, 7.

Yiyecek, barınma ve giyinme gibi temel olan ihtiyaçlardan sonra özgürlük insan doğasında bulunan öncelikli ve gerekli olan bir istektir. Herhangi bir insanın kendine ait özgür bir varlık olarak değil de başkalarına bağlı biri olmasına göz yummak diğerlerine kendi çıkarları için söz geçirmeye ve boyun eğdirmeye sebebiyet verir. Eğer kadın özgür olmak istiyorsa başkalarının hedefleri doğrultusunda kabullenmeyi bırakıp kendi hedeflerine yönelmesi gerekmektedir.¹⁶¹

Liberal feminizmin düşünürlerinden M. Wollstonecraft ve J. S. Mill insanları diğer varlıklardan farklı kılan özelliğin hafıza olduğu ve bu açıdan fiziksel ve biyolojik olarak cinsler arasında böyle bir farkın olmadığını belirtirler. Böyle bir söylemin olmasının sebebi genelde aynı fırsat hakkının tanınmaması özelde her iki cinsi de aynı eğitim özgürlüğünün verilmemesidir. Liberal feministler bu eşitsizliğin kaldırılması gerektiğini düşünmektedirler. Kadının ya da kız çocuklarının tam manasıyla doğru bir eğitim hakkının olması, kadınlara kendi becerilerini gösterebilecekleri fırsat alanları oluşturmaları hayatlarında önemli karar vermelerinde belirleyici olacaktır.¹⁶²

Liberal feministlerin yapmayı arzuladıkları şey baskıcı cinsiyet sınırlarından ve bunların getirdiği rollerden kadını özgürleştirmektir. Ataerkil bir toplumda belirli meslek dallarının aynı cinsiyete has kılınmasına itiraz ederler. Bu şekilde cinsleri yaftalamanın fırsat eşitliğine aykırı olduğunu belirtirler.¹⁶³

3.2.2. Marksist Feminist Kuram

Marksist feministler kadınların baskı altına alınmasının özel mülkiyet denilen kurumun ortaya çıkmasıyla başladığını iddia etmişlerdir.¹⁶⁴ Marksist kuram kadının toplumdaki konumunu anlamının yolunun toplumsal sınıf kavramı anlamaktan geçtiğini belirtmişlerdir. Marksist feministlerin ayırt edici özelliği de ister alt kesimden ister üst kesimden olsun bütün kadınları ve kadınlara yönelik baskıları, bireyin niyetine bağlı olarak gerçekleştirdiği fiillerin getirisi olarak değil de kapitalizmle ilişkili olan,

---

¹⁶¹ Mill, *Kadının Özgürleşmesi*, 18.

¹⁶² Demir, *Modern Feminizm*, 75.

¹⁶³ Putnam, *Feminist Düşünce*, 47.

¹⁶⁴ Putnam, *Feminist Düşünce*, 11.

siyasi, toplumsal ve ekonomik yapının bir ürünü olarak anlamasıdır.¹⁶⁵ Yani bir bakıma Marksizmin ilgi alanına giren kadın sorunu kadının ekonomik sistemle ilişkisi ve sınıfsal sömürüye ilişkindir. Kısacası kadınların çıkarları diğer kadınların çıkarlarıyla benzerlik gösterir ve kurtuluşları da erkeklerle birlikte gerçekleşecek olan kurtuluştur. Marksist bakış kadınların sırf kadın oldukları için ezilmelerini ele almaz.¹⁶⁶

Marksist feministlere göre, kadınların erkeklere göre daha fazla eşitsizliğe maruz kalmasının sebeplerinden biri kapitalizmin bir sonucu olan yabancılaşmadır. Yabancılaşma, bireyin yaşamının anlamını yitirmesi ve yaptığı işleri bir bütünlük içerisinde anlamlandıramamasından dolayı hissettiği parçalanmış duygusudur. Bu parçalanma kadınların düşüncelerini ve yaşayışlarını etkilemektedir. Kapitalizmin doğal sonucu olarak artan uzmanlaşma ve iş bölümü kişileri, emeklerine, diğer insanlara ve içinde yer aldıkları sisteme yabancılaştırmaktadır.¹⁶⁷ Marksistlerin yapması gereken görevlerden biri de kadınların kendilerini, parçalanmış, kıyılmış varlıklar olarak görerek onları bu yabancılaşmadan kurtarıp bütünlüğe, tam kişilikler olarak görmelerini mümkün kılmaktır.¹⁶⁸

Birçok Marksist feministi öfkeliendiren hususlardan birisi kapitalizmin kadının yaptığı işleri en önemsiz ve mecburi işler seviyesine indirgemesidir. Erkeklerin rolü para kazanmış kadının ki ise kazanılan bu ücreti kapitalist bir ürünü satın almak için kullanmış gibi bir tablo oluşturulup kadını sadece tüketici konumundaymış gibi görünmeye başlamasıdır.¹⁶⁹ Bütün zamanlarda ailenin tüm iş yükü kadının sorumluluğundadır. Kadının farklı bir iş gücüne katılımına sadece evdeki sorumluluklarını yerine getirirse izin verilir. Aksi halde kadın önceliği yerine getirmediği için çalışamaz. Evdeki işler bu şekilde sadece kadına mahsus kılınırsa tek başına kadına eşitlik vermek yeterli olmayacak, kadın iki işi birden idare etmek zorunda kalacaktır. Bu da kadının özgürleşmesinden ziyade daha fazla köleleşmesine

---

¹⁶⁵ Putnam, *Feminist Düşünce*, 69.

¹⁶⁶ Altun, *Denizden Gelen Kadın*, 55.

¹⁶⁷ Demir, *Modern Feminizm*, 57.

¹⁶⁸ Putnam, *Feminist Düşünce*, 77.

¹⁶⁹ Putnam, *Feminist Düşünce*, 87.

zemin hazırlayacak, kadın bir kat daha kendine ve çevresine yabancılaşacaktır. Marksist feminizmin bu duruma getirdiği çözüm önerileri şu şekildedir:

3.2.2.1. Ev İşlerinin Toplumsallaşması

Bu yaklaşıma göre kadının ev hayatında yaptığı günlük işler kamu alanlarında yapılan işlerden daha önemsiz görünmektedir. Bu da kadının ikinci plana atılmasına neden olmaktadır. Kadına sadece ev işleri tahsis kılınırsa bu onun özgürlüğüne gölge düşürecektir. Bu düşünceyi ortaya atan Benston'a göre kadının kamu kurum ve kuruluşlarında çalışmasını gerçekleştirirken bununla beraber kadından mütemadiyen yemek, temizlik ve çocuklarla ilgilenme gibi işler beklenir; bunlar toplumsallaşmazsa onun daha da köleleşmesine sebep olacaktır.

Çözüm ortaklaşa yemek yeme uygulaması ya da özel mutfağın daha geniş halk mutfaklarına dönüşmesi olabilir.¹⁷⁰ Bu küçük değişiklikler kadını kesinlikle özgürleştiremeyecektir ancak herkesin bu işlerin küçümsenmeyecek kadar zor olduğunu idrak etmelerini sağlayacaktır. Ev temizliği, çocuk bakımı gibi işler topluma mal edildiğinde bir grup olarak kadınlara baskı yapıldığı alanlardan biri ortadan kalkacak ve kadın hak ettikleri saygıyı elde edecektir.¹⁷¹ Hülasa kadının karşılıksız olarak yaptığı yemek, çocuk bakımı, temizlik gibi her şey toplumsallaşmalı ve her birey sorumluluk almalıdır.

3.2.2.2. Ev İşleri İçin Ücretlendirme

Ev işleri için ücreti tek tek (eş, baba, erkek arkadaş) değil de devlet ödemelidir. Bu ödeme ev işlerinden bunalan kadının refah düzeyini artırmalıdır. Eğer devlet ev kadınlara ücret ödemeyi kabul etmezse greve gidilmelidir. Bu grev boşanma olabileceği gibi doğum kontrol yollarını uygulamakla da gerçekleşebilir. Kadın açısından bütün bu başkaldırmalar büyük bir potansiyel güç oluşturmaktadır. Çünkü

---

¹⁷⁰ Putnam, *Feminist Düşünce*, 88.

¹⁷¹ Putman, *Feminist Düşünce*, 88-89.

kapitalizmin çocuk ve erkek iş gücüne sahip olabilmesi için kadına ihtiyacı söz konusudur.¹⁷²

Ev kadınlarına ev içinde cinsiyete dayalı adaletsiz bir görev paylaşımı olduğunu savunan Marksist feministler aynı cinsiyete dayalı iş bölümünün olduğu işyerlerindeki dağılımı incelemeye tabi tutmuşlardır. Sonuç olarak burada birtakım sebeplerden dolayı bazı insanlara çok bazılarına ise az ücret verildiğini saptamışlardır. Yani bir işte çalışan bireyin ücretinin emsalleriyle olan ilişkisini belirlemeye çalışmışlardır. 1980'lerde kadınlar erkeklerin kazandığı her bir dolara karşılık olarak 64 sent kazanmışlardır ve bu fark eğitim, iş deneyimi, ya da işi başarıyla yürütme gibi sebeplerle açıklanmaya çalışılsa da temel sebebin cinsiyet olduğu sonucuna varmışlardır.¹⁷³ Zira bir kamyon şoförünün ya da posta dağıtıcısının hemşirelikten ya da çocuk bakıcılığından fazla ücret alması farklı şekilde açıklanamamaktadır. Kıyaslanabilir değeri savunanlar işverenleri cinsiyet ayrımına göre ücret vermeyi bırakmalarını gerektiğini söyleyerek onları objektif değerlendirmeye çağırmaktadırlar. Kadına bakış açısı işyerinde gerçekten değişirse ev içerisindeki konumunun da yakın gelecekte değişeceğini savunmaktadırlar.

Marksist feministler ailenin ekonomik bir birim olmasını ortadan kaldıran programlara bağlı kalmaktadırlar. Çünkü aile bu şekli ile kapitalist sisteme hizmet etmektedir.¹⁷⁴ Aileye ilişkin basitleşmiş düşüncelere sahiplerdir. Aileyi suçladıklarında onlar bu ailenin duygusal bir birim olarak değil, ekonomik bir birim olduğu temelinde ele almışlardır. Kadının işgücüne girerek özgürlüğünü kazanacağı fikrine sahiptirler.

3.2.3. Radikal Feminist Kuram

Şimdilerde hala oluşumunu sürdüren radikal feminizm kadının özgürlüğüne kavuşmasını sağlamak için ortaya çıkan feminist kuramlardandır. Radikal gruptakiler ataerkil sistemin kadını baskı altına aldığı böyle bir sistemin reforme edilemeyeceği ve ataerkil kurumun tamamen ortadan kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır.

---

¹⁷² Putnam, *Feminist Düşünce*, 90.

¹⁷³ Putnam, *Feminist Düşünce*, 96.

¹⁷⁴ Putnam, *Feminist Düşünce*, 106.

Yıkılması gereken de yalnız ataerkil sistem ve yapılar değil; aile, kilise gibi kadının özgürlüğüne engel olan tüm yapılar olduğunu belirterek çözümü ataerkil yapının ve kapitalizmin ortadan kaldırılmasında bulurlar.¹⁷⁵

Radikal feminizm, feminist yaklaşımlar içerisinde diğerlerine nispetle daha orijinal bir yaklaşımdır. Tarihsel açıdan bakıldığında liberal feminizm yaklaşık üç asır, Marksist feminizm ise yaklaşık bir asırlık bir geçmişe sahip olmasına rağmen, radikal feminizm onlara kıyasla yeni bir akım olarak 1960'ın sonlarına doğru kadın özgürlüğü taraftarlarınca ortaya atılmıştır.¹⁷⁶ Eril düşüncenin kadın bedeni üzerindeki hâkimiyetinin yanlış olduğunu, kadınların bedenleri üzerindeki her türlü kontrolü ellerinde bulundurması gerektiğini vurgulayarak “Bedenimiz bizimdir” sloganıyla kadınlığın sıkıştırıldığı dar kalıpların dışına çıkmışlardır.¹⁷⁷

Radikal feminizmin çoğunluğu tarihsel olarak baskı altına alınan ilk grubun kadınlar olduğunu, en yaygın baskı türünün kadına uygulandığını ve en derin baskı olduğunu iddia etmektedirler.¹⁷⁸ Kadının neden erkeklere boyun eğdiği sorusunun cevabına Marksist feminizm gibi ekonomik olarak değil, biyolojik olarak açıklamaya çalışmıştır. Biyolojik olarak kadın ve erkek farklı roller oynamayı bıraktığında bütün cinsel temelli rollerin ortadan kalkacaktır. Kadın toplumda biyolojik özellikleri sebebiyle bir yandan toplum dışına itilmeye mecbur bırakılırken diğer yandan da annelik statüsüyle üstün görülmektedir. Onlara göre burada bir tutarsızlık bulunmaktadır. Kadın kendi bedeni hakkında söz sahibi olmadığından özgür de değildir. Radikal feministlerin ortaya attıkları çözüm önerileri şöyle sıralanabilir:

3.2.3.1. Cinsiyetçi Sınıf Sistemi ve Yeniden Üretim

Radikal feminizmin iddiasına göre kadın baskısının temel nedeni cinsiyete bağlı sınıflandırmadır ve bunun artık uygulamadan kaldırılması bir zorunluluktur. Kadının neden erkeğe boyun eğdiğini anlamının yolunu ekonomik normlara bakarak değil,

---

¹⁷⁵ Demir, *Modern Feminizm*, 59.

¹⁷⁶ Demir, *Modern Feminizm*, 63.

¹⁷⁷ Coşkun, *Kelam Problemleri*, 65.

¹⁷⁸ Putnam, *Feminist Düşünce*, 115.

biyolojik farklılıklar ekseninde incelemiştir. Bu cinsiyete özgü durumların nasıl değiştirileceği konusunda farklı çözüm önerileri dile getirilmiştir. Yapılacak ilk iş iki cinsin biyolojik farklılığını azaltacak olan üreme teknolojilerinin geliştirilmesidir.

Erkeğin babalık, kadının anne rolünün getirdiği sorumluluklar gebelikten korunma, kısırlaştırma ve kürtajla ilgili geliştirilen yeni teknolojilerle, kadının biyolojik farklılığın getirdiği sorun etkisini azaltacaktır. Bir çocuğu tüpte meydana getirmek ya da rahim dışında büyütme yeniden üretim sürecinde kadının rolünü erkekler ile eşit hale gelecek bu da biyolojik olarak eşitliği sağlayacaktır. Sun'i döllenme, anlaşmalı annelik gibi yeni metotlara uygun kanunî düzenlemeler yapıldığında çocuk doğuran kadın ona bakmak gibi bir zorunluluğa katlanmayacak, çocuk bakmak isteyen de çocuk doğurmak zorunda olmayacaktır. Yeniden üretimde kadın ve erkek farklı roller oynamayı bıraktıklarında bütün cinsel temelli roller de ortadan kalkacaktır.¹⁷⁹ Kısaca teknolojinin yardımıyla kadınların kurtuluşu karınlarından başlayacaktır.¹⁸⁰ Böylece üreme gerçekleşeceği için lezbiyenliğe ya da erkeklerin homoseksüelliğine, heteroseksüelliğine özgürce seçilmiş bir alternatif olarak bakılabilecek en azından onur kırıcı bir sapıklık olarak nitelendirilmeyecektir.¹⁸¹

3.2.3.2. Anneliğe Bakış Açıları

Radikal feministler anneliğe pek sıcak bakmamışlardır. Kadınlar ne kadar çok kamu sektörüne girerlerse girsinler, normal yollarla üretimi gerçekleştirdikleri sürece hiçbir şey değişmeyecektir ve çocuk doğurma mutluluğu ataerkil bir mittir.¹⁸²

Radikal feministlerden bazıları yerleşik annelik anlayışını üç varsayıma dayandırmaktadırlar:¹⁸³

Birinci Varsayım: Kadınlar anneliğe bir ihtiyaç, bir zorunluluk gözüyle bakarlar. Radikal feministlere göre bu sorgulanması gereken bir durumdur. Eğer toplum

¹⁷⁹ Putnam, *Feminist Düşünce*, 119.

¹⁸⁰ Demir, *Modern Feminizm*, 85.

¹⁸¹ Putnam, *Feminist Düşünce*, 118.

¹⁸² Putnam, *Feminist Düşünce*, 121.

¹⁸³ Demir, *Modern Feminizm*, 67-68.

bireylere cinsiyet farklılığına göre roller kazandırmazsa, kadınların anne olmak isteyip istemeyeceği belirsizdir. Kadına anne olma isteği toplumla birlikte medya ve kurumlar tarafından benimsetilmektedir.

İkinci Varsayım: Ataerkil sistem bütün annelerin çocuğa ihtiyaç duyduklarını ve bunun olmazsa olmaz bir zorunluluk olarak kabul ederler. Radikal feministlere göre; çocuk sahibi olmayan kadınların tam anlamıyla tamamlanamayacağı düşüncesi yanlıştır.

Üçüncü Varsayım: Çocuğun kendisini doğuran bir anneye ihtiyacı vardır ama onu büyütecek bir annenin varlığı zorunluğu değildir.

3.2.3.3. Kadının Denetimi Meselesi

Kadınlar kendi bedenleri üzerinde söz sahibi olmalıdırlar. Kadınların çocuk doğurması meselesi birçok yerde devlet politikası haline gelmiştir ve bunu politika haline getirenler de çoğunlukla erkeklerdir ve kadın kendi bedeni hakkında hiçbir şekilde söz sahibi değildir. Aynı durum kürtaj meselesi için de geçerlidir. Cinsel taciz, tecavüz, kadın kaçıırma gibi şeyler, hep erkeklerin kadının bedeni üzerinde hak iddia etmelerinden kaynaklanmaktadır. Kadın cinselliğinin erkekler tarafından kontrol edildiğinin diğer bir göstergesi de pornografidir.¹⁸⁴ Doğumun denetlenebilmesine kadar geçen süre içerisinde kadın biyolojik yapısından dolayı mağdur olmuştur. Acılı doğumlar, süt verme ve çocuk bakımı kadınları baba, kardeş veya eş gibi bir başka erkeğe bağımlı haline getirmiştir.¹⁸⁵ Radikal feministlerin istekleri kadının kendi cinselliğini kontrol edebilme hakkına sahip olmasıdır.¹⁸⁶

Sonuç olarak Radikal feministler kadınların erkekler tarafından denetim altında olmasının temel gerekçesinin biyolojik farklılıklar olduğunu öne sürmüşlerdir. Radikal kadın hareketi başlığı altında farklı kadın hareketleri de yer almaktadır. Bu hareketler

---

¹⁸⁴ Putnam, *Feminist Düşünce*, 175.

¹⁸⁵ Atan, *a.g.m.*, 15.

¹⁸⁶ Atan, *a.g.m.*,12.

kadını bir grup ya da sınıf olarak tanımlamaktadırlar. Kendi bedeni üzerinde söz sahibi olma isteği 1960'lı yıllarda doğum kontrolü ve kürtaj taleplerine dönüşmüştür.¹⁸⁷

3.2.4. Sosyalist Feminist Kuram

Sosyalist feminizm, marksist ve radikal kuram arasında bir geçiş olma özelliği taşır¹⁸⁸ ve bu iki kuramın kesiştiği bir noktada bulunmaktadır. Sosyalist feministler kadına yapılan baskının nedeninin ekonomik olarak değil, çok yönlü olarak ele almışlardır. Kadının biyolojisi sebebiyle toplumla olan ilişkisi ve bu durumun kadın ve erkeğe yüklediği birbirinden farklı misyonları vardır.

Marksist feminizmin ve radikal feminizmin eksiklikleri giderebilmek ve kadınların ezilmesinin sebeplerini en geniş açıdan açıklayabilmek için iki teori geliştirmişlerdir:

2.3.4.1. İkili Sistemler Kuramı

Kadına yönelik baskıyı tam olarak açıklamak istemişlerdir. Ataerkilliğin ve kapitalizmin farklı olaylar olarak incelemişlerdir. Daha sonra bu olayların diyalektik olarak ilişkilendirilmesine dayanan görüştür.¹⁸⁹

3.2.4.2. Birleşik Sistemler Kuramı

İkili sistem kuramcılarına karşı olarak ortaya çıkan bu kuram kapitalizmi ve ataerkilliği bir tek kavrammış gibi birlikte kullanarak incelemişlerdir ve bu yönüyle ikili sistem kuramından daha önemli bir noktadır. Çünkü eğer kadınlara yönelik baskının tüm boyutlarının süzulebileceği kavramsal bir merceğe varsa, tüm feminist kuramları birleştirmek mümkün olabilir.¹⁹⁰

Sosyalist feminist Alison Jaggar kadınların cinsellik, annelik, çalışma hayatı gibi birden fazla alanda bulunduğundan parçalanma yaşamış olduklarını düşünür. Bu parçalanma onları kendilerine yabancılaştırmıştır. Annelik de kadın için yabancılaştırıcı bir kurum haline gelmiştir. Erkek düşüncesinin hâkim olduğu tıp

---

¹⁸⁷ Coşkun, *Kelam Problemleri*, 66.

¹⁸⁸ Altun, *Denizden Gelen Kadın*, 60.

¹⁸⁹ Putnam, *Feminist Düşünce*, 273.

¹⁹⁰ Putnam, *Feminist Düşünce*, 274.

bilimiyle anneler üzerindeki sorumluluk o kadar fazladır ki kadın ideal çocuk yetiştirme yöntemlerini öğrenmek ve bunları doğru bir biçimde uygulamak için çabalar. Kadına o kadar güvensiz olduğu hissettirilmiştir ki kendi düşüncelerini kamu önünde söylemeye çekinir.¹⁹¹

3.2.5. Kültürel Feminist Kuram

Kültürel feminizm kadın haklarını savunmanın yanında, toplumsal yaşamın kültürel dönüşümünün gereğine odaklanmış, kadın ve erkeğin benzer özelliklerini değil, kadının farklılıklarını ortaya koymayı hedeflemiştir.¹⁹² Kültürel feminizm feminizm ile büyük bir mücadele örneği vermektedir. Akımın temel argümanı bütün kadınları farklılıklarına rağmen nasıl bir araya getirebilirizdir. Buna önerdikleri yol kız kardeşlik ve dostluk için çalışmaktır. Bu çalışma denendiğinde görülecek ki herkes aynı şeyin peşindedir. O da insanın kendi olma hakkıdır.¹⁹³

Kadın dayanışmasının çok önemli olduğunu sürekli dile getiren kültürel feministlere göre annelik ve doğurganlık diğer kuramların düşündüğünün aksine güçsüzlük ve zayıflık değil bir güç göstergesidir ve kadın bedenini farklı kılan bu özellikler onda farklı gelişmelere sebep olabilir.

Simone De Beauvoir, fitri olarak doğuştan getirdiğimiz cinsiyet ile sonradan aile ve toplumun etkisiyle şekillenen cinsiyet kavramını incelemiştir ve kadının öteki olduğunu belirtmiştir. Çünkü o, bir erkek değildir. Erkek kendi kendine yetebilen özgür bir varlıktır. Kadının anlamını ise kendisi değil başkaları belirlemektedir. Kadın kendini nesne durumundan kurtulup özne olarsa erkekler gibi kendisini bir kalıba koyan tanımları aşması gerekmektedir.¹⁹⁴ Aksi halde öteki veya bir nesne olmaktan kurtulamayacaktır. Kadının önündeki en büyük engel kendi bedenidir. Evlilik, annelik, çocuk büyütme, hizmet gibi alanlar kadının tek varolabileceği alanlar olarak

---

¹⁹¹ Coşkun, *Kelam Problemleri*, 67.

¹⁹² Coşkun, *Kelam Problemleri*, 62.

¹⁹³ Putnam, *Feminist Düşünce*, 405.

¹⁹⁴ Simone De Beauvoir, *Kadın, "İkinci Cins" Bağımsızlığa Doğru*, çev. B.Onaran (İstanbul: Payel Yayınları, 1993), 16.

belirlendiği için bu alanlar dışında var olmasına izin verilmemiş, her türlü aşkınlıktan alıkonulmuştur.¹⁹⁵

Ekonomik bağımsızlık kadını erkeklerin oyuncağı haline getirmiştir. Kadın için özgürlüğünü kazanmak için çalışmaktan başka çıkar yol yoktur. Bu kurtuluş ancak toplu bir şekilde olabilir ve öncelikle kadının ekonomik açıdan dönüşümünün sağlanması gerekmektedir.¹⁹⁶

Yasaları, kuruluşları, toplumsal cinsiyet rollerini ya da bütün toplumsal düzeni değiştirmek kadın ve erkek eşitliğini sağlamak için yeterli gelmeyecektir. Kadının varlığı hormonlarıyla ya da duygularıyla değil, kendi bedeni ve bunun dünyayla olan ilişkisi belirlemektedir. Özgürlüğün egemenliğini gerçekleştirebilmek için Beauvoir'a göre öncelikle her iki cinsin aralarındaki ayrılıkları bir kenara itip, içerisinde yalının barınmadığı bir kardeşlik kurumunun tahsis edilmesi gereklidir.

Delphy'e göre toplumun belirlediği cinsiyet özellikleri fitri cinsiyetten önce gelmektedir. Cinsiyet ise tarihsel ve toplumsal şekillenen, dönüşüm geçiren bir yapıya sahiptir. Ancak toplum bu yapıyı doğallık kabulüyle algılamış ve çocuk bakımından ev işlerine kadar her konuda kadının sorumlu olmasını doğallık olarak kabul etmiştir. Ancak doğal olmayan yanlış değil, alışılmış kalıpların dışında olmasıdır. Alışılmış olan her şey de zaman içerisinde doğal olarak görünür. Doğru olan da budur. Çünkü kadının erkeğe bağımlılığı her zaman geçerliliğini koruyan bir gelenek olarak algılandığı için uzaklaşmak da yanlış bir durum olarak anlaşılır.¹⁹⁷ Ancak bu doğallık kabulü görüldüğü gibi geleneklerle sıkı sıkıya bir bağlılık içerisindeydir.¹⁹⁸

3.2.6. İslâmî Feminizm

İslâmî feminizm kavramı daha çok İslâm kültürünün yaşandığı yerlerde gelişen bir kavramdır. Müslüman kadınların bir birey olarak kendilerine uygun bir konum bulma

---

¹⁹⁵ Beauvoir, *Kadın*, 35-38.

¹⁹⁶ Beauvoir, *Kadın*, 41.

¹⁹⁷ Mill, *Kadının Özgürleşmesi*, 22.

¹⁹⁸ Mill, *Kadının Özgürleşmesi*, 35.

gayretlerini ifade etmektedir. Bu gayretleri entelektüel Müslüman kadınların din ve gelenek içerisinde kadının konumunu ele aldıkları araştırmalarında yer almaktadır.¹⁹⁹

19. yüzyılda sistemli bir hale gelen feminist söylemin, İslâm kültürünü hangi durumlarda ve nasıl etkilemeye başladığını tespit edilebilmesi için etkileme sürecini, bu süreçte batılı feminizmle işbirliği yapan oryantalizm, sömürgecilik, milliyetçilik gibi birden fazla etkenle birlikte değerlendirmesi gerekmektedir. 20. yüzyılın sonuna doğru Müslüman kadınlar, Müslüman dünyadaki kadının sorunlarını batılı feminist söylemlerin de etkisiyle sorgulamaya başlamışlardır. Böylece, İslâm kültürü içinde feminist söylemden az veya çok etkilenen, kadın haklarının savunuculuğu yapan bir söylem ortaya çıkmıştır. Bu yeni söylem, kadın çalışmaları alanına fayda sağlayan bir literatür de ortaya çıkarmaya başlamıştır. Son yıllarda, entelektüel Müslüman kadınların din ve gelenek içinde kadının durumunu dile getirdikleri yaklaşımlar İslâmi feminizm olarak adlandırılmış ve bu entelektüel Müslüman kadınlara da İslâmi feminizm denilmiştir.²⁰⁰

Söylemin ortaya çıkışında ve ilerleyişinde İran, Mısır ve Malezya'daki gelişmeler önemli bir yer tutmaktadır. İran'da kadın, İslâm ve İslâmi feminizm konusunda en dikkat çekici ve tartışmalı ülkelerden biri olmuştur. Genel olarak, İran'da İslâm, feminizm ve kadın konusunda 1979 devriminden (şeriata dönüş) ve sonraki süreçte kadınların yaşadıkları mağduriyetler sebebiyle kadınlar yerli bir kadın hareketi oluşturmuştur. Devrim sonrası Aile Hukuku'nun eski şeriata göre düzenlenmesi ve bu nedenle kadınların mağduriyetinin ortaya çıkması hak mücadelesinde yeni bir kadın söyleminin oluşumuna zemin hazırlamıştır. Bu düşünce sistemi cinsiyet eşitliğini müdafaa etmek ve Kur'ân-ı Kerim'in cinsiyet eşitliğini kabul ettiğini dile getirmek için mücadele içindedir. Mısır'da kadın hareketleri on dokuzuncu yüzyılda başlamış ve yirminci yüzyılda ise erkek reformculardan bağımsız bir şekilde devam etmiştir. 1919 yılında Kahire'de kadınlar İngiliz sömürüsüne karşı miting düzenlemişler daha sonra ise Mısır Feministler Birliği'ni kurmuşlardır.²⁰¹ İslâmi feminizmin gelişmesine

---

¹⁹⁹ Ayşe Güç, "İslâmi Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları" *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/ 2 (2008), 649- 650.

²⁰⁰ Güç, İslâmi Feminizm, 651.

²⁰¹ Aksu Bora, Ortadoğu'da Kadın Hareketleri: Farklı Yollar, Farklı Stratejiler. *İ.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi* 39/55, (2008), 55-69.

katkı sağlayan ve kadın hareketini görünür kılan Mısır'da kadınlarca çıkarılmış bazı dergiler de bulunmaktadır.²⁰² Örneğin, “Al-Fatah (Genç Kız)” dergisi Mısır'da kadınlar tarafından çıkarılan ilk dergidir. Dergi, 1892 yılında Hind Nawfal tarafından İskenderiye’de çıkarılmıştır. Dergiler kadınların fikirlerini ve savundukları ideolojileri yazıya aktardıkları, istedikleri hayatı cesurca dile getirdikleri bir alan haline gelmiştir. Mısır'da feminizm Batı'daki ile net bir şekilde ayrılmaktadır. Mısır'daki kadınlar söylemlerinde büyük oranda İslâm'ı kaynak göstererek mücadele içinde olmuştur.

Malezya'da İslâmi feminizme bakıldığında karşımıza “Sisters in Islam (SIS)” grubu çıkmaktadır. Müslüman kadın aydınlarından oluşan bu grupta İslâmi kadın hakları araştırılarak bu alanda fikir alışverişi yapılmaktadır. İslâmi Kız Kardeşler, Müslüman Kız Kardeşler, İslâmi Kız Kardeşler gibi adlandırmalarla ülkemizde bilinen SIS grubunun kurucuları Amina Wadud-Muhsin, Askiah Adam, Rashidah Abdullah, Norani Othman, Zaniah Anwar, Rose Ismail, Salbiah Ahmad ve Sharifah Zuriah Aljeffri gibi entelektüel 66 Müslüman kadınlardır. SIS grubunun bugünkü anlamdaki temelleri 1989 yılında atılmıştır.²⁰³

İslâmî feminizm, fırsat eşitliğin ve adaletin temel ilkeleriyle hareket ederek cinsiyetçi yaklaşımların gerçek anlamlarının ortaya çıkarılması için İslâmi ictihadların tekrardan ele alınması ve tefsirlerin yeniden yorumlanmasını istemektedir. Müslüman tarih yazımında konum ve rollerinin iyileştirilmesi yine islâm tarihi'nin kadınca ve feminist bir bakış açısıyla gözden geçirilerek düzeltilmesini gerekli görmektedir. Kısacası kadını temel alan feminist bir müslüman düşüncenin geliştirilmesini amaçlamaktadırlar.

Yukarıda bahsi geçen feminist kuramlar ile İslâmi feminist yaklaşım arasında temel farklılıklar mevcuttur. Bu farklar daha çok kadın bedeninin denetimi ve aile kurumunun varlığı gibi konularda kendini göstermektedir. Aile kurumunun ortadan kaldırılması fikri mevcut değildir ve kutsal bir yapı olarak varlığını korumaktadır. Batılı feminist söylemde kadının kendi bedeni üzerinde söz sahibi olduğunu gösteren

---

²⁰² 1914 yılında 15 adet kadın dergisi bulunmaktadır. Türkçe isimleriyle “Kadınların ilerlemesi”, “Ni’lin Kızı”, “Erdem”, “Mısırlı Kadın” bunlardan bazılarıdır.

²⁰³ Senem Gürkan, Yaşar Barut, Feminizmden Esinlenen İslâmi Bir Oluşum: Sisters in Islam (SIS). *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD)* 1/1, (2021) 41-53.

kürtaj, cinsel özgürlük gibi istekler İslâmi feminizmin söyleminde yer almamaktadır. Kadın bakış açısı ile İslâmi kaynakların yeniden ele alınması, üzerinde inceleme yapılması ve yorumlanması ön plandadır. İslâmi feministler, kadınlara karşı oluşturulan bu ikinci cins muamelenin gerçekte İslâm dışı olduğu ancak bunu İslâm ile etiketleyerek meşru göstermeye çalıştıklarını dile getirmişlerdir.

Bununla beraber, İslâmi feminizm olarak vasıflandırılan bu söylemler teori olarak değerlendirilemezler. İslâmi Feminizmi bir kuram olarak ele almak yerine düşünsel düzlemde eleştirel bir kadın söylemi olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Çünkü feminizm olarak nitelendirildiği için bu kadın söyleminde, feminist bir düşüncede olması gerektiği düşünülen unsurlar aranmakta ve yapılan eleştirilerde de batılı feminizm belirleyici olarak rol oynamaktadır.²⁰⁴ İslâmi feminist söyleme yöneltilen eleştiriler, bu anlamda kendini tekrarlayan bir döngünün içinde kalmaktadır. Bu sebeple İslâmî feminizme, feminizmin İslâmi versiyonu olarak değil feminist söylemin düşüncelerinden faydalanan bir kadın söylemi olarak bakmak daha doğru olacaktır.²⁰⁵

İslâmi feministlerin çoğunluğu Kur'ân'ın günümüz şartlarını göz ardı etmeden, kadın merkezli bir bakış açısıyla yeniden yorumlanmasının gerekli olduğu düşüncesindedirler. Böyle bir okuma yapıldığında vahyin indiği kültür ve dönemin sosyal durumu ortaya konulacak, bu şartlara göre âyetlere yapılan yorumların artık geçerli olmadığı sonucuna ulaşılabilecektir. İslâm dininin kadınları erkeklerden daha aşağı bir konumda olarak belirttiği düşünülen bazı âyetlerini yeniden tahlil ederek İslâm'ın temelinde her iki cinsin de eşit haklara sahip olduğunu ancak dinin yorumlarında ve gelenekte bu eşitliğin kaldırıldığını ispatlamaya çalışmaktadırlar.²⁰⁶ Bu bağlamda İslâmi feminist söylemin, İslâm ülkelerindeki toplumsal cinsiyet eşitsizliğini üreten din değil ataerkil sistemdir ve bu gelenekle mücadele edilmelidir. İslâmi feminizm Kur'ân'ı baz aldığını söyleyerek ve birçok hadisleri birtakım sebeplerle ekarte ederek İslâm'ın kadın erkek eşitliğine bağlı bir din olduğunu ortaya koymaya çalışan bir

---

²⁰⁴ Güç, *İslamcı Feminizm*, 670.

²⁰⁵ Hatice Aynur Şahin, "İslâmi Feminizm ve Feminist Kuran Okumaları Üzerine Bir Değerlendirme", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/3, (2013) 89-122.

²⁰⁶ Bknz Hidâyet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri* (İstanbul: Otto Yayıncılık, 2018).

söylemdir. Bu söylemi destekleyen ve bu söyleme yönelik eleştiriler mevcuttur. Öncelikle ortaya koyduğu kazanımları ve imkanları ele alınacak sonrasında İslâmi feminizme yönelik eleştirileri incelenecektir:

3.2.6.1. İslâmi Feminizm’in İmkanları

İslâmi feminizm üzerine yazan birçok akademisyenin İslâmi feminizmi destekleyen iki ana savı vardır. Bu savlardan biri, cinsiyetçilik ve ataerkilliğin İslâm’ın özünde olmadığı, toplumsal yapılarda oluştuğu iddiasına odaklanmaktadır. Seedat’a göre “İslâmi feminizm” yalnızca ataerkilliğin ilahi olmadığını savunmaz aynı zamanda Kuran’ın savunduğu şekliyle insan eşitliğine ve sosyal adalete teşvik eder dolayısıyla potansiyel eleştiri alanlarını cinsiyetin ötesine ve aralarında ırk, çevre ve ekonomi gibi geniş bir eşitsizlikler dizisine genişletmektedir.²⁰⁷ Margot Badran, İslâmi feminizmi seküler feminizmden daha radikal” olarak ele alır; çünkü onlar cinsiyet eşitliğinden ziyade cinsiyet tamamlayıcılığını savunmaktadır. İslâmi Feminizm, özellikle Asya Müslüman ülkelerinde, eşitlik yerine hakkaniyete odaklanmakta ve ayrı veya farklı ama eşit oldukları için cinsiyet rollerini rakip değil destekleyici olarak görmektedir.

Diğer bir sav ise kadınların İslâmi çerçeveler içinde toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik kazanımlarıdır. Bu grupta yer alan Mir-Hosseini’ye göre, İran’daki Devrim, sanılanın aksine ulusun toplumsal cinsiyet bilincini yükseltmiş ve buradaki Müslüman kadınlar, İslâm’a inanmakla iki cins arasında eşitliğe inanmak arasında bir zıtlık olmadığını fark etmişlerdir. Bu aktivistler adalet ve eşitliği neyin oluşturduğu ve onlara ulaşmanın en iyi yolunun ne olduğu konusunda hemfikir olmasalar da hepsi kadınlar için adalet ve eşitlik arayışındadır.

3.2.6.2. İslâmi Feminizm’e Yönelik Eleştiriler

İslâmi feminizm söylemi ortaya çıktığı andan itibaren birçok kesim tarafından da eleştirilen bir söylem olmuştur. Feminizm ve İslâm arasındaki gerilimlerin aşılabilir olduğunu iddia etmektedirler. Bununla birlikte gerek geleneksel ataerkil İslâm yorumcularının gerekse seküler feministlerin söyleme getirdiği en büyük eleştiri İslâm ve feminizm kavramlarının yan yana gelmesinin olanaksız olduğudur.

---

²⁰⁷ Breanna Ribeiro, *İslâmî c Feminism: A Discourse of Gender Justice and Equality*. Religious Studies Major, Senior Thesis, Linfield University (2014), Oregon.

Geleneksel ataerkil İslâm yorumcuları genel olarak Batı ürünü olan feminizm üzerinden hareketi eleştirmektedir. Onlara göre İslâmi feminizm temelde feminizmin yöntemlerini kullanmaktadır. Bazılarına göre İslâmi feminizm söylemini üretenler İslâm'ın batılılaşmasına sebep olmaktadır.

İslâmi feminist söylemi üreten kadınlar feminizmin temel argümanlarını kullanarak feminizmi Kur'ân'a uydurmaya çalışmakta ve onu neredeyse bir kadın hakları dokümanı olarak görmektedir.²⁰⁸ Onlar toplumsal cinsiyet eşitliğinin modern ve yeni bir kavram olduğunu göz ardı etmekte ve dahası Kur'ân ayetlerini cinsiyet eşitliğinden yana olması gerektiği inancıyla okumaya başlamakta ve bu da hatalı bir analize neden olmaktadır. İslâmi feminizm olarak vasıflandırılan bu söylemler teori olarak değerlendirilemezler. İslâmî feminizmi bir kuram olarak ele almak yerine düşünsel düzlemde eleştirel bir kadın söylemi olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Çünkü feminizm olarak adlandırılabilmesi için, feminist bir düşüncede olması gerektiği düşünülen unsurlar aranmakta ve yapılan eleştirilerde de batılı feminizm belirleyici olarak rol oynamaktadır. Bu sebeple İslâmî feminizme, feminist kuramın düşüncelerinden kendine uygun olanı benimseyen bir kadın söylemi olarak bakmak daha doğru olacaktır.

Genel olarak feminist yaklaşımları incelediğimizde kadının özgürleşmesi sorununu farklı bakış açılarıyla ele alarak erkek egemen toplum düzenini cinsiyet ayırımı olmadan daha yaşanılır bir topluma dönüştürmeye çalışmaktadırlar. Bu kuramların çoğuna keskin bir sınır koymak oldukça zordur. Ancak onlar burada keskin bir son söze gerek olmadığı kanaatindedirler. Çünkü keskin bir sınırlandırma ve nihâyet olmadığından gelişmeye, ilerlemeye, yeniden düşünmeye ve genişlemeye her zaman bir yer olacaktır. Bu entelektüel süreçler her şeyi bilme ve kesin bir doğru gibi despot bir tuzaktan da uzak tutacaktır.²⁰⁹

Feminist düşüncelerden bazıları kadınların çıkmaz sokakta bocalanmalarına neden olmakla birlikte bazı düşünceler kadınları kendi özgürlüklerine birkaç adım daha

---

²⁰⁸ Güç, İslâmi Feminizm, 411.

²⁰⁹ Putnam, *Feminist Düşünce*, 19.

yaklaştırmış olduğunu savunmaktadırlar. Feminist düşünce çok çeşitli olduğundan ilk algı bir karışıklık, bir uzlaşmazlık gibi görünse de daha yakından incelendiğinde yeni bir hayat tarzı sunmaktadır. Feminist düşüncede değerli olan bir şey de bir başlangıcının olmasına rağmen bir sonunun olmaması ve önceden belirlenmiş bir amacı olmadığından her bir kadına kendi düşüncelerini düşünme imkânı veriyor olmasıdır. Şurası açık ki doğru değil, doğrular kadını özgür kılmaktadır.²¹⁰ Onlara göre feminizm kuramlarının fazla olması kadının özgürleşmesi için daha fazla çözüm yolu demektir.

Çalışmamızda yer verdiğimiz feminist akımların dışında anarşist feminist kuram, varoluşçuluk, psikanaliz ve feminizm, Fransız feminist kuramı, farklılıkların dayanışması: üçüncü dalga, siyah ya da renkli feminist kuram, lezbiyen feminist kuram, eko-feminizm, genç kuşak ve feminizm: post-feminizm vs. gibi kendi içinde birçok dallara ayrılan feminist kuramlar söz konusudur.²¹¹

3.3. Feminizmin Kur'ân Bağlamında Değerlendirmesi

Kadın konusu tartışılmaya başladığından itibaren parçacı, tamamlayıcılıktan kopuk bir tarzda ele alınmaktadır. Kadın olsun erkek olsun konu bütünsellikten uzak bir tarzda ele alındığında benlik ön plana çıkmakta bu da bencil insan tipini ortaya çıkarmaktadır. Hangi akım ya da din çerçevesi olsun ele alınan görüşün tüm insani yönleriyle “hak” kavramına olduğu kadar “sorumluluk” kavramına da yer vererek incelenmesi gerekmektedir.

İnsan, arkadaşlık Kur'ân, paylaşan, yardımlaşan bir varlıktır. Bu insan olmanın vazgeçilmez bir şartıdır. Kadının toplum içerisinde üstlendiği rol, ona verilen konum bir sorun olarak ele alınıp eksikler dile getirilmelidir. Ancak bu yapılırken erkek cinsiyetiyle kıyaslamadan, insan fitratından ve en önemlisi Allah-İnsan ilişkisinden bağımsız olamayacağı bilinmelidir.

²¹⁰ Putnam, *Feminist Düşünce*, 469.

²¹¹ Bu başlıklar Hakan Altun'un Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın adlı doktora tezinden alınmıştır.

İslâm'ın erkeğe olan bakış açısı ve kadına olan bakış açısı aynıdır. Ama bakış açısının aynı olması, ikisinin mutlak anlamda eşit olması demek değildir. Kadın ve erkek arasındaki mutlak eşitlik söylemi gerçeği yansıtmamaktadır. Bununla beraber iki cinsin eşit olmamaları birbirinden üstün, önemsiz ve düşman olmalarını gerektirmez. Ancak kadın erkek eşitliği, modern kültürün en fazla anlam verdiği kavramlardandır. Bu fikrin değer kazanmasında feminizm hareketinin çalışmaları etkili olmuştur. Hareketin temelinde erkeğin kadın üzerindeki baskısına tepki yatmaktadır. Oysa hem kadın hem de erkek biyolojik, sosyal ve kültürel rolleri konumları açısından eşit değil eşdeğer bir varlıklardır.²¹² Kadın ve erkek arasındaki doğuştan gelen fitri farklılık eşitliği geçersiz kılmaktadır. Bundan dolayı Kur'ân'da ve sahih hadislerde kadınlık ve erkekliğin bir yaratılış gerçekliği olarak eşdeğerlilik ve tamamlayıcılık kavramlarının ön planda olduğu görülür.²¹³ Peygamberimiz'in "Sizin en hayırlınız kadınlara karşı en hayırlı olanınızdır."²¹⁴ ifadesi hayırlı olmayı kadına karşı iyilik ve sevgi dolu olmaya bağlayan, erkeğin seviyesini kadına karşı takındığı tavırla ölçen bir bakış açısıdır.

Kadın ile erkek arasında bir değer problemi şayet var olsaydı Hz. Muhammed neden kız ve erkek çocuk arasında ayırım yapmayı uygun görmemiş "Allahtan korkun ve çocuklarınızın arasında adil davranın."²¹⁵ buyurmuştur? Kadınların Mescid-i Nebevi'de cemaate katılmalarını istemiş ve erkeklerin onlara engel olmamaları konusunda neden uyarılmıştır?²¹⁶ Neden kendisiyle birlikte savaşa katılan kadınlara o güne kadar görülmemiş bir şekilde ganimetten haklarını vermiştir?²¹⁷ Çünkü Resulullah kadının yaratılıştan gelen değerini ve sorumluluğunu ortaya çıkarmaya çalışmıştır. Câhiliyeden kalma cinsiyet algısı ve bunun beraberinde getirdiği kadının ikinci sınıf konumunu değiştirmeye çalışmış insan odaklı bir bakış açısı hedeflemiştir. Kur'ân perspektifinde ve Peygamber sünnetinde cinsiyet değişkeniyle alakalı olarak bütüncül bir değerlendirme yapıldığında net bir şekilde ortaya çıkan durum kadınıyla

---

²¹² Saffet Köse, *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu* (Konya: Köse Yayınları, 2014), 131.

²¹³ Bkz. en-Nisâ 4/124, en-Nahl 16/97, et-Tevbe 9/171, Âli-İmrân 3/195.

²¹⁴ İbn Mace, "Nikah", 50.

²¹⁵ Buhâri, "Hibe", 13.

²¹⁶ Buhâri, "Cuma", 13.

²¹⁷ Ebu Dâvud, "Cihad", 141.

erkeğiyle insanın yeryüzünde sorumlu olarak yaratıldığıdır. Yeryüzünde sorumlu halife olma noktasında kadınla erkek arasında bir fark yoktur.²¹⁸

Feminizmin ele aldığı görüşleri kadın açısından incelediğimizde, ortaya çıkan durumun kendi içinde birçok tutarsızlık barındırdığı ortaya çıkmaktadır. Her iki cinsin de yaratılış itibarıyla birbirinden farklı ve özgün olan özelliklerini göz ardı eden bu akımın, çözüm olarak ortaya sunduğu fikirlerin kendisi bir sorun oluşturmaktadır. Feminizm kadını cinsiyetinden uzaklaştırırken, cinsiyetinden kaynaklı sahip olduğu rollerine de yabancılaştırmaktadır. Bu da kadına zarar vermektedir. Feminizmin kadının haklarını ve konumunu bu düşünceleriyle kazandıramadığı bilinen bir gerçektir.

İslâmi bir bakış açısıyla feminizm'in yanılgılarını ve yanlış anlamlandırdıkları bazı konuları şu şekilde ele alınabilir:

3.3.1. Özgürlük Anlayışı

Batı tarih ve düşünce yapısının temelinde ikili bir bakış açısı mevcuttur. Yani dini ve dünyevi işler hep bir ayırım içerisindedir. Bu açıdan Batı, Allah ile olan ilişkilerinde sürekli uçlara doğru gidip gelmiştir. Ya Hristiyanlıktaki asli günah ilkesi sebebiyle insanın doğuştan günahkâr olduğu benimsetilmiş ya da günümüzde olduğu gibi insan sorumluluklarından uzaklaştırılarak her alanda özgür olacağı bir dünya algısı tasarlanmaya çalışılarak kendini tanrı konumuna geçirmek istemiştir.

Özgürlük, insanı diğer canlılardan üstün kılar. Fakat insan sınırsız özgürlüğe sahip değildir. Sonsuz iradesiyle seçip yaptıklarından sorumlu olmayan tek varlık âlemlerin Rabbi Allah'dır. Durum böyle olunca her insan özgürlüğünün nerede başlayıp nerde biteceğini, kendisine verilen özgürlüğün hangi sorumlulukları beraberinde getirdiğini bilmelidir.

---

²¹⁸ Şule Albayrak, *Kadın Olmak İslâm, Gelenek, Modernite ve Ötesi* (İstanbul: İz Yayıncılık,2019), s.37.

İslâm “tevhid” ilkesiyle hareket eden bir yapılanmaya sahiptir. Tevhid sadece Allah’ın varlığı ve teklifi değil, geniş anlam dünyası ve bu anlamların pratik dünyadaki karşılıklarını ifade eder. Kâinattaki tüm varlıkların tek kaynağı Allah’tır. Bu da aslında kadın ve erkeğin arasında çatışmanın değil, uyum olması gerektiğini ifade eder. İnsan özgür olmakla birlikte aynı zamanda bir kuldür. Bir kul olarak yapması gereken vazife ve sorumluluklar vardır. “*Biz emaneti göklere, yerküreye ve dağlara teklif ettik, ama onlar bunu yüklenmek istemediler, ondan korktular ve onu insan yükledi.*”²¹⁹ Âyeti de insanın kadınıyla erkeğiyle sorumlu olduğuna dikkat çeker. Emanet kavramı üzerinde müfessirler farklı tanımlamalar yapmışlardır. İnsanların birbirlerine karşı emanet olarak bıraktığı şeyler,²²⁰ insanın kendi bedeni ve azaları,²²¹ iman ve imanla ilgili hususlar,²²² akıl ve seçme hürriyetidir²²³ gibi tanımlar yapılmıştır. İnsan emirler karşısında irade hürriyetini elde etmiştir. Âyet incelendiğinde emanetin insanı sorumlu kılan bir şey olduğu anlaşılmaktadır. Bu da diğer bütün emanetleri kapsayan akıldır. İnsan emir ve yasaklara cinsiyet ayrımı yapılmadan sorumludur.

Kur’ân’da insanın en güzel bir surette yaratıldığı ve kendisine verilen irade ve yetenekleriyle yeryüzüne Allah’ın halifesi olarak gönderildiği ifadeleriyle insanın konumuna dikkat çekilmektedir. Bu sorumlulukta kadın ve erkek ayrımı yapılmamış her iki taraf içinde sorumluluğun geçerli olduğu belirtilmiştir. Halife kendinden öncekine vekil kılınan, birinin yerine geçen kimse demektir.²²⁴ Bu görev ona Allah tarafından verilmiştir. Dolayısıyla insan, yeryüzünde ortaya koyacağı tasarruflarında kendi sorumluluklarının bilincinde olarak Allah’ı şuur haline getirebilen bir varlık olmak durumundadır.²²⁵ Her ne kadar biyolojik farklılıklar dikkate alınarak sorumluluğun işlevlerinde farklılıklar var ise de Allah’a karşı sorumlu olma noktasında bir farklılık yoktur.

---

²¹⁹ el-Ahzap 33/72.

²²⁰ Taberi, *Camîu’l Beyân*, 10/341, Muhammed Ali Sâbuni, *Safvetu’t Tefâsir* (İstanbul: Dersâadet,t.y.), 2/540.

²²¹ Abdurrahman Celalüddin, *ed Durrü’l Mensur fi’t Tefsirul Mensur* (Beyrut: Dâru’l Fikr, 1993), 2/540.

²²² Mahmud b. Ebu’l Hasan en- Nisaburi, *İcâzü’l Beyan an Meâni’l- Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l Garbi’l-İslâmi,1995), 2/671.

²²³ Muhammed Tâhir İbn Âşur, *Tefsirü’t-Tahrir ve’t-tenvir* (Tunus: Dâru’t Tunusiyye, 1984), 22/125.

²²⁴ et-Tin 95/4.

²²⁵ el-Bakara 2/30.

Aslında feministlerin özgürlük adına kadınların mahremiyeti koruyan ölçüleri yok saymaları insanın kendisini "nefsi emare"ye (hiddetle emreden nefis) bırakması anlamına gelir. Nefsi emarenin emrinde olan insanın ilahı artık "heva"sıdır. Heva nefsin bedene yönelik arzulanru temsil eden kötü ve ilkel eğilimleridir. “*Kendi nefsinin arzusunu kendisine ilâh edineni gördün mü? Ona sen mi vekil olacaksın?*”²²⁶ âyetinde heva canının her istediğini yapan, onu elde etmede hiçbir sınır tanımayan ve heves olarak nitelendirebileceğimiz bu isteğini putlaştıran insanın, psikolojik durumunu karakterize etmiştir.

Kadın veya erkek özgürlüğün ötesinde bir kul olduğunu hatırladığı zaman hiçbir nesnenin üzerinde mutlak bir sahibiyetin söz konusu olamayacağını idrak eder. Allah’a kul olmayı öncelemiş bir yaşam kişiyi bu dünyada cennetteki rahatlığı arayan ve yaratılış gayesi amacının dışına çıkmış olan bir varlık olmaktan kurtacaktır. Bunlar üzerinde tek tasarruf hakkı Allah’a aittir. Bu açıdan bakıldığında İslâm’ın kürtaj, insan canına kıyma, intihar gibi durumlara niçin olumsuz baktığı da anlaşılabilir olur.

Feminist ideolojiler adaletten ziyade koşulsuz ilerlemeden bahseder. Erkeğe rağmen ve ona meydan okuyarak ilerleyen kadın hedefine ulaşacaktır. Ancak burada adaletten bahsetmek mümkün görünmemektedir.

İslâmda insanlar hak sahibi olmaktan çok sorumluluk sahibidirler. Çünkü hak isteği kişinin kendini merkeze almasını, sorumluluk bilinci ise kişiyi kendi hakkından ziyade karşı tarafın hakkını merkeze almasına yardımcı olur. Haklar ancak kişilerin görev ve sorumluluklarını yerine getirdikleri ölçüde korunabilir.²²⁷ İnsan bir birey olarak özgürdür, irade sahibidir ancak aynı zamanda bir kuldür. Bu bilinçle hareket edildiğinde özgürlüğün sınırları daha tutarlı çizilecektir.

3.3.2. Aile Kurumuna Yükleedikleri Anlam

Feminizm kadını kendi kimliğinden soyutlarken, kadını cinsel kimliğine de yabancılaştırmaktadır. Bu da kadına zarar vermektedir. Feminizmin kadın haklarını savunmadığı, hatta kadının birçok meselede zor durumda kaldığı ortadadır. Feminist

---

²²⁶ el-Furkan 25/43.

²²⁷ Öztürk, *Câhiliyeden İslamiyete*, 137.

akımlardan sonraki süreçte evlilik kurumu zarar görmüş, Amerika'daki boşanmaların oranı %50'yi bulmuş, evlilik dışı doğumlar artmaya başlamıştır.²²⁸

Özellikle radikal feministleri baz aldığımızda evlilik, aile kurumu ve çocuk ciddi bir çıkmaza girmekte, insanlığın özünde olan normaller anormalleştirilerek bir köşeye atılmaktadır. Örneğin kadın ve erkek eşitliğini gerçekleştirmeyi ilke edinen radikal feministler için en ideal birliktelik lezbiyenlerin evliliğidir. Erkek burada bütün sorunların tek sebebi görülmektedir. Ayrıca “benim bedenim, benim hayatım” düşüncesiyle, bir canlıyı öldürmek anlamına gelen kürtaj başta olmak üzere birçok cinâyeti bir hak olarak savunmaktadırlar.

Kadın ve erkek birbirine tahammül edilecek varlıklar olarak baktığında gerilim ve kavga kaçınılmaz olmakta, aile ve çocuk bir yük haline gelmektedir. Bugün Batı'da parçalanmış aileler büyük çoğunluğu oluşturmakta, aile kurmaya mesafeli yaklaşılmaktadır.

İslâm'ın aile kurumuna bakışına gelindiğinde ise Feministlerin düşüncelerinden çok daha farklı şeyler göze çarpmaktadır. Öncelikle erkek ve kadının evlilikteki tek gerçek amacı cinsi temayül değildir. Sadece bunların birleşmelerini sağlayan bir vasıttır. İslâm'da ev bir rahat ve huzur yeridir orada karşılıklı sevgi, şefkat ve saygı duygularıyla kişiler bir arada yaşar. Orada güzellik, temizlik ve bir gizlilik hâkimdir.

“Kendileri ile huzur bulasınız diye sizin için türünüzden eşler yaratması ve aranızda bir sevgi ve merhamet var etmesi de O'nun (varlığının ve kudretinin) delillerindedir. Şüphesiz bunda düşünen bir toplum için elbette ibretler vardır.”²²⁹

İslâm feminist ideolojinin yaptığı gibi insan fitratına savaş açmaz. Fıtratın gereklerini temiz duygular içerisinde düzene sokarak onu diğer canlılardan yüksek bir konumda bulundurur. Evliliği iki insanın birlikteliği olarak görür ve aralarında ortak bir hayat bağı oluşturur.²³⁰ Ortak emeller ve üzüntüleri birbirine bağlanarak ortak gelecekte

²²⁸ Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2005), 249.

²²⁹ er-Rum 30/21.

²³⁰ Coşkun, *Kelam Problemleri*, 122.

nesil haline dönüşür. Ve bu ailede doğacak olan yeni nesli korumaya çabalar. Bu doğan yeni neslin üzerinde anne ve baba iki bekçi gibi koruyucu bir vazife yaparlar. Onlar manevi açıdan da sorumluluklarının farkındadırlar.

Kadının eş ve anneliği istediği zaman vazgeçeceği bir hak değil, sorumluluktur. Feminizm bunu kendi içerisinde bir sorunsala dönüştürmekte ve kadını çevreleyen zincirleri kırayım derken onu farklı bir duruma hapsedip kendine yabancılaştırmaktadır. Aslolan ve yapılması gereken aile kurumuna gereken öneminin verilmesi ve gelecek nesillerin ahlaklı bir şekilde yetişmesini sağlamaktadır.

3.3.3. Fıtrat Farklılığı

Kur'ân'da insanın yaratılışını ifade eden "fitratullah" kelimesi, yaratılışın ilk tarz ve şeklini ifade etmektedir. *"Hakka yönelen bir kimse olarak yüzünü dine çevir. Allah'ın insanları üzerinde yarattığı fitrata sımsıkı tutun. Allah'ın yaratmasında hiçbir değiştirme yoktur. İşte bu dosdoğru dindir. Fakat insanların çoğu bilmezler."*²³¹ Âyetinde ifade edildiği gibi Allah insanları belirli bir fıtrat üzerine yaratmıştır. Kadın ve erkek insan olmaları bakımından aynı fitraya sahip olmakla birlikte bazı psikolojik ve fiziksel özellikler onları birbirlerinden farklı kılmıştır. Bu bir eşitsizlik olmaktan ziyade bir farklılık ve tamamlayıcılıktır.

Feminizm her iki cinsin de cinsel kimlik sınırlamalarını kaldırmayı hedeflemektedir. Ancak kişilik yapılarındaki farklılıklar kadın ve erkek arasında oldukça açıktır. Bu durum iki cinsin de karşı tarafın kendisinden farklı olması gerektiğinin bilincinde olması karşılıklı olarak ilişkinin sağlıklı olarak devam etmesi için atılacak ilk adımdır. Birbirinden farklı olunduğu kabul edilmezse iki tarafta karşı tarafın kendisi gibi hissetmesini veya istemesini arzular. Bu istek gerçeklikten uzak bir istektir. İnsanlar tek tip yaratılmamışlardır.²³²

Liberal feministlerin, "eğitimde fırsat eşitliği" olarak savundukları düşünce sisteminde her iki cinsinde fıtratları ve yeteneklerin farklı olması arka plana itilerek,

---

²³¹ er-Rum 30/30.

²³² Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 22.

aynı çalışma alanlarında yer almaları gerektiğini belirtirler. Aslında bu düşünce kadına bir fayda sağlamaktan ziyade, onu altından kalkmakta zorlanacağı bir yükün altına sokup onu mağdur etmek anlamına gelmektedir. Fakültelerde erkek/kız sayısında bir sınırlama söz konusu olmadığı halde, örneğin, neden okul öncesi eğitimi, el sanatları bölümü, öğretmenlik, hemşirelik ve dil eğitimi bölümlerini çoğunlukla kızlar tercih ederken; mühendislik, siyasâl bilimler vb. bölümleri çoğunlukla erkeklerin tercih etmesinin altında yatan fitrat farklılığını göz ardı etmemek gerekir.

Liberal feministlerin, kadının kamusal alanda çalışmasının onu toplumda ikinci sınıf muamelesinden kurtaracağı savı gerçek hayatta karşılık bulamamıştır. Çünkü çalışan kadın evde de erkekten fazla olarak mesai yapmaktadır. Bu durum ona özgürlük getirmemektedir hatta kadının maddî ve manevî açıdan zarar görmesine neden olmuştur. İslâm kadının kamusal alanda çalışmasını yasaklamaz ama onu çalışmaya ve evin geçimini sağlamasına da zorlamaz. Çalışmayan kadına bakış açısı değersiz ya da çalışana göre daha aşağı bir konum değildir.

Marksistlerin ev işlerinin topluma mal edilmesi ve devlet tarafından ücretlendirilmesi fikrine gelince; bunun gerçek hayatta birtakım sıkıntıları da beraberinde getireceği açıktır. Bu uygulandığı takdirde bir kadının evinin işini büyük ihtimalle yine başka bir kadın ücreti karşılığında yapacak, mağdur olan yine kadın olacaktır.

Cinsiyet bunun beraberinde getirdiği fitrat farklılığı ortadan kaldırılması mümkün olan bir durum değildir. Bu tam anlamıyla bir kadın- erkek eşitliğinin sağlanmayacağını göstermektedir. En başta bu her iki cinsin fitratına aykırıdır. Hatta sırf erkek ya da kadınlardan oluşan bir toplum oluşturulsa bile tam bir eşitlikten bahsetmek mümkün değildir.²³³

İslâm'ın güzel öğretilip pratikte güzel bir şekilde uygulanan ülkede feminizm ideolojisine gerek yoktur. Batı ülkelerinde feminist hareketlerin çıkış amacında onlar bakımından haklılık payı olduğu söylenebilir.²³⁴ Bununla beraber aynı durum Müslüman kadınlar için söz konusu değildir. Ancak kadınlar ve toplumlar, İslâm'ın

²³³ Faruk Beşer, *Kadının Sosyal Güvenliği ve İslâm* (İstanbul: Seha Neşriyat, 1991), 13.

²³⁴ Sema Maraşlı, *Yuvamızda Huzur Bulalım Diye* (İstanbul: Profil Yayınları, 2016), 31.

genel ilkelerine taban tabana zıt olan bu akımdan farklı nedenlerden ötürü etkilenmişlerdir. Bu etkilenmeden de en çok zararı erkekler değil, yine kadınlar görmüştür. Kadın bir meta haline gelmiş, toplum içinde kendisine ve çevresine gittikçe yabancılaşmıştır.

İslâm ve feminizm arasındaki dilin ne kadar farklı olduğu ortadadır. Gerek Kur'ân'da gerekse hadislerde kadın kendi varlığını korumuş, feminizm ise kadına ait yaraları kapatmaktan ziyade yeni zararlar vermiş, kadını kendisine yabancılaştırmıştır. Kadın hakları çerçevesinden değil, insan hakları çerçevesinden bakıldığında bu hareketin adalet ve sorumluluktan yoksun olduğu görülecektir.

Genel Değerlendirme

Feminizm, çıkış tarihi 1879 Fransız İhtilali ile paralellik gösteren tüm alanlarda erkekler için geçerli olan ayrıcalıkların hepsinin kadınlara da tanınması için çaba gösteren ve kadının toplum içindeki rolünü ileri bir düzeye taşımayı amaçlayan bir akım olarak tanımlanabilir. Kuramlara bakıldığında ise kesin bir çizgi ile birbirlerinden ayrılmadıklarını görülür. Çünkü onlara göre doğru değil, doğrular vardır. Kadının özgür kılacak olan da işte bu doğrulardır.

Kuramlar kendi çerçevesinden kadını daha ileri taşıma gayesinde olsalarda söyledikleri ve ortaya attıkları varsayımlar kadını daha zor durumlara sürüklemiş ve sürüklemeye devam etmektedir. Kadının cinselliğinin ön planda tutulması, kürtajın hak olduğunun iddia edilmesi, fitratına uygun olan annelik kurumunun ortadan kaldırma düşüncesi kadına hak olarak verilmesi gerektiği söylenirken aksine kadını kendi yaratılışından uzaklaştırmıştır. Sadece kadın kavramını ele alıp insan ve erkek tanımlarını yok sayan, hak kavramı üzerinden fikirler öne sürüp sorumluluk kavramının olmadığı feminizm hareketi her konuda sıkıntılı görünmektedir.

Başlangıçta klise baskısı gibi haklı sebeplerle ortaya çıkmış olsa da sonrasında kadına yarardan çok zarar vermiştir. İslamiyetin güzel bir şekilde öğrenildiği ve uygulandığı, kadına Kur'ân'ın vemsünnetin önem verdiği derecede hak ve sorumlulukların verildiği

bir toplumda feminizme ihtiyaç yoktur. Yuce Allah kadına hak ettiği konumu ve sorumluluklarını belirtmiş, fitratına uygun hareket ettiğinde hem bu dünyada hem de ahirette karşılığını tastamam alacağını belirtmiştir. Biz Müslümanlar olarak İslâm'da kadın haklarını daha iyi araştırıp, bunu duyurmalıyız. Aksi halde toplumda hala İslâmi feminizm adı altında gruplar oluşmaya devam edecektir.

SONUÇ

Tarih boyunca sosyal konumu zayıf olan kesimler farklı şekillerde haksızlığa uğramış, ikinci sınıf bir muamele görmüştür. Bunlardan biri de kadınlardır. Yahudilik ve Hristiyanlık dinlerinde yaratılıştan itibaren ötekileştirilen kadın sosyal hayatta da kendine yer edinememiştir. Cahiliye döneminde kadının yaşama hakkı dahi elinden alınmış, bir meta haline gelmiştir. Kur'ân kadının haksızlığa uğramaması için her türlü tedbiri almış, haklarını ve sorumluluklarını belirterek onu son derece güçlü bir hale getirmiştir.

Erkek ve kadın biyolojik, psikolojik olarak farklı olduklarından dolayı sosyal hayatta da görev ve sorumlulukları farklıdır. İki cins arasındaki birtakım farklılıklar, birinin diğerine nazaran çeşitli konularda öncelikli durumda bulunmasını zorunlu kılabilir. Bu farklılık karşılıksız, yaratılıştan gelen bir ayrıcalık değil, görev ve sorumluluklar açısından farklıdır. Kadının tüm ihtiyaç ve harcamaları erkeğe yüklenmiş ve onun sorumluluğundadır. Yine çocuğun da tüm ihtiyaç ücretlerinin sorumluluğu babadadır.

İslâm'dan önce kadınlar alınıp satılabilen, miras olarak bırakılabilen bir menfaat aracı olarak görülürken, İslâmiyet ile birlikte mirasçı olabilen bireyler haline gelmiştir. İkiye bir taksim ise başta kadının zayıf olduğu bir durum olarak görülse de erkeğin sorumlulukları dikkate alındığında adaletin gerçekleşmesini sağlayan bir orandır.

Kadının diğer bir hakkı ise nikah ile beraber kazandığı mehir hakkıdır. Cahiliyede mehir kızın ailesine verilir, kadınlar bir pay alamazlardı. Kur'ân mehirleri gönül hoşnutluğuyla vermelerini emretmiş, bazı düzenlemeler getirerek kadının mağduriyetini engellemiştir.

İslâm, kadınların ilim ve meslek öğrenmek için okula, ibadet etmek için camiye, sosyal faaliyetlerde bulunmak derneklere, kendi rızasıyla uygun olan bir işte çalışmasına herhangi bir yasak koymamıştır. Fakat bu ortamlarda nasıl davranacağına, nasıl giyineceğine, nasıl konuşacağına dair erkeklere koyduğu kurallar gibi onlara da bazı kurallar koymuştur. Bununla birlikte kadının en mutlu ve güvende olduğu yer evidir. Öncelikli görevi evini idare etmek ve çocuklarını eğitmektir.

Feminizm kuramlarına gelindiğinde ise kendi çerçevesinden kadını daha ileri taşıma gayesinde olsalar da söyledikleri ve ortaya attıkları varsayımlar, kadını daha zor durumlara sürüklemiş ve sürüklemeye de devam etmektedir. Kadının cinselliğinin ön planda tutulması, kürtajın hak olduğunun iddia edilmesi, fitratına uygun olan annelik kurumunun ortadan kaldırma düşüncesi kadına hak olarak verilmesi gerektiği söylenirken aksine kadını kendi yaratılışından uzaklaştırmıştır. Sadece kadın kavramını ele alıp insan ve erkek tanımlarını yok sayan, hak kavramı üzerinden fikirler öne sürüp sorumluluk kavramını dikkate almayan feminizm hareketi, her konuda sıkıntılı görünmektedir. Başlangıçta klise baskısı gibi haklı sebeplerle ortaya çıkmış olsa da sonrasında kadına yarardan çok zarar vermiştir.

Liberal feminizm özgürlük ve eşitlik kavramlarını sorumluluk kavramından tamamen uzaklaşarak ele almıştır. Fıtrat farklılığı göz ardı edilerek yapılan bir eşitliğin kadına faydası olmamaktadır. Marksist kuram kadının işgücüne girerek özgürlüğünü kazanacağı fikrine sahiptirler. Kadın şu anki durumuyla erkekler için emek sarf etmektedir ve ikinci plandadır ancak Marksist feminizmin içerisindeki kadına baktığımızda ise aynı emek ve statüyü para için verdiği görülür. Ailesinden bile koparılan kadın kamusal alanda kendisine yabancılaşacaktır.

İslâmî feminizmin ortaya çıkışında İran, Mısır ve Malezya'daki gelişmeler etkili olmuştur. İslâmî feminizmi bir kuram olarak ele almak yerine düşünsel düzlemde eleştirel bir kadın söylemi olarak değerlendirmek daha uygun olacaktır. Çünkü feminizm olarak adlandırılabilmesi için, feminist bir düşüncede olması gerektiği düşünülen unsurlar aranmakta ve yapılan eleştirilerde de batılı feminizm belirleyici olarak rol oynamaktadır. Bu sebeple İslâmî feminizme, feminist kuramın düşüncelerinden kendine uygun olanı benimseyen bir kadın söylemi olarak bakmak

daha doğru olacaktır. Bu söylem cinsiyetçiliğin Kur'ân'dan kaynaklanmadığını toplumsal yapılarda oluştuğunu ortaya koymaya çalışmaktadır. Kur'ân'ın da savunduğu şekliyle insan eşitliğine ve sosyal adalete teşvik eder. Kadın ve erkek kavramlarına bütünlüyci bir yaklaşımla insan başlığı altında ele alır.

Feminizm ekseninde aile kurumuna baktığımızda ise evlilik, aile kurumu ve çocuk ciddi bir çıkmaza girmekte, insanlığın özünde olan normaller anormalleştirilerek bir köşeye atılmaktadır. Aile kurumuna ve kadına bakış açıları beraberinde birçok sorun ortaya çıkarmıştır. Ayrıca kürtaj başta olmak üzere birçok cinayeti bir hak olarak savunmaktadır. Kadın ve erkek birbirine tahammül edilecek varlıklar olarak baktığında gerilim ve kavga kaçınılmaz olmakta, aile ve çocuk bir yük haline gelmektedir. İslâm'ın aile kurumuna bakışına geldiğimizde ise ev bir rahat ve huzur yeridir orada karşılıklı sevgi, şefkat ve saygı duygularıyla kişiler bir arada yaşar. Orada güzellik, temizlik ve bir gizlilik hâkimdir.

Günümüzde Türk toplumu, feminizm kuramının karşı karşıya bıraktığı sorunlarla yüzleşen bir toplum olmuştur. Bu ideolojinin fikirlerinin yanlış olduğunu dile getirmek ve en az zararla kurtulmak için toplumdaki her bireye ve kuruluşlara büyük sorumluluklar düşmektedir. Diyanet İşleri Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, sivil toplum kuruluşları ve kitle iletişim araçlarında İslâm'da kadına tanınan haklar ve onun sorumlulukları en ince detayları ile ele almalıdır. Eğer her kesim üzerine düşen görevi yerine getirmezse kadınlar hak adı altında zulme ortak olacak ve feminizmin çifte standart görüşlerine sarılacaktır. Bunun sonucunda ise aileler dağılacak, evlilikler azalacaktır. Feminist ideolojinin vereceği zarardan bireyler ve toplum korunmalı, uygulamalar bu çerçevede düzenlenmelidir.

Son söz olarak Kur'ân'a göre insan kadını ve erkeğiyle birlikte yaratılmışların en şerefliisidir. İslâm'ın kadın olgusu, her iki cinsin de birbirini tamamlayan, birinin varlığıyla diğersinin anlam kazandığı iki unsur olduğuna dikkat çeker. Toplumlarda değişikliğe uğrayan kadın algısı günümüzde yeniden ele alınıp, Kur'ân'ın özüne ve Nebvî sünnete uygun bir yaklaşımla değerlendirilmelidir. İslâmiyet'in güzel bir şekilde öğrenildiği ve uygulandığı, her iki cins içinde Kur'ân'ın ve sünnetin önem verdiği derecede hak ve sorumlulukların olduğu bir toplumda feminizme ihtiyaç

yoktur. Yüce Allah kadına hak ettiği konumu ve sorumluluklarını belirtmiş, fitratına uygun hareket ettiğinde hem bu dünyada hem de ahirette karşılığını eksiksiz alacağını belirtmiştir.

BİBLİYOGRAFYA

- Acar, İsmail. “İslâm Ceza Hukukunda Kadının Şahitliği”, *İslamiyat Dergisi* 3/2 Ankara (2000), 75-110.
- Adler, Alfred. *İnsanı Anlama Sanatı*. çev. Kamuran Şipal. İstanbul: Say Yayınları, 2000.
- Akdemir, Salih. “Tarih Boyunca ve Kur’ân-ı Kerim’de Kadın”. *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 10/4 (1997), 249-258.
- Aktaş, Gül. Feminist Söylemler Bağlamında Kadın Kimliği. *Edebiyat Fakültesi Dergisi* 30/1 Haziran (2013), 53-72.
- Albayrak, Şule. *Kadın Olmak İslâm, Gelenek, Modernite ve Ötesi*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2019.
- Altun, Hakan. “Feminist Kuram Doğrultusunda Bir Okuma/Sahneleme ve Bir Örnek Çalışma: Denizden Gelen Kadın”. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2008.
- Ateş, Ali Osman. *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2015.
- Ateş, Süleyman. “İslâm’ın Kadına Getirdiği Haklar”. *İslâmî Araştırmalar Dergisi* 10/4 (1997), 304-310.
- Ateş, Süleyman. *Yüce Kur’ân’ın Çağdaş Tefsiri*. 12 Cilt. İstanbul: Milliyet Yayınları, 1995.
- Aydın, Mehmet Akif. “Kadın”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* 24/87. İstanbul: DİB Yayınları, 2001.
- Aydın, Mehmet Âkif. “Mehir”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 28/389. İstanbul: DİB Yayınları, 2003.
- Bayraktutan, Osman. Kur’ân Tarihi Bağlamında Kadının Rolü, Uluslararası İslâm ve Kadın Çalıştayı, 2018.
- Berktaş, Fatmagül. *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın*. İstanbul: Metis Yayınları, 2019.
- Bolay, Süleyman Hayri. Felsefi Doktrinler Sözlüğü. ed. Serap Erkut. Ankara: Atlas Yayınları, 2013, “Feminizm”, 88.

- Breanna Ribeiro, islâmî c Feminism: A Discourse of Gender Justice and Equality. Religious Studies Major, Senior Thesis, Linfield University (2014), Oregon.
- Bulaç, Ali. “Mekasidu’ş-Şeria Bağlamında Kadının Şahitliği Konusu”. *İslâmî Araştırmalar* 5/4 (1991), 279-295.
- Celalüddin, Abdurrahman. *ed Durrü’l-Mensur fi’t Tefsirul-Mensur*. 10 Cilt. Beyrut: Dâru’l Fikr, 1993.
- Coşkun, İbrahim. *Günümüz Akaid ve Kelam Problemleri*. İstanbul: Kitap Dünyası, 2017.
- Çağın, Şerife. Canko Dilek. *Babalar ve Kızları Çok Disiplinli Bir Yaklaşım*. İzmir: İz Yayıncılık, 2022.
- Dalgın, Nihat. “Kadın ve Erkeğin Şahitliği ile İlgili Naslardaki Düzenlemelerin İslâm Hukununa Yansımaları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 5 (2005), 7-38.
- Demir, Zekiye. *Modern ve Postmodern Feminizm*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1997.
- Derveze, İzzet. *et-Tefsiru’l-Hadis*. 7 Cilt. çev. Ahmet Çelen. İstanbul: Ekin Yayıncılık, 1998.
- Dodson, Fitzhugh. *Çocuk Yaşken Eğilir*. çev. Seçkin Selvi. İstanbul: Özgür Yayıncılık, 1997.
- Dölek, İlbey. “Feminist Kristolojî Bağlamında Yeni Ahit Metinlerindeki Kadının Konumu ve Rolü”. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/2 (2019), 190-208.
- Ebu Dâvud, Süleyman ibn’el-Eşas es-Sicistâni el-Ezdî. *Sünen-i Ebu Davud*. 7 Cilt. Beyrût: Dâru’l-Ma’rife, 2001.
- Ebu’l-Hüseyn Müslim b. el-Haccac. *Sahih-i Müslim*. 10 Cilt. çev. Ahmed Davudoğlu, İstanbul: Sönmez Yayınları, 1980.
- el-Buhâri, Ebu Abdullah Muhammed b. İsmail. *Sahihu’l-Buhari*. 4 Cilt. haz. Muhammed Nizâr Temim- Heysem Nizar Temim. Beyrut: Dâru’l-Erkam,1995.
- Erbay, Celal. *İslâm Hukukunda Küçüklerin Himayesi*. İstanbul: Rağbet yayınları, 1998.
- Fayda, Mustafa. “Câhiliye”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* 7/17-19. İstanbul: DİB Yayınları, 2010.
- Fazlur Rahman. *Ana Hatlarıyla Kur’ân*. çev. Alparslan Açıkgenç. Ankara; Ankara Okulu Yayınları, 1999.

- Garaudy, Roger. *İslâm ve İnsanlığın Geleceği*. çev. Cemal Aydın. İstanbul: Timaş Yayınları, 2000.
- Güç, Ayşe. “İslâmi Feminizm: Müslüman Kadınların Birey Olma Çabaları”. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/ 2 (2008), 650-673.
- Gürkan, Senem, Yaşar Barut. “Feminizmden Esinlenen İslâmi Bir Oluşum: Sisters in Islam (SIS)”. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi (OKAD)* 1/1, (2021), 41-53.
- Hamidullah, Muhammed. *İslâm Peygamberi*. çev. Salih Tuğ. Ankara: Beyan Yayınları, 2003.
- İsfehâni, Ragıb. *Müfredatü Elfâzi'l-Kur'ân*. Thk. Safvan Adnan Dâvud. Dimeşk: 1992.
- İbn Hacer, Ebu'l-Fazl Şihabuddin Ahmed b. Ali b. Muhammed el Askalani. *Fethu'l-Bâri*. 5 Cilt. thk. Muhammed Fuad Abdulbaki ve bşk Beyrut: Darus Selam, 1989.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fidâ' İmadu'd-Din İsmail b. Şihabiddin Ömer. *Tefsirü'l-Kur'âni'l-Azim*. 6 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1999.
- İbn Mâce, Ebû Abdillâh el-Kazvini. *Sünen*. 5 Cilt. çev. Haydar Hatipoğlu. İstanbul: Kahraman Yayınları, 2012.
- İbn Sad. *et-Tabakâtu'l Kübra*. Beyrut: Dâru'l Kutubi'l İlmiyye, 1990.
- İmançer, Dilek. “Feminizm ve Yeni Yönelimler”. *Doğu Batı Düşünce Dergisi* 5/10 (2002), 3-24.
- Juliet Mitchell, Ann Oakley. *Kadın ve Eşitlik*. çev. Fatmagül Berktaş. İstanbul: Pencere Yayınları, 1992.
- Karaman Hayrettin. vd. Çağrıcı Mustafa. Dönmez, İbrahim Kâfi. Gümüş Sadrettin. *Kur'ân Yolu Meâli ve Tefsiri*. 5 Cilt. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2017.
- Karaman, Hayrettin. “Kadının Şahitliği, Örtünmesi ve Kamu Görevi”. *İslâmi Araştırmalar* 5/4 (1991), 271-278.
- Karaman, Hayrettin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2012.
- Kırbaçoğlu, M. Hayri. “Kadın Konusunda Kur'ân'a Yöneltilen Başlıca Eleştiriler”. *İslami Araştırmalar Dergisi* 5/4 (1991), 259-270.
- Kitabı Mukaddes* İstanbul: Kitabı Mukaddes Şirketi, 2003.

- Korkmaz, Arif. "Feminizmin Modern Dönem Kuran Tefsirine Etkileri: Tefsir Sosyolojisi Üzerine Bir Deneme". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmalar Dergisi* 6/ 2 (2017), 941-956.
- Köse, Saffet. *Genetiğiyle Oynanmış Kavramlar ve Aile Medeniyetinin Sonu*. Konya: Mehir Vakfı, 2014.
- Kurtubî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebubekir. *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'ân*. 12 Cilt. Beyrut: Dar'ul Risale, 1988.
- Maraşlı, Sema. *Yuvamızda Huzur Bulalım Diye*. İstanbul: Profil Yayınları, 2016.
- Mill, John Stuart. *Kadının Özgürleşmesi*. çev. Damla B. Aksel. İstanbul: Pinhan Yayıncılık, 2016.
- Muhammed Hamidullah, *İslama Giriş*. Ankara: Beyan Yayınları, 2003.
- Muhsin, Amine Vedud. *Kur'ân ve Kadın*. çev. Nazife Şişman. İstanbul, İz yayıncılık, 1997.
- Nasr, Seyyid Hüseyin. *Genç Müslümana Modern Dünya Rehberi*. İstanbul: İnsan Yayınları, 1995.
- Nisaburî, Mahmud b. Ebu'l Hasan. *İcâzü'l-Beyan an Meâni'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l Garbi'l- İslâmi, 1995.
- Öğmüş, Harun. *Cahiliye Döneminde Araplar*. İstanbul: İz Yayıncılık, 2013.
- Özdeş, Talip. *Kur'ân ve Cinsiyet Ayrımcılığı*. Ankara, Fecr Yayınları, 2005.
- Öztürk, Mustafa. *Câhiliyeden İslâmiyete Kadın*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2019.
- Putnam, Rosemarie. *Feminist Düşünce*. çev. Zafer Çirhinlioğlu. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2006.
- Râzî, Fahreddin. *Mefâtihu'l-Gayb*. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Sâbunî, Muhammed Ali. *Safvetu't Tefâsir*. 3 Cilt. İstanbul: Dersâdet, t.y.
- Sarıcık, Murat. "Cahiliyye Nikahı Müt'a ve Diğer Cahiliyye Nikahları", *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 3 (1996), 41-73.
- Savaş, Rıza. *H. Muhammed Devrinde Kadın*. İstanbul: Ravza Yayınları, 2004.
- Simone De Beauvoir. *Kadın, "İkinci Cins" Bağımsızlığa Doğru*. çev. B. Onaran, İstanbul: Payel Yayınları, 1993.
- Şahin, Hatice Aynur. "İslâmi Feminizm ve Feminist Kuran Okumaları Üzerine Bir Değerlendirme". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 13/3 (2013), 90-122.
- Şimşek, M. Sait. *Günümüz Tefsir Problemleri*. İstanbul: Hikmetevi Yayınları, 2022.

- Taberî, Ebû Cafer Muhammed b. Cerir. *Camiiu'l-Beyan an Tevili'l-Kur'ân*. 9 Cilt. Kâhire: Dâru Hicr, 2001.
- Tarhan, Nevzat. *Kadın Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayıncılık, 2015.
- Tirmizî, Ebu İsa Muhammed İbn İsa. *Sünen-i Tirmizî*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2002.
- Topaloğlu, Bekir. *İslâm'da Kadın*. İstanbul: Ensar Neşriyat, 2004.
- Tuksal, Hidâyet Şefkatli. *Kadın Karşısı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri*. Ankara: Kitabiyat Yayınları, 2001.
- Uraler, Aynur. “Şartları Değerlendirmeksizin Kadının Çalışmaya Zorlanması”. Dini ve Toplumsal Boyutlarıyla Cinsiyet, *Tartışmalı İlmi Toplantı* (21-22 Mayıs 2011), 297.
- Yadsıman, Hakkı Şah. “Kadının İslâm Geleneğindeki Yeri ve Konumuna Yahudi-Hristiyan Kültürün Etkilerinde Bazı Örnekler”. *Süleyman Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* (2002), 125-142.
- Yaşar, Yahya. *Kur'ân'da Kadını Güçlendiren Tedbirler*. Ankara: Fecr Yayınları, 2022.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kur'ân Dili*. İstanbul: Azim Yayınları, 2020.
- Yıldız, İbrahim. “Kur'ân ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (2019), 84-109.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Mahmud b. Ömer. *el-Keşşâf an Hakâiki't-Tenzil*. 6 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1977.